4

ڕەهەند
ڕۆژنامە - گۆڤار

لەتیف حامد یاخی شاری خۆشەویستی

نیگاری مەدحەت کاکەیی

مانگانەیەکی ڕۆشنبیرییەو هەر جارەی تایبەتە بۆ داهێنەرێک
دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم دەری دەکات

دەستەی راوێژکاران
حسێن عارف
ڕەووف بێگەرد
رێبین ئەحمەد هەردی

سەرپەرشتی گشتی
شێرکۆ بێکەس

بەرێوەبەری رۆڤار
دڵشاد عبدالله

ئەندامانی کارگێڕ
عەتا محەمەد
فەرەیدون پێنجوێنی

سەرپەرشتی هونەری
قادر میرخان

4

5/10/1999

مەدحەت کاکەیی

١٩٥٤ لە کەرکوک لەدایکبووە. ١٩٧١ ١٩٧٦ پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی بەغدای خوێندووە. ١٩٧٦ ١٩٨٠ ئەکادیمیای هونەرەجوانەکانی سان فرناندۆی ئیسپانی خوێندووە. ١٩٧٨ یەکەم پێشانگەی تایبەتی خۆی لە سەنتەری کولتوری عێراق لەمەدرید کردۆتەوە. تاکو ئێستا بەردەوامە لەچالاکیە هونەرییەکانی. پێشانگە تایبەتیەکانی لەکەرکوک، بەغدا، پۆلۆنیا، ژاپۆن، ستۆکهۆلم، کۆریا، فنلەنداو فەرەنسا، کردۆتەوە. هەر لەساڵی ١٩٧١ ەوە لەگەڵ گروپ و دەستەی جیاجیادا بەشداری پێشانگەکانی کردوون

هونەرمەند و رەخنەگرانی وەك شاکر حسن ال سعید، می مظفر، عادل کامل، سعد هادی، ئەنتۆنیۆ گیفارو، ڤیلمار لابان، ستیغ یوهانسون، ماتس ب، هاریو اچیرو، تۆرۆ ستوچی، گیتارۆ جۆنازدین، ئابوك ئاوا و ئەدۆنیس لەسەر مەدحەت و بەرهەمەکانیان نووسیوە.

رەخنەگری ناسراوی سویدی Mats, B دەربارەی مەدحەت دەڵێ: هونەرمەند مەدحەت کاکەیی مرۆڤێکی زۆر هەست ناسك و بەسۆزە، مرۆڤێکە دوورە لە ئازاوو ئازانێ رق چیە. لەژیانی ئاساییدا بەهێزەو هەر ئەمەش وایکردووە ببێتە هونەرمەندێکی جیهانی دیارو پێشانگە لە پاریس وبایان بکاتەوە.

لەدەقێکی ئەدۆنیسدا بۆ مەدحەت کاکەیی بەناوی (خۆر بۆ خۆی) وادەست پێ دەکات. بەڵێن بۆ مەدحەت کاکەیی. بەیعەت بۆ مەدحەت کاکەیی

- ئەندامی ئەقابەی هونەرمەندانی سوید و کۆمەڵەی گرافیکی سویدە
- ئێستاش لەوڵاتی سوید دەژی.

لەتیف حامدی چیرۆکنووس

تەمەنێکی کورتوماڵئاواییەکی ناوەخت

لەتیف حامد (١٩٤٠-١٩٧٤) لەرێی چەند چیرۆکێکی کەمەوە کە ژمارەیان بەقەد پەنجەی دەستێکە، شوێنێکی باشی لەناو جیهانی چکۆڵەی چیرۆکی کوردیدا کردەوە. (٣٤) ئەمەن رەنگە بۆ داهێنەرێکی ئەوروپایی بەس بێت تا گورزی ئەفواندنی خۆی بووەشێنێ و پاساو رەزمی سەردەمێك بگۆڕێ و ئاکاری ئەدەبی نوێ بخولقێنێ، وەلێ بۆ کوردێکی بێبەش لەئازادی ژیان و ئەندێشەو خولقاندن کارێکی ئەستەمو گرانە، کەچی لەتیف حامد لایەکی ئەو ئەستەمییەی لابردو بەو تەمەنە کورتەی ژیا، سیمایەکی تایبەتی بۆ ئەدەبەکەی خولقاند.

لەتیف زادەی سەردەمێك بوو کەبیری وجودی و بێهودەیی و ئەهلیزم، لەعیراقدا برەوی هەبوو، ئەدیبانی کەرکوك لەتەك بیری ئەتەوایەتی، زیاتر پەیوەندیان لەگەڵ ئەو شەپۆلانە توندبوو، بەرهەمەکانی لەتیف حامد ئەو کاریگەرییەیان بەروونی پێوە دیارە.

بەر لە ئامادەکردنی ئەم ژمارەیەی رۆڤارو لەکاتی ئامادەکردنیشیدا، هەندێ سەرنجمان بیست، لەوانە، لەبەرچی هێندە زوو سرە گەیشتە ئەو وبەسەرئەحمەدی خانی و سێکوچکەی بابان و حاجی قادرو حەسەن قزلچی بازدرا، بەسەر عەلادین سجادی و شاکر فەتاح و هێمن و مەلا عەبدولکەریمی مودەرس و عەرەبی شەمۆ باز درا، بۆ ؟ لەو نووسەرانەوە پێدانەهاتین تا دەگاتە سەمو لەتیف حامدو موحەرەم محەمەد ئەمین و هتد، لەوانەوە نەهاتینە سەر دوا گەنجی داهێنەری بازێڕی سلێمانی یا سایلاخ..

ئێمە لەکاتی ئامادەکردنی هەر ژمارەیەکدا پێشتر هەموو ئەو لەبەرچی و لەسەرچییانەمان تاوتوێ کردووە، پاشان خۆ ئێمە مێژووی ئەدەبی کوردی نانووسینەوە.. ئەو ئاواتەی سەرەوە هەرهەموویان دوورونزیك، پڕۆژەی ئایندەی (رۆڤار)ن، بەڵام هەقە ئەو مافەش بە (رۆڤار) رەوا ببینرێت کەبەرنامەی خۆی هەبێ، پاشان ئەو کارە لەهیچ گۆڤارێکی ئەدەبیدا نەکراوەو ناکرێ، لەسەرەتاوە دەستپێبکرێ، لەناوکارەکانی ریزی یەکەمەوە دەست پێبکرێ تا دەگاتە خواری خوارەوە. لەتیف حامد بەدووولا هەقی بەسەرمانەوە هەیە، یەکێکیان لەبەرئەوەی لەتەمەنێکی کورتدا کۆمەڵە بەرهەمێکی جیاوازی خستە سەر خەرمانی ئەدەبی کوردی، پاشان یەکێکە لەو ئەدیبانەی هیچی بۆ نەکراوە، بەرهەمەکانی چاپ نەکراوە، لای لێنەکراوەتەوەو تاکو ئەرا نەبێ نووسینی دەربارە نەنووسراوە، ئەوەی تازە بەزەحمەت دەیناسێ.

لەکاتی ئامادەکردنی ئەم ژمارەیەدا بەشێکی بەرهەماکانیمان لەلای کەسوکاری، یا لەکتێبخانەی سلێمانی و ئەوقاف، یان لەلای کاك لەتیف هەڵمەت دەسکەوت بەداخەوە تەنیا چیرۆکێکی مایەوە کە کاتی خۆشی لەرۆژنامەی (هاوکاری) بڵاوکراوەتەوە، بەڵام ئەئەو ژمارەیەی (هاوکاری)مان دەسکەوت ئە کەسوکاریشی چیرۆکەکەیان لا مابوو. لەتیف حامد بەپێی ئەو دەستنووسانەی لەبەردەستدایە تەنیا پێنج چیرۆکی نووسیوەو بڵاویشی کردوونەتەوە، چەند شیعرێکی کەمی نووسیوە کەتێیدا سەرکەوتوو نەبوو، چەند لێکۆڵینەوەیەکی کەمتر، بەزمانی کوردی و عەرەبی، ژمارەیەك بەرهەمی شاعیرو چیرۆکنووسانی کوردی سەرکەوتووانە کردۆتە عەرەبی، لەوانە بەشێکی زۆر لەشیعرەکانی گۆران، حاجی قادر، لەتیف هەڵمەت، چیرۆکی صدرالدین عارف (برادەریشی بووە). کاریگەری زۆر هەبووە لەسەر شاعیرانی کفری لەرێی لەتیف هەڵمەتەوە، پەیوەندی لەگەڵ ئەنوەر شاکەڵی و ئەحمەد شاکەڵی توند بووە.

ئەخۆشی شێرپەنجە رەوتی ژیانی تێکدا، ماوەیەك لەرێی ئیحاو پاراسایکۆلۆژییەوە بێهودە خەریکی چارەسەری خۆی بوو، لەکاتێکی ناهەموارو ناجۆردا ماڵئاوایی لێکردین.

لەتیف حامد، لەنامۆییەوە هاتو بەغەریبی و ناوەخت ماڵئاوایی کرد.

دڵشاد عبدالله

(رۆڤار) مانگانەیەکی رۆشنبیرییە و ژمارەی تایبەتە بە داهێنەرێك

ناونیشان: سلێمانی فولکەی یەکگرتن دەزگای چاپو پەخشی سەردەم رۆڤار-ت: ٢٩٨٣٩

لەدەرەوەی کوردستان:
TEL: 0044 162 846008 FAX: 0044 162 84 77660

لەتیف حامد لەیادەوەری مندا

لەتیف هەڵمەت

لەناوەندی پەنجاکاندا لە کفری- ڕۆژێ لە دەرگاکەمان دراو لاوێکی چواردە پازدە ساڵان خۆی کرد بەژووردا و دەستی دایک و باوکمی ماچ کردو دوو خوشکە گەورەکەم کەلەمن گەورەتر بوون بەگەرمەوە بەخێرهاتنیان کرد

پرسیم ئەمە کێیە گوتیان بەخێرهاتنی بکە ئەمە کاك لەتیفی کوڕی مامە (شێخ حامید و پوورە ئیقلیمە) و لەچەمچەماڵەوە هاتووە، ئەنجا تێیان گەیاندم کە باوکمان برایەو دایکمان خوشکەو ئامۆزاو پوورزای یەکترین ئەوکاتە من لەیەك یاخود دووی سەرەتایی‌دا بووم لەتیف حامید لەدووی ناوەندی‌دا بوو لەبەر نەبوونی قوتابخانەی ناوەندی لە چەمچەماڵ پۆلی دووسێی لەماڵی ئێمە تەواو کرد لە کفری- و ئەو دوو ساڵە لەژوورێکی قاتی سەرەوەی ماڵماندا جێگیر بوو بەڵام هەروەکو ئەندامێکی ماڵەکەمان و کوڕی خۆمان هەڵسوکەوتی لەگەڵ دەکراو ساڵی یەك دوو جاریش سەری لەچەمچەماڵ دەدایەوە یاخود مامم و پوورم بۆلای دەهاتن.

لەتیف حامد لەهەیوانە گەورەکەی قاتی سەرەوەماندا

بەدەنگی بەرز وانەکانی دەخوێندو بەئەرکەکانی قوتابخانەدا دەچووەوە و زۆریش ئەزم و مۆسیقای بەدەنگی دەبەخشی و وابزانم هەر لەو دەمەوە حەزی لەوە بوو ببێ بەوێژەر لەڕادیۆی بەغدا و ئەوە بوو لەقۆناغی زانکۆدا هەوڵی ئەوەی‌دا ببێ بەوێژەر لە ڕادیۆی بەغدا بەڵام لەبەر چەند هۆیەك (وابزانم لەبەر ئەوەی تووی هەندێ لەددانەکانی شاش بوو) ئاواتەکەی نەهاتە دی.

لەو دوو ساڵەدا هەندێ جار لەگەڵ هەندێ لەهاوڕێکانی‌دا لەوانەی کەلەبیرم ماون (ئاتیلا جەمیل مستەفا ڕێژی) و (صلاح الدین مەجید)و (عبد الخالق حەسەن) بۆ موتالا کردنەوەی وانەکانی قوتابخانە دەچوون بۆ باخی قازی- شایانی باسە ئەو دەمانە زۆربەی قوتابیانی ناوەندی ئێواران لەوێ بەوانەکانیاندا دەچوونەوەو لەکاتی پشووشدا پیاسەیان تیادا دەکرد.

هەر لەو دووساڵەدا وارێکەوت شێخ ڕەزای برای لەتیف حامید لەگوندی زەرداو-ی سەر بەقەزای کفری بوو بەمامۆستاو ئەویش مانگی یەك دوو جار پێنجشەممەو هەینی دیدەنی ماڵمانی دەکردو ئیتر لەگەڵ لەتیف حامیدی برای و باوکمدا کە شێخێکی شاعیر و ڕۆشنبیرە لەداڵانەکەماندا کە دەرگاکەی لەسەر شەقامی گشتی بوو بەرامبەر مزگەوتی خانەقا دادەنیشتن و باسی تەسەوف و شێخی سەعدی و حافزی شیرازی و فەریدەدینی عەتارو خەیام و گەلێ شاعیری تریان دەکردو شەوانی لیلە القدر- قەسیدەی بوردی‌یەیان دەخوێندەوەو گەلێ جار هەندێ لەمەلاو فەقێکانی مزگەوتیش کەبەوێدا تێدەپەڕین دەهاتن و بەشداری‌یان لەخوێندنەوەی قەسیدەی بوردیەدا دەکرد هەر لەبیرمە جارێکیان مەلا فایەق ناوێك کە حافز بوو دەنگی لێ هەڵبڕی و سەلماندی کەمامۆستای ئەو بابەتەیە دوای ڕۆیشتنی کاك لەتیف حامد وتی: وەڵا مەلا فایەق بۆڕی بەهەمووماندا

ئێوارانێك شێخ ڕەزای برای بەنەخۆشی لەزەرداوەوە گەڕایەوە

حاڵی زۆر شپرزە بوو بۆمان دەرکەوت بەخواردنی کۆن ژەهرگیر بووە.. هەندێ کەس گوتیان شیری مانگا بخوات زۆرباشە شەو بوو لەگەڵ لەتیف حامیددا چووین بۆماڵی حاجی خەلیفە مالك کە پیاوێکی ئاینپەروەر و نیشتمان پەروەر و ناسراوی شاری کفری بوو لەوێ شیری مانگامان دەسکەوت شایانی باسە حاجی خەلیفە مالك لەسەرووی تەمەنی حەفتا ساڵی‌یەوە لەساڵی ١٩٦٣ دا گیراو ئەشکەنجەی زۆر دراو هەر ئەوەش بوو بەهۆی ماڵئاوایی کردنی لەدنیا.

چواردەی تەمووزی ساڵی ١٩٥٨ کە شۆڕش کراو ڕژێمی پاشایەتی نەماو ڕژێمی کۆماری لەعێراقدا چەسپا.. لەتیف حامید لەکفری بوو زۆر چاکم لەبیرە لەگەڵ هەندێ لەهاوەڵەکانی‌دا مشتومڕیان لەسەر بارودۆخی کۆن و نوێ دەکردو لەتیف حامید بەسەرگەرمی‌یەوە پشتگیری لەرژێمی نوێ دەکردو چاك چاکم لەبیرە لەگەڵ شێخ مستەفای خوشکەزای باوکمدا کە ئەو دەمە خەلیفەی باوکم بوو چوون بۆ بازاڕو ڕادیۆیەکیان هێنایەوە بۆ ئەوەی ئاگاداری بەیاننامەو دروشمەکانی شۆڕش بن بەڵام لەبیرم نیە کێ ڕادیۆکەی کڕی باوکم یاشێخ مستەفای خوشکەزای باوکم یاخود لەتیف حامید. هەر چۆنێ بێ ئەو ڕادیۆیە بۆ بەدواداچوونی هەواڵ و دەنگو باسی شۆڕشەکە هاتە ماڵمانەوە.

لەساڵی ١٩٥٩دا لەدەمەدەمی کوشتارەکەی کەرکووکدا دژی هەندێ لەتورکمانەکان جۆرە سەرگەرمی‌یەکیش کەوتە ناوکوردی کفری‌یەوە بەتایبەتی دوای ئەوەی کە هەندێ لەتواکمانە دەمارگیرەکانی شاری کفری توانیان بەدزی‌یەوەو لەپشتەوە ئەحمەدی حاجی سەمین بریندار بکەن شایانی باسە ئەحمەدی حاجی سەمین بەهەموو مانای قارەمانی قارەمان بوو دوژمن تۆقێن بوو وەکو چۆن لەشانامەدا باسی نازایەتی و پاڵەوانبازێتی ڕۆستەمی زاڵ کراوە بەو جۆرە لە

هەمووچایخانەو مال و بازارەکانی کفـــری‌دا باســـی ئازایـــەتی‌و چاونەترســی ئەحمـــەدی حـــاجی ســەمین دەکـراو چـــەند جـارێك گـــیراوەو لەئەنجامیشـــــدا لەوەســـتانێکی قارەمانانـــەدا ڕووبـــەڕووی بەشـێك لەسـوپاکەی زەعیم سدیقی گۆڕبەگۆڕ لەگوندێکی دەوروبەری کفری فڕۆکە دەیپێکن و شەهید دەبێ.

ســـالی ١٩٥٩ لەئـــەنجامی بریندارکردنـی ئەحمـــەدی حـاجی ســەمین‌دا بـەو شـێوەیەی کەباسـم کـرد کـوردی کفریـش خرۆشـاو تەنانـەت کـوردی لادێ نزیکـەکانی کفریش بەخەنجـەرو تـەورو تێـلاوە ڕژانـە کفری‌یـەوەو کۆمـەڵێکی زۆر لەخزمەکانی باوکم لەکاتی نیوەڕۆدا بەتێلاو تەورەوە لەمالی ئێمە لایان‌دا باش بوو کارەسات نەقەوما بەلام دوای چـەند ڕۆژێـك مەفرەزەیـەکی ســـەربەو بـــەرە ســـوپایەی کەلەکەرکووکـەوە بـۆ پارێزگـاری کردنـی ئاسایشـی شـاری کفـری هـاتبوون لەدەرگاکـەیان دایـن و داوایـان کـرد مالمـان بپشـکنن چونکە وایان پێ ڕاگەیەندرابوو کە چـل پـەنجا کـەس لەوانـەی بـۆ تورکمـان کوشـتن ئامـادە بـوون، لەمالی ئێمەدا خۆیان شاردۆتەوە کاتێ مالمانیان پشکنی لەو ژوورەدا کەسالانی پێشـتر لـەتیف حـامید نیشـتەجێ ببـوو دۆشـەکێك و ســـەرینێك‌و بەتانی‌یـــەکیان دۆزی‌یەوە ئەوەش جێگایەك بوو دووڕۆژ پێشتر بۆ لەتیف حامید لەو ژوورەدا ڕاخرابـوو کـە بـەمیوانی هاتبوو بۆمالمان و نیوەڕوان لـەوێ دەخـەوت بەهـەر حـال مالمـان پڕبـوو لـەدەف و قورئـان‌و کتێبـی ئـاینی و بـەرمال لەبـەر ئـەوە پشـکنەرەکان لێبووردنیـان لـەباوکم خواست و داوای دۆعای خێریان لێ کرد. لەتیف حـامید و شـێخ ڕەزای برای باوکمیان زۆر خۆشدەویست و بۆسەلماندنی ئەم قسەیە نامەیەکی کۆتایی پەنجاکانی لەتیف حـامیدو نامەیـەکی شـێخ ڕەزای برایشـی لەپەراوێزی ئەم نووسینەدا دەخەمە ڕوو هەردو نامەکە بەعەرەبین و لە چەمچەمالەوە بۆ باوکمیان ناردووە و لای مـن پـارێزراون شـێخ ڕەزا نامەکـــەی بەکۆپلەیـــەکی ڕۆمانسییانەی کێش و سەرواداری خۆی کۆتایی پێ‌هێنـاوە لـەتیف حـامیدیش هـەولی‌داوە سـەراپای نامەکە بەوشەی دانسـقەو خـەیالی جوان گرێ چن بکات.

* * *

سـالی ١٩٥٩ لـەتیف حـامید لەزانکۆی بەغدا/ کۆلێژی پەروەردە/ بەشی ئاداب/ وەرگیرا بەلام هەتا زانکۆی تەواوکرد بەردەوام دەهـات بۆ کفری و زۆرجار بەشەمەندەفەری شـــەو دەهـــات و یـــەك دوو ڕۆژ دەمایەوەو دەگەڕایەوە بۆ بـەغدا جگەلـــەوەش لەبـــەر بـــارودۆخی نالـەباری رامیـاری خـۆی کـە ئـەندامێکی چـالاکی یـــەکێتی قوتابیـانی کوردسـتان بـوو نەیدەوێرا زۆر و بەئاشکرا بڕواتەوە بۆمالی خۆیان لەچەمچەمال لەبەر ئـەوە زۆربـەی کاتـەکانی پشـووی نیوەی سال و پشووی هـاوینی یـا لەمالی ئێمە یا لەسلێمانی لـەمالی مامە شێخ عەلی بـاوکی هونەرمـەند ئیسـماعیل بـەرزنجی و خزمـانی سلێمانی بەسەر دەبـرد شـایانی باسە لەسـالانی خوێندنـی زانکـۆدا هاوڕێتی لەگەل کاك جەلال حسێن قەرەداغی -دا پەیداکرد کە خـەلکی کفری‌یـــەو ئێســـتا لەهـــەولێر مامۆستایەو ئەو سالانە گەلێ جار لەگەل جەلال قـەرەداغی‌دا سـەریان لـــەکفری دەداو پێکیشـــەوە دەگەڕانـــەوەو زۆربـــەی ڕۆژانـــی هـاوینی ئـەو سـالانەیان پێکـەوە بەسەر دەبرد و وەکو بۆم دەرکەوت هـــــەردوکیان هـــەندێ لەگەڕانـــەوەکانیان بـــۆ کفـــری پەیوەندی بەئەنجامدانی کاروبـار و ئـەرکی سیاسـی‌یەوە هـەبوو لـەو دەمـــەداو مـــالی ئێمـــە کـــەمالی شـێخێکی ناسـراوی شـارەکەبوو جێگایـەکی بـاش بـوو بـۆ شـوێن گومکـێ بوونـی لـەتیف حـامید لەبەرچاوی کاربەدەستانی سولتەی ئـەو سـەردەمە. مـن وا دەزانم پەیوەندی کردن بەمامۆستای بەڕێز کاك جەلال حسێن قەرەداغی -یەوە کـە کـوڕی بنەمالەیـەکی بـەڕێزی ناسراوی کفری‌یەو ئێستا لەهەولێر دادەنیشێ سوودی زۆر زۆرە بـۆ دەسـکەوتنی زانیاری دی لـەبارەی ژیانی زانکۆو ژیانی سیاسـی کـاك لەتیف حامیدەوە جێ‌ی خۆیەتی کـەبلێم لـەتیف حـامید لەسـالانی (١٩٦٠، ١٩٦٢)دا لـــەدیدەنی و ســەردانەکانی‌دا بـۆ مـالی ئێمـە لـەکفری هـاوڕێتی لەگـەل کـاك عومەری حاجی حەسەن قەرەداغی‌دا پـەیداکرد کـە ئـامۆزای مامۆسـتا جەلال قەرەداغی‌یەو هـەر لەبیرمـە زۆرجـار ژمارەکـانی گۆڤـاری الهـلال -و کتێبـەکانی جرجـی زیـدان -و چیرۆکـەکانی شـارلۆك هۆلمز -ی لەپشووی هاوینیدا لەکاك عومـەر قـەرەداغی وەردەگـرت لـەکفری زۆر چاکیشـم لـەبیرە خۆیشی هەمیشە جانتاکەی کتێبی تیادا بوو لەوانە کتێبەکانی (طه حسین) بەتایبەتی الایام -و علی هامش السیرة -و اعترافات جان جـاك رۆسـۆ -و جارێکیشـیان کتێبێکـم بەدەسـتی‌یەوە دی بەناونیشـانی غرامیـات فیکتـور هوجـو - نـازانم نووسـەرەکەی کـێ بوو من ئەو دەمانە چواردە پانزە سالان بووم و هەر گوێم دەگرت و داسـتانەکانی ئـەمیر ئەرسـەلان و ڕۆستەم و زۆراب و مەنیجەو بیژەن و شیرین و فەرهاد و فەتحی قـەلای خەیبەر و هتد دەخوێندەوەو هەندێ جاریش لەگەل لەتیف حامید و قادر محمد ئـەمین کـە ئـەویش دیسـان ئامۆزاو پوورزای من‌و لەتیف حامید بـوو لەسـالی ١٩٦٢ دا لەچەمچەمالـەوە هـاتبوو لـەمالی ئێمەبوو لەناوەندی کفری دەیخوێند و ئێستا مامۆستایە هەرسێکمان پێکەوە جارجار یاری دامە- مان دەکرد. و لەبەر ئەوەی ئەم یاری‌یە بـەپێودانگی یاسـا ئاینی‌یـەکان حـەرام نیـەو حەلالـە لەبـەر ئـەوە هـەندێ جار باوکیشـم لـەدوورەوە دەسـتێکی لەیاری‌یەکـە وەردەداو لایەنگری هەرلایەك بوایـە لایەکـەی دی دەیدۆڕانـد چونکـە بـاوکم بەگەنجی باشترین یاری زانی دامە بووەو وەکو هاوتەمەنەکانی باسـی دەکـەن تەنـها جـارێکیش کـەس لـەیاری دامـەدا بەسـەری دا زال نـەبووە شـایانی باسـە بـاوکم شـاعیرەو کتێبێکـی چـاپکراوی بەناونیشـانی - میعراجـی راسـتی - هەیە.

لەتیف حامید لە ١٩٦٢/٦/١٥ دا زانکـۆی بـەغدای تـەواوکردو لـە ١٩٦٢/١١/١٠ لەشـاری بەسـرە بەمامۆسـتا دامـەزراو لـە ١٩٦٢/١١/١٥ لەقوتابخانـــەی الجمهورية - لەگەل بەڕێز مامۆستا جەلال قەرەداغی‌دا دەوامی ئاسایی خۆی دەست پێکردووە

لـەکۆتایی سـالی ١٩٦٢دا بەشداری شۆڕشی ئەیلوولی کردو لە ١٩٦٤/٦/٢٢ دا لەهەل‌وەمـەرجێکی گونجاوی سیاسی‌دا گەڕایەوەو لـە ئامـادەیی هـەولێر بەمامۆسـتای زمانی عەرەبی دامەزرا.

دەبـێ ئـەوەش بلێـم مـن هیچ شتێك دەربارەی ژیانی ئەو ماوەیەی لەتیف حامید لـەناو شۆڕشدا بووە نـازانم ئـەوە نـەبێ کـە وەکـو خـۆی دوایـی بـۆی بـاس کـردم لـە ئیستگەکەی شۆڕش‌دا وێژەر بووەو وتـاری سیاسـی بـۆ ئیسـتگەکە نووسیوە. شایانی باسە شێخ ڕەزای بـرای لەسالی ١٩٦٣دا لەسلێمانی گـیراو شـێخ فـاتیحی برایشـی لەشارۆچکەی چەمچەمالدا لەهەمان سالدا گـیراو ڕەوانـەی موسـەیەب کراو شێخ قادری برایشی ناچار بوو لەترسا لەسالی ١٩٦٣ دا پەنا بـۆ مـالی ئێمـە بێنـن لـەکفری و لەناوەندی کفری بخوێنێ.

سـالی ١٩٦٥ کـە لەهـەولێر مامۆسـتای زمـانی عـەرەبی بـوو داوای شکریە شێخ محمـود شێخ محمـد بـەرزنجی - یـان بۆکـرد لەکفری (شکریە) ئامۆزای خـۆی و خوشکی مـن بـوو ئیتر بـەژن‌و مالـەوە چـەند سـالێك لەهـەولێر مایـەوەو نامـەی بـۆ دەنـاردین و نامەمان بۆ دەنارد و هەندێ جاریش من دیدەنیم دەکرد لەهەولێر یاخود ئـەو لەپشـووی نیـوەی سـال و هـاوینیدا بەخێزانـەوە سـەری لێ دەدایـن و چـەند ڕۆژێـك یاچـەند هەفتەیەك یاخود زیاتر دەمایـەوەو هـەندێ جـار وارێدەکـەوت شـێخ ڕەزای برایشـی لـەمالمان دەبـوو چونکە ئەو دەمانە شێخ ڕەزا لەکەلار بـوو یالەسـەر قـەلای ئەوسـای سەربەقەزای کفری مامۆسـتا بـوو زوو زوو سـەری لێ دەدایـن و ئیـتر لەگەل باوکمدا دادەنیشتن و باسی ئاین و ئـەدەب و خـەیام و جـەبران خەلیل جەبران و میخائیل ئەعیمەو چیرۆکی پێغەمبەران و هتد دەکرا من ئەو دەمـە هـەر گوێم دەگـرت و دووسێ سال بـوو خـەریکی شیعر

بووم جارێکیان لەتیف حامید ئەو دەفتەرەی بەدەستمەوە دی کە کۆمەڵێ شیعرم تیادا نووسی‌بوو داوای لێ کردم هەندێ شیعری بۆ بخوێنمەوە. دیارە بەهرەیەکی لەشیعرەکانمدا بەدی کرد. بۆیە گوتی بابچین بۆلای شێخ ڕەزا بۆ ئەوی بخوێنەرەوە. ئەو خۆیشی شاعیرە. لەراستی‌دا شێخ ڕەزا کە گوێی لەشیعرەکانم گرت هیچ خۆش حاڵ نەبوو بەوەی کە ئەو شیعرانەم نووسی بوو.. بەڵکو هەوڵی‌دا ساردم بکاتەوەو باسی کلۆڵی و هەژاری هەندێ شاعیری بۆکردم. لەوانە: قانع و بێکەسم لەبیرە.

بەهەر حاڵ من سارد نەبوومەوەو بەهرە شیعری یەکەم سەرنجی لەتیف حامیدی راکێشابوو هەر هانی ئەدام کە بەردەوام بم. هەر لەو ساڵانەداو لە پێشتریشەوە من هاوڕێتی‌یەکی پڕ لەسۆزی برایانەم لەگەڵ کاک ئەنوەر محمد شاکەلی و کاک ئەحمەد شاکەلی‌دا پەیدا کردبوو. لە رێگای منەوە لەتیف حامید و کاک ئەنوەر شاکەلی کەئێستا بەفەرهاد شاکەلی ناسراوە- یەکتریان ناسی‌و بۆ دواتریش لەگەڵ کاک ئەحمەد شاکەلی- یشدا یەکتریان ناسی و هەر چوارمان بووین بەگروپێك و کەیەکمان دەگرت هەمیشە باسی شیعرو ئەدەبی کوردی‌و جیهانیمان دەکرد و بەرهەمەکانی خۆمانمان پێشانی یەکدی دەداو گفتوگۆو مشتومڕمان لەسەردەکردن. لەبیرمە جارێکیان کە لەتیف حامید هات بۆ ماڵمان هەندێ شیعری کوردی و عەرەبی خۆمم پێشان دابوو. بیرو رای خۆی دەربارەی شیعرە عەرەبی‌یەکانم دەربڕی و تێی گەیاندم کەمن کێش و سەروای عەرەبی نازانم و باشتر وایە بەر لەنووسینی شیعری عەرەبی خۆم فێری کێش و سەروای عەرەبی بکەم. بەڵام دەربارەی شیعرە کوردی‌یەکانم وتی دەیانبەم لەهەولێر پێشانی هەندێ شاعیری کوردیان دەدەم و بیروڕای ئەوانت بۆ وەردەگرم. پاش چەند ساڵێ زانیم یەکێ لەو برادەرانەی کە شیعرەکانمی پێشان دابوون مامۆستا کەمال مەعمار بووە

شیعرەکانمی زۆر بەدڵ بووەو سەبارەت بەم قسانە نامەیەکی لەتیف حامید بەخەتی خۆی لەپاشکۆی ئەو وتارەمدایەو لەبەرواوی ١٩٦٦/١٢/٣ دا لە هەولێرەوە بۆ کفری بۆی ناردووم. ئەو دەمە لەتیف حامید لە (متوسطةی زازا) مامۆستای عەرەبی بووە لەهەولێر و ڕەنگە قوتابی و مامۆستایانی ئەوسای ئەو قوتابخانەیە لەبارەی ئەو کاتەیەوە لەهەولێر زانیارییان لەلابێ. هەروەها چیرۆکنووسی ناسراویش بەڕێز کاکە مەم بۆتانی ئەو دەمە لەهەولێر سەری لێ دەدا نیتر نازانم ئەوسا مامۆستا کاکە مەم بۆتانی لەهەولێر بوو یابەمیوانی بۆ هەولێر دەهات. هەر چۆنێ بێ ئەویش یەکێکە لەهاوڕێ دێرینەکانی و لەبارەی ژیانی لەتیف حامیدەوە شت دەزانێ. وەکو بزانم نووسەرانی بەڕێز کاك مەحموود زامدار و کاك عبداللە حەداد قوتابی لەتیف حامید بوون لەهەولێر و چیرۆکنووسی بەڕێز مامۆستا (حەمە نوری تۆفیق)یش هاوڕێی لاوێتی کەرکووك و چەمچەماڵی بووە. لەبارەی سەرەتا ئەدەبی و سیاسی یەکانی لەتیف حامیدەوە شتی نوێی لەلایەو وەکو من بزانم ئاگاداری سەرەتای دەست دانە قەڵەمی لەتیف حامیدە. وەکو مامۆستا حەمەنوری خۆی لەدیدارێکی بڵاونەکراوەدا بۆی باس کردم وەکو بزانم لەگەڵ بەڕێز مامۆستا (جەمال عەبدوول)یشدا هاوڕێتی بووە بەڵام نازانم تاکو چ رادەیەك.

بەپێی نامەیەك کەلە ١٩٦٨/٧/٢٠دا لەکەرکووکەوە بۆی ناردووم و لەپاشکۆی ئەم وتارەدا دەیخەمەڕوو لەتیف حامید لەهەولێرەوە بۆ کەرکووك گوێزراوەتەوەو بۆ خانوو دەگەڕێ. ئەوەندەی من ئاگاداربم باشترین کاری ئەدەبی لەتیف حامید لەهەولێر بەعەرەبی کردنی سەرجەمی ئەو شیعرانەی گۆران-بوو کە ئەو کاتە لەبەردەستدا بوو.

لەتیف حامید کە گەڕایەوە کەرکووك لە ئامادەیی کەرکووك بەمامۆستای عەرەبی دامەزراو لەقوتابخانەیەکی شەریش وانەی دەگوتەوەو هاوڕێتی لەگەڵ هەندێ نووسەری کوردی کەرکووکدا پەیدا کرد لەوانە چیرۆکنووسی بەتواناو نوێخواز مامۆستا صدرالدین عارف- و مامۆستا عبدالعزیز خانەقاو شەهید جەبار جەباری و عوسمان خۆشناو و کاك خالد دلێر هتد کە لەتیف حامید گەڕایەوە بۆ کەرکووك کاك ئەحمەد شاکەلی قوتابی بوو لەخانەی پێگەیاندنی مامۆستایان لەکەرکووك. لەبەر ئەوە بواری یەکتر بینینیان زیاتر بووەو بەپێی نامەیەك کەلە پاشکۆی ئەم وتارەدا دەیخەمەڕوو لە ١٩٦٩/١٠/٢٩دا لەتیف حامید لەکەرکووکەوە بۆی ناردووم چیرۆکێکی خۆی پێشانی کاك ئەحمەد شاکەلی داوە هەروەها شیعرێکیشی. ئەحمەد لەچیرۆکەکەی رازی بووەو بەڵام شیعرەکەی بەپەخشان خەملاندووە. وادیارە پێ‌و دانگی هەڵسەنگاندنەکانی کاك ئەحمەد شاکەلی جێی بڕوای لەتیف حامید بووە. شایانی باسە من لەودەمەدا کۆمەڵە شیعرێکم بەناونیشانی گوڵدانی یادگار- بەناوی جالینۆس- بەرزنجی‌یەوە کە نازناوی ئەوسام بوو لەئەنجامی سەرسامی ئەوسامەوە بە ئەدۆنیس-ەوە منیش ناوی جالینۆس-م بۆ خۆم کرد بوو بەنازناو کەناوی پزیشکێکی یۆنانی کۆن بوو. دەستاو دەست لەڕێگای هەندێ برادەری خزمەوە گەیشتبووە سلێمانی‌و بەتەمابووم چاپ کرێ. بەڵام وەك لەتیف حامید لەهەمان نامەی ناوبراودا باس دەکات هەواڵی دیوانەکەم نەبووە. هەر ئەش بوو. ئەو دەمە زۆرجار بەنامە داوای کتێب و سەرچاوەم لەکاك لەتیف حامید دەکردو لەکەرکووکەوە بۆی دەناردم و زۆرجار لەگەڵ برادەرانی کفری داپێکەوە دەمانخوێندەوەو لەهەمان نامەی ناوبراودا ئاماژەیەك بۆ ئەم قسانەم هەیەو هەندێ کتێبی ناردووە بەدڵم نەبووەو وادەردەبڕێ کەلە کەرکووك کتێبی باش نیە (دیارە لەو کاتەدا نەبووە ئەگینا کتێبی باش لە کەرکووك زۆر بوو.)

لەو ساڵانەدا من خۆم بە گەورەترین شاعیر دەزانی و لەسەر ئەو لاف و گەزافەی خۆم لەتیف حامید لە کەرکووکەوە نامەیەکی بۆ ناردوم بەسەردێڕی شاعیری گەورەی هەموو کوردستان- دیارە ئەم سەردێڕە جۆرە تەوس‌و پلارێکی برایانەشی تیایە و باسی ئەوەش دەکات کە ئەحمە شاکەلی لەماڵیان میوان بووەو ئەویش لافی ئەوەی لێداوە کە یەکێکە لەنووسەرە هەرەگەورەکانی جیهان. ئەنجا دەڵێ: (وام زانی هەر تۆ خۆت هەڵئەنێیت و گەورەیت نەمزانی لە تۆ گەورەتریش هەیە هتد) هەر لەهەمان نامەدا باسی ئەوەی کردووە کە دیوانی منزل الاقنان-ی بەدر شاکر سەیابی بۆ کڕیوەو خوشکەکەشم المعبد الغریق-ی بەدرشاکر سەیابی بۆ کڕیوم بەو مەرجە بۆم دەنێرێ دەستێ جلی کوردی بۆ بکەم دەقی نامەکە لەپاشکۆی ئەم وتارەدایە.

لەسەرەتای ساڵانی حەفتادا لەتیف حامید و عبدالسلام محمد لەڕێگای منەوە یەکتریان ناسی و هەندێ نامەش لەنێوانیاندا هەبوو نازانم نامەکان ماون یان نا.. لەتیف حامید وەکو خۆی لەیەك دوو نامەیدا بەئاشکرا دەری دەبڕێ کە کاتی پیت و پێزو بەرەکەتی ئەدەبیی ئەو ئەوکاتانەیە کە لە کفری‌یەو لەماڵی ئێمەیە. ئەوەتا لە نامەیەکی‌دا کە لە ١٩٦٩/١٠/٢٩ دا بۆی ناردووم و لەپاشکۆی ئەم باسەدا دەیخەمە ڕوو لەتیف حامید دەڵێ: (براگیان: حەزم بەچاو پێکەوتنت ئەکرد. بەڵام وادیارە ناتوانی. چونکە چەندە لەتۆ دوور بکەومەوە ئەوەندەش لە (شیعر و ئەدەب)ەوە دوور ئەکەومەوە. لەو ساوە کە تۆم بەجێ هێشتووە کاسەو کەوێڵم شکاوە. هیچ بەرهەمێك و هەوڵدانێکم لەجیهانی وێژەدا نەبووە بەڵکو (الف بـ) کڕینیشم ئەماوە بەهۆی سەرقاڵیم و دەرس ووتنەوە. هیوادارم کە تۆ وەکو من نەبی) لەتیف حامید جگە لەبەرهەمەکانی خۆی و وەرگێڕانی شیعرەکانی گۆران بۆ سەرزمانی عەرەبی گەڵ شیعری من‌و ئەنوەر شاکەلی و عبدالسلام محمد و کامەران موکری و هەندێ شاعیری دی لەکوردی‌یەوە کردبوو بە

عەرەبی هەر بۆ نموونە چەند هۆنراوەیەکی درێژو کورتی منی کردبوو بە عەرەبی یەکێ لەو هۆنراوانەی لەرێگای شاعیری داهێنەر ئەنوەر قادر محەمەدەوە رەوانەی گۆڤاری الاقلام- کردو ئەنوەر خۆی پێشەکی یەکی بۆ نووسی و یەکێکیشیانی رەوانەی گۆڤاری (الفبە) کرد بەڵام هیچیان بڵاو نەکرانەوە و تەنانەت چیرۆکێکی خۆیشی (وەك لە نامەیەکی‌دا بۆ من ئاماژە بەوە دەکات) کردووە بە عەرەبی و بۆ گۆڤاری الفبە -ی ناردووە بەڵام ئەویش هەر بڵاونەکرایەوەو لەپاشکۆی ئەم باسەدا نامەیەکی لەتیف حامیدو نامەیەکی کاك ئەنوەر قادر محمد دەخەمە روو کە ئاماژەیان بۆ ئەم قسانەم تێدایە.

لەدوای بەیاننامەی یازدەی ئاداری ۱۹۷۰ وە لەتیف حامید لەهەموو ئەو دەورانەدا مامۆستا بوو کە بۆ فێر بوونی زمانی کوردی بۆ مامۆستایانی کوردی کەرکووك کرایەوە ئەو مامۆستایانەی کە بەعەرەبی خوێندبویان و شارەزای زمان و ئەدەبی کوردی نەبوون.

* * *

لەرۆژی ۱۹۷۰/٦/۱۰ دا لەتیف حامید وەکو دەسپێشکەری یەك یەکەم وتاری دەربارەی شیعرو ئەدەبی نوێی کوردی لەرۆژنامەی التآخی-دا بەناونیشانی مستلزمات الثورة والتجدید فی الشعر الکردی المعاصر- بڵاوکردەوەو تیایدا باسی گەلێ شاعیری نوێی‌کورد دەکات لەوانە: شێرکۆ بێکەس و جەمال شارباژێری و جەلالی میرزا کەریم و هەندێ کەسی دی دەکات و هەر لە هەمان وتاری‌دا دەربارەی من دەڵێ: "وابرز هؤلاء عندی فی هذا المجال هو الشاعر الشاب لطیف هلمت الذي بدا ينظم الشعر منذ سنوات منتهجاً اسلوب گوران. وظهر فی الارنة الاخيرة كشاعر له مايميزه عن غيره فهو يمثل بشعره وفكره غضب وتمرد جيلنا المتحفز للنصر على صيغ التجرد و الانغلاق. وديوانه الله ومدينتنا الصغيرة- يضع علامة مميزة على طابعه الشعری هذا و يشكل بشيراً بميلاد شعر كردی متطور يكسب الكلمة ويزجها في المعركة الراهنة التی تشتد ضراوتها بين الانسان و مستقبله "

لەتیف حامید لەکەرکووك هاورێتی لەگەڵ هەندێ قوتابی ژیرو زیرەکی خۆی‌دا هەبوو لەوانە: هونەرمەندی ناسراو کاك فازڵ جاف و رەخنەگری لێهاتوو کاك زاهر رۆژبەیانی‌و نووسەری دوورە وڵات کاك عبدالرحمن زەنگەنە

لەدەورووبەری ساڵی ۱۹۷۲ دا یا لەسەرەتای ۱۹۷۳ دا تووشی نەخۆشی‌یەکی کوشندە هات‌و بەبۆنەی ئەو نەخۆشی‌یەوە کەمێشتا تەشەنەی بەگیانی‌دا نەکردبوو هەر لەسەرەتادا بوو بەرێز کاك (فەرەیدوون عوسمان)ی ئاسی کاك فەرەیدوون مامۆستا بو لەکەرکووك و وابزانم بەڵێنی دابوو بەلەتیف حامید کە نەخۆشی‌یەکەی لەرێگای چارەسەری دەروونی‌یەوە چاك بکاتەوە لە ئەنجامدا لەگەڵ کاك فەرەیدوون‌و هەندێ کەسی تردا حزبێکیان دامەزراند و لەدوای مردنی لەتیف حامید حزبەکە ئاشکرابوو حکوومەت راوی نان‌و هەندێ لە ئەندامەکان گیران و هەندێکیان رایان کردو هەندێکیشیان کوژران مەسەلەی حزبەکە هەردوو ئامۆزای بەرێزم کاك شێخ رەزا حامید و کاك قادر حامید زیاتری لەبارەوە دەزانن چونکە من ئەو سەردەمە سەرباز بووم‌و دوای تەواو کردنی سەربازیش زوو زوو سەردانی بەغدام دەکرد بۆ ئیش دەگەڕام‌و ماوەیەك لە هەولێر ئیشێکم دەسکەوت‌و دواتریش لەرۆژنامەی برایەتی‌دا دامەزرام بەڵام ئەوەندە دەزانم لەو ماوەیەدا نەخۆشی‌یەکە بەتەواوی ئانومێدی کردبوو تەنانەت وای لێ کردبوو لەنووسین‌و خوێندنەوەی ئەدەبیشی دوور خستبۆوەو زیاتر باوەڕی بەموعجیزەو شتە غەیبی‌یەکان پەیدا کردبوو.

لەتیف حامید لەماوەی تەمەنەکورتەکەیدا چوارچیرۆکی کورتی بڵاوکردەوەو بەو چوارچیرۆکە رچەی کۆنی چیرۆکی کوردی شکاندو پێشەنگایەتی لەبوارەکەدا بۆخۆی تۆمارکردو چیرۆکەکانی لەرۆژنامەی هاوکاری و گۆڤاری بەیاندا بڵاوکردۆتەوەو تاکو ئێستاش گەرم و گوڕی خۆیان لەدەس نەداوە. جگە لەوەش لەتیف حامیدی جوانەمەرگ لەگەڵ چیرۆکنووسی جوانەمەرگی کەرکووکی شێخ قادر شێخ حوسێن کە سنەزانی‌دا کورتە چیرۆکێکیان لەسەرەتای ساڵانی حەفتادا پێکەوە نووسیوەو وەك لەبیرم مابێ لەدوای خۆیان لە ژمارە دوو- ی گۆڤاری ئێرگز- دا بڵاوکراوەتەوە کە لەساڵی ۱۹۸٤ دا چەند برادەرێکی دڵسۆز لە نووسەرانی کەرکووك دەریان دەکردو تەنها دوو ژمارەیشی لێ دەرچوو.

لەتیف حامید حەزی لەناو کۆڕو کۆمەڵی نووسەران نەبوو ئەوەی من لەبیرم بێ تەنها جارێك سەری لەبارەگای نووسەرانی کەرکووك داوەو لەهیچ کۆڕێکی ئەدەبی نووسەراندا دانەنیشتووەو هیچ کۆڕێکیشی نەگێڕاوەو زیاتر حەزی لەگۆشەگیری بوو تەنانەت هەندێ جار سەری لە بەغدا داوە لەسەرەتای حەفتاکاندا و زانیویەتی زۆربەی نووسەرانی کورد لەگازینۆی پەرلەمان- دادەنیشن لەشەقامی رەشید بەڵام هەرگیز کەس ئەوی لەوچایخانەیەدا نەبینیوە. من هۆی ئەو گۆشەگیرییەی نازانم و ئەوەش نهێنی‌یەك بوو لەگەڵ خۆی‌دا بردی‌یە ژێرگڵەوە. بەڵام ئەوەندە دەزانم حەزی لەدەمەقاڵێ و وتی وتی‌و مشتومڕی بێ سەروبن نەبوو. لەگەڵ هەموو کەسێکدا نەگینا زۆرجار برایان‌و نووسەرانی بەرێز شێرکۆ بێکەس و کاکە مەم بۆتانی و سەلام محمد و ئەنوەر شاکەلی و ئەحمەد شاکەلی و صدر الدین عارف و قادر کەسنەزانی و کەسانی دی دیدەنی یان دەکردو لەبارەی ئەدەبەوە دەدوان هەروەها برادەری و هاورێتیشی لەگەڵ خوالێخۆشبوو عبد العزیز خانەقادا زۆر خۆش بوو. جگە لەو برادەرانەش هاورێتی لەگەڵ بەرێز خالید دلێریشدا هەبوو کە ئەو دەمە لە کەرکووك بوو. دراوسێ ماڵی لەتیف حامید بوو هەردووکیان هاتوچۆی یەکتریاندەکردو لەبارەی ئەدەب و رێبازەکانی ئەدەبەوە جارجار گفتوگۆیان دەکرد. وابزانم پێشتر لەسەنگەری سیاسەتدا لەگەڵ کاك خالید دلێردا ببوون بەهاوڕێ و یەکتریان ناسی بوو. هەروەها لەگەڵ بەرێزان دکتۆر عزالدین مستەفا رەسوڵ و کاك فەرەیدوون عبدالقادردا ناسیاوی و برادەری هەبوو ئەو دەمە (لەحەفتاکاندا) کاك فەرەیدوون عبد القادر لەکەرکووك بوو وەك لەبیرم بێ هاتو چۆی یەکدیشیان دەکردو وادەزانم پێشتر لەسەنگەری سیاسەتدا ببوون بەهاوڕێ رەنگە بەرێز کاك فەرەیدوون لەم بارەیەوە خۆی شارەزاتر بێ و من هەر ئەوەندەی لێ دەزانم بەڵام نازانم یەکتر ناسینیان لەگەڵ دکتۆر عزالدین‌دا چۆن چۆنی بووەو تاچ رادەیەك بووەو ئەوەندە دەزانم لەناوەندی شەستەکاندا، نازانم چ ساڵێکیان بوو لەتیف حامید کە لەهەولێرەوە دیدەنی کردین لە کفری (الواقعیه فی الادب الکردی) دکتۆر عزالدین مستەفا رەسوڵی پێ بوو زۆریشی بەدڵ بوو ناوبەناویش هەندێ برگەی لەدەفتەرێکدا دەنووسی‌یەوە

لەکۆتایی ساڵی ۱۹۷۳ دا نەخۆشی‌یەکەی لەتیف حامید تەشەنەی لەهەموو لەشی‌دا کردو گەیاندیانە نەخۆشخانەی -الخیال- لە بەغدا ئەمەو دوای ئەوەی کە ماوەیەك لەنەخۆشخانەی کۆماریی کەرکووك کەوت و هیچ چارەیەکی بۆ نەدۆزرایەوە ئەو دەمەی کەلە نەخۆشخانەی الخیال- کەوت من لە رۆژنامەی برایەتی کارم نەکرد بەداخەوە ئەگەرچی زۆربەی نووسەرانی کورد ئەو کاتە لەبەغدا بوون هیچ نووسەرێك لەو نووسەرانە جارێ لەجاران دیدەنییەکیان نەکردو ئەچەپکە گوڵێکیان بۆ ناردو ئەحەوالێکیان پرسی بەڵام جارێکیان کە من لەلای بووم بەرێزان کاك (شێخ لطیف شێخ صادق) و کاك (عبد الستار طاهر شریف) لەنەخۆشخانەی الخیال- بەپێوەندی خزمایەتی و دۆستایەتی کۆن دیدەنی‌یان کرد ئیتر باشم لەبیرنیە بەیەکەوە هاتن بۆلای یاخود لەوێ یەکیان گرت.

پاش ماوەیەك نەخۆشخانەی الخیال-ی بەجێهێشت و گەڕایەوە بۆ کەرکووك‌و نەخۆشی‌یەکەی

بەتـەواوەتی پـەکی خـست و جارێکیـان بینیـم بـۆم دەرکـەوت خۆیشی بەنێچگاری ئومێد بڕیبووە لەژیان و چـاوەڕوانی مـردن دەکـات و وەك هـەر لـەو دەمـەدا لەخۆشکەکەمم بیست کە خـێزانی بـوو کۆمـەڵێ نامـەو کاغـەزی سـەردەمی لاوێتـی خـۆی سـووتاندووەو مـن وادەزانم ئـەو نامانە نامەکانی نێوان خۆی و ئەو کچە بووە کەلەسەرەتای لاوێتیدا لەچەمچـەماڵ یـەکیان خۆشویستووەو ئەمەش لایەنێکی شاراوەیە لـەژیانی لـەتیف حـامید دا یـاخود لاپەڕەیەکـە دەبـێ داپۆشـێ و بیشـارینەوە چونکـە بارودۆخی کۆمەڵایەتی بوارنادات و خۆیشم بەجوانی نـازانم لـەم ئان و ساتەدا قەڵەم لەبابـەتێکی وا وەردەم و بیورووژێنم بـەڵکو ئـەم لایەنـە هەڵدەگرم بۆ ڕۆژی خـۆی ئەگـەر خـوا مۆڵـەتی دا لـەکاتی گونجـاوی خۆیدا لەم بارەیەشـەوە ئـەوەندەی کـە بیزانم قسەدەکەم و خۆزگـە دەخـوازم ڕۆژێ لـەڕۆژان ئـەو کچـە خـۆی (کـە ئێستا خـاوەنی مـاڵ و منداڵـەو ئـافرەتێکی بـەڕێزەو کچـی بنەماڵەیەکی بەڕێزە) خۆی ئاشکرا دەکردو باسی خۆشەویستی نێوان خـۆی و لـەتیف حـامیدی دەکـردو ئەگـەر نامـەو وێنـەی ئـەو کاتـەی لەتیف حامیدی لەلایێ پێشکەشی ئەرشیفی ڕۆشنبیریی کوردی بکات.

* * *

لـەتیف حـامید بـەدەس نەخۆشی‌یەکەوە لـەحاڵی قەلاکـەتدا دەبـێ بـیری دەکەوێتـەوە کـە لەسـلێمانی دکتۆرێـك هەیـە هاوڕێیـەتی وابـزانم (دکتـۆر جەماڵ)ی ناو بووە دەڵێ بعبەن بـۆ سـلێمانی بەشـکو ئـەو چارەسەرێکم بکات. لەراستیدا من نـازانم دکتـۆر جـەمال کێیـەو لەکوێیـە بـەڵام پشت بـەخوای مـەزن مـاوەو ڕۆژێ لـەڕۆژان خـۆی زیـاتر تیشـك دەخاتـە سـەر ئـەم ڕۆژانـەی ژیانی لـەتیف حـامید بەهەر حاڵ نەخۆشی‌یەکەی تـەواو تـەنگی پێ هـەڵدەچنێ لەگیانـەڵادا بـەرەو مـاڵی خۆیانی‌دێننـەوە لەکـەرکووك و لـەڕۆژی ١٩٧٤/٢/١١ دا چاوێك دەنێ و لەدەست ئازاری سەختی نەخۆشی شێر پەنجە- خـۆی ڕزگـار دەکـاو لەگۆڕستانی شێخ محێدین لەئیمام قاسم بەخاکی زێڕینی کەرکووکی دەسپێرن

شـایانی باسـە نووسـەران وەك لەنەخۆشی‌یەکەیدا کەمتەرخەمی‌یان لەبارەی لەتیف حامیدەوە نواند لە مردنەکەشی‌دا هـەمان جـۆر بـوون و کەمیان بەشداری‌یان لە پرسەکەیدا کرد

دەبـێ ئـەوەش بڵێم کە لـەتیف حـامید کۆچی دوایـی کـرد مـن لـە بـەغدا بـووم وەکـو وتم لەرۆژنامـەی برایـەتی کـارم دەکـرد و لەگـەڵ هەردو شاعیری هاوڕێم ئەنوەر قادر جاف و ئەنوەر شاکەلی‌دا لەیەك دوو ژووردا دەژیـاین کـە بـەکرێمان گرتبوو من هەواڵی مردنی‌لەتیف حـامیدم پێنەگەیشـتبوو ئـەوانیش پێیـان نـەگوتم مـردووە بـەڵکو گوتیان ئەڵێن زۆر نەخۆشە ئەوەکو بمرێ سەرێکی لێ بدە لە راستی‌دا پـارەی سـەفەری کـەرکووکم ئـەبوو پارەی سەفەرەکەشیان دامـێ و کە گەڕامەوە بۆ کەرکووك سێیەم ڕۆژی تـەعزێی لـەتیف حـامید بـوو لەمزگـەوتی لای چایخانـەی حەسیرەکە لە کەرکووك بۆ ڕۆژی چـوارەم تـەعزێ گوێزرایـەوە بـۆ ماڵەوە بەڕێز کاکە مەم بۆتانی هات بۆ پرسەکەی وابـزانم بـەڕێز کـاك شێرکۆ بێکەس و نووسەرێ دووانی دیشـی لەگـەڵدا بـوون باشـم لەبیرنیە وابزانم بـەڕێز مامۆستا مستەفا ساڵح کەریمیش هات.

لـەتیف حـامید خێزانەکـەیی و دوو کوڕو کچێکی لەپاش بەجێما لـەو ڕۆژانـەدا بـارودۆخی عـێراق بەگشـتی و کوردسـتان بەتایبـەتی زۆر زۆر جەنجاڵ بوو لەلایەکەوە ڕێکەوتننامـەی (١١)ی ئادار خـەریك بـوو هەڵدەوەشـایەوەو لەلایەکـەوە ڕۆشنبیرانی کورد یابا بڵێین زۆربەی ڕۆشـنبیرانی کـورد خۆیـان ئامـادە دەکرد بۆ بەشداری کردن لە یەکەم میهرەجانی هونـەری کـوردی‌دا کـە لـەمانگی سـێ‌ی سـاڵی ١٩٧٤ دا لەبەغدا سازکرا من دوای ئـەوەی چـوار ڕۆژ یـا پێنـج ڕۆژ لـە تەعزێکەدالـە کـەرکووك مامـەوە گەڕامـەوە بـۆ بـەغدا و ڕووانیـم برادەرانـی برایـەتی و هاوڕێیـانی بەغدا هەندێکیان ڕۆشتوون بۆ شاخ و هەندێکیشـیان ئامـادەی کـۆچ و بـارن بـەرەو شـاخ ئیـتر منیـش لەبەغداوە لەگـەڵ هـاوڕێی بـەڕێزم کـاك ئـەنوەر شـاکەلی و هـاوڕێی ئەمـەکدارم کـاك خـالید جووتیـاردا لـەڕێگای هـەولێرەوە گەیشـتمە ئاوپردان و ئاگاو خەبەرم لە مـاڵ و منداڵـی لـەتیف حـامید بـڕاودوای پیلانـی الجزائـر- کـە سـەردانی کـەرکووکم کـردەوە ڕوانیـم (شـوکریە)ی خوشـکم کـە خـێزانی لـەتیف حـامید بـوو لـەتوێی جێگادا کەوتووەو ئەوەندە نەخۆشە ئەمن دەناسێتەوەو ئەکەس وتیان لـەدوای کـاك لـەتیف حـامید ئـەو کەوتنەی کەوتووە هەڵنەساوەتەوەو لەراستیشـدا هـەر هەڵنەسـایەوەو پاش ساڵ و نیوێك لەجێگادا کەوتن بەسـوێی لـەتیف حـامیدی هاوسەریەوە بەجوانەمەرگی سـەری نایـەوەو لـەپاڵ لـەتیف حـامیددا لەهـەمان گۆڕسـتاندا بـەخاك سپێردرا.

دەبێ ئەوەشم لـەبیر نـەچێ کـە ئـامۆزای بـەڕێزم کـاك قـادر شـێخ حامیدی برای خوالێخۆشبوو کـاك لـەتیف حـامید بەرهەمـە دەسنووسـەکانی لـەتیف حـامیدی لـەلای خـۆی زۆر بەدڵسـۆزی‌یەوە پاراسـت و کـە کوڕەکـانی لـەتیف حامید گەورە بوون ئیتر ئەو ئەرکەی بـەکوڕەکانی سـپاردو ئـەو بەرهەمانەی لەتیف حامیدی دایەوە دەستی کوڕەکـانی وماڵی هـەردوو لایـان ئاوابـێ کەلـەبارودۆخی جـەنجاڵی کوردسـتاندا ئـەو بەرهەمانەیان پاراستووەو لەفەوتان ڕزگاریان کردووە.

هەندێ تێبینی وپەراوێز:

- لەتیف حامید لەسەرەتای لاوێتی‌دا زۆر حەزی لەچیرۆکەکانی الـف لیلـە ولیلـە- بـوو زۆرجـار دادەنیشـت بەدەنگـەوە بـۆ هـەموومانی دەخوێنـدەوەو دیکـرد بەکوردی.
- هـەندێ جار کـەداوامان لێ دەکـرد لـەو چیرۆکانـەمان بـۆ بخوێنێتـەوە و تاقـەتی نـەبوو دیوت: سیندەبادی بەحری ویستی گەشـتێك بـۆ ئاسمـان بکـات.. پەیژەیەکی زۆر درێژی هێناو پل بەپل پل بە پل پل بە پل پل بەپل هتد هـەردەیوت: پل بـەپل پیادا سەرکەوت و نەگەیشت ئیتر ئێمـەش دەمـانزانی ئەمـە خـۆی دروسـتی کـردووە بڵاوەمـان لێ دەکـرد بـەڵام لەراسـتی‌دا مـن کەئێسـتا بـیر لـەم گێڕانەوەیـە دەکەمەوە کە دەقاودەق هی لەتیف حامیدی جوانە مەرگە بەکورتیلە چیرۆکێکی پڕ لە فەنتازیای لەتیف حـامیدی دادەنێـم ئەگـەرچی ئـەو خۆی لە کۆتایی پەنجاکاندا هەر بۆ گاڵتەو پێکەنین ئەوەی بۆ دەوتێ و هـەرگیز بەخـەیاڵی‌دا نـەهاتووە کـە ئەم بابەتە جۆرە هەڵ و مەرجێکی کورتیلـە چـیرۆکی سـەرکەوتووی تیادایەو لەیادەوەری منداڵێتی مندا دەمێنێتەوەو دەیخەمە سەر کاغەز.
- قادر شێخ حامیدی برای لەتیف حامید لەسەرەتای لاوێتی‌دا لـەبواری نووسـین‌دا گـەلێ تاقیکردنەوەی جوانی هەبوو ئەگەر بـارودۆخی ژیـانی بـواری بدایـە دەبووە نووسەرێکی سەرکەوتوو.
- گۆڤـاری ئـێرگز: برایـانی بەڕێز (کاك عارف عمر گول وکـاك زاهـیر ڕۆژبـەیانی و کـاك عبداللـە سـەراج و کـاك ئـەوزاد ئەحمـەد ئەسـوەد) و هتـد لەکـەرکووك دەیانهێنایە بەرهەم.
- لـەتیف حـامید سـاڵی ١٩٤٠ لەشـارۆچکەی چەمچـەماڵ لەدایك بووەو پۆلەکانی سـەرەتایی لەشاری کـەرکووك تـەواو کـردووە. پۆلەکانی ئـاوەندی و ئامـادەیی لـە کفری و کـەرکووك و زانکۆشـی لـە بەغدا تەواو کردووە.
- لەبنەماڵەیـەکی ئاینپەروەردا لـەدایك بـووەو بـاوکی ڕێبەرێکی تەریقەتی قادری بووە لە چەمچـەماڵ و شـێخێکی ناسـراو بووە.
- هـەندێ جار لـەکفری کـاك (حسین شێخ حەسەن)ی خاڵۆزامان کەدوایی بوو بەهاوەڵ زاوای لەتیف حـامید لەدانیشـتنەکاندا ئامـادە دەبـوو (سـێ قۆڵـی ئـەزنیف و دۆمینـەمان دەکـرد) بـەڵام مـن ئەگـەرچی بەشداریشـم لـەو یاری‌یانەدا دەکرد نە ئەوساو نە ئێستا ئـەو یاری‌یانـە نـازانم و وێنەیـەکمان لـەکاتی یـاری کردنـدا لەگەڵ ئەم نووسینەدایەو حوسێن شێخ حەسـەن ئێستا لەسلێمانی دەژی.

MARDI 28 AOUT

ثلاثاء

أيلول ٢٨ آب

٣٠ رجب

TUESDAY 28 AUGUST

منذ الثلاث سنوات أيضاً تلوماً ما بوجه أكبر كبير تعبير عن أمالك،
وأحاديثنا الطلاب جداً ليست غريبة جداً والحقيقة عن صديقي
المرحوم الخالد الذكر (غسان) أخبر الشهيد يوم وأيام، "تحيا"،
هذه الحكاية ما عمر يحدث في المخيم ليل نهار بأمور يومية زهيرة
في تعدد أصدقاء ركائب الصداء والأرضي أنه الآن أمامي يلح
لعودته في الهواء وتوجد لديه تلك الجداول المقهورة، وهو يحاول
السلام ... أنا بحالي الحداثة التحولات الرسمية المكرر
بالعلاقات أن يرسل إليه رسالة الحداثة، ورائعة إلى
من كتبه قصة جديدة (فهل من قضيته الثالث
... كريم على أهل ...

DIMANCHE 26 AOUT

الأحد

آب ٢٦ أغسطس

٢٨ رجب

SUNDAY 26 AUGUST

(روانكه) ما هي؟ ومن هي؟ أليست مشربات ما قتلت ذبابه؟
ألم تضف كثيراً أثار أوهنه ودكاري) على كل حال يعجبني
جداً أن أعرف أخبارك! والمبرر الوحيد لكتابة هذه
الرسالة بالإضافة لهو الراحة القليلة التي حصلت عليها هنا
في قريتي مما أتاح لي كتابتها.

- تلميذك المخلص. ـ X

جواب الرسالة / نيسان ١٩٧١

أخي الأعز كالك أحمد

تحية كصافير تموت على سفيني - مع الاعتذار لمحمود درويش.

DECEMBER 1971

13 Monday

كما تقول السواقي دائماً الأوراق المصطفة.
الناس في بلادي. كما يقول الشباب المؤمنون بالأحمر
القاني) وبعدد من شهداء قوله عملية المصارعة
من أجل تسهيل لنصر عودة على أنفسهم. وإذا كانت
الليلة في كراجات بغداد جحيماً لا يطاق عن محي
الطلبات بمدينتي وادعة أمينة تزخر بالأفراح والصهيل.
و"روانكه" في نظري عملة غريبة فاشلة لغز والقلعة
التي يحيي فرح الفرسان الذين عشق الذين ماذا لو أبقاهم
القطش.. وفي الأونة الأخيرة شهدت أحداثاً مواحي
بمدينتي شلة محمومة مشاركة للصوصية والسطو، وقد
عجز رجال البوليس لحد الآن عن العثور على أي أثر لهم
...

1971 DECEMBER

Tuesday 14

جواب الرسالة ...

أخي الأعز كالك أحمد
تحية كصافير تموت على سفيني - مع الاعتذار لمحمود درويش.
من حسن حظك أنك تملك دقة ما لتشغلنا ... أنه ما يشغلني
هو تفكيرك بالحاح مع أبطال القصة التي تعيشها مدينتي وسط
قطعان الذئبة القطبية التي لا تميز بين ليلها ونهارها.
أكاد أستسلم لليأس بعد ما ... وحتى الكتابة أراها
مفرقة بما كل محتوى ... المعاداة بالتحديد
أعني تجارة جديدة رابحة ...
لمن يجيد فن التمثيل والحوار؟
أصابتني القشعريرة في شوارع الطرقات اللامتناهية كوقفات
... أبواب الجحيم لمقاومة
... صافي ...

کەرکووک
٢٦/٧/٨٠
لطيف بەرزنجى

برای خۆشەویستم بەڕێزم شێخ لطیف

سڵاوی دڵ ... پڕ سیاری خۆشنە .. ئاوات خوازیلە دلشادی و بەختیار بیت.
داواکاری بەردەوامیت لەکۆششا مانای سادە بوونەوە نەزانی.
براێلیات

ئاتاخ لەسەر بڕیاری خۆت ماوی بۆ سەر کردن یان (بەری سیغا) لای بەرەوە لە بەریاست.
منیش هەندێ کتێبی ترم خوێندەوە و هەندێ شیعرێشم لەدە فەتەری نوو یدا
نوسیەوە (دەفتەرەکەی ماموم) بە لام ئێستا ناتوانم بەوردی ئاماوە.
ئێستا هاوینی لەکەرکوک بوو خانووی گەرمیوە ئەوەکو بەھاری مانگی ئێستا ئەوم دەستە کردا یانا
شکوێم سەرنەدەست لێکانە ئێ هوا ئی بەڕێز و چاوەڕوانی ئەمپا و بیاسا
هەموو لا بێ هەوالت بپرسە
ئێستا خۆشت لە ئاسای دیبات

برات
لطیف
سلێمانی

DECEMBER

11 Saturday

في المذكورات ... للكرد بحلول الاسلام وفي سنة أن
كان اسما الوردا استخدما في ان حرية الكردية اللغات العمل ...
بوسيل البيد مع ... واللغة الكردية
بل نمرية كتب لغة علمية (فصل من علم الاشتقاق المجهول)
من الآن عند الكلام كل الآن لتنشر لها في ولادة قوية
لهم (البيان) الفراد حفظه الله من كل مكروه.
تتر في ذلك الآن هبوط مخلص بغريب أرجو لا
سيرى التعاون وأرى في ذلك فرصة مواتية للوضع.
اذا الحالات العسكرية قد هلكت أصابعنا في طفولة الكبر
من تو عمرك) عالم الكردية في دورات في المدارس والمعلق
والنهج في دورات اللغة الكردية قد حولنا اجيالا
ستيل كردولوجيا ٢٠٠٠ السعر ٤٧ دينار.

... أم ل...

٢/١٠/٢٠
أخي العزيز

كم كانت غبطتي عظيمة وفرحتي عميقة عندما استلمت رسالتك الأخيرة التي بعثت في نفسي ومضات الذكريات.
وواجهتني منها بدلالة مشرقة باسمة طافحة بنفحات الشذى العبقة وملأت صدري ونفسي منتشياً من ذلك الشؤبوب العارم بقبل الشوق والحنان ومشاعر الأخوة الصادقة) وكأن أسراب السنونو تترى على غادية ورائحة حاملة بين جناحيها أسمى سمات المحبة والامتنان مقدمة الى باقات التحايا المعطرة التي أمطرتها على كوابل شتى تسكوب.
إن الاحاسيس الأخوية المنبثقة من أعماق الصفاء والاخلاص تلك التي تربط بين قلبينا المتوافقين الى العناق الابدي والسعادة الغامرة التي تشكل النفس الانسانية وترتفع بها الى أجواء من فوق عالم المادة والمحسوسات الى عالم يسوده الحب حيث خلود الروح وسمو العواطف وتجسيد الأماني النبيلة للانسان الطيب النبيل المحب لأخيه الانسان.

DECEMBER

Sunday 12

لم تكن كردية ولا شاعر التعبير كما للغة كنوا لكم
سيبويه والجاحظ وابو علي الفارسي وما لغتها الا لمن
والاعلام. ولكن مع ذلك لانها لا تختلف عن اية
كتلة حقيقية اخرى تذهب وتبقى الاخرى نفوك البناء.
لا يرادون ان تلاف في اذا الدنيا لا تبقى دولة للاكراد
وبذلك فنحن بحاجة يستعمل بنيانه نشر اه على ذلك في
ايضا من المارش الناعمة لاسراب النجوم، وبذلك يتعين
على الانسان على تناول نوع واحد من المشروبات وعندئذ
يكون سر نوعك.
(النقول .. الجمود .. الاضطهاد) عقبات تمثل الطموح
لتحقيق الهدف الابداع ولذلك فانا اتطلع من اجل
... الحياة ...

چیرۆک

(١)

ووڕێنەی پیاوێکی نوقمی سێبەر

وای ئەزانی ئاوێنەکانی ئەودیو هێڵە بەردینەکانیش هەر بێ نوونەو لەکەن. وەکو ئەو کانیەی کە پێش ساتێك دەمی پێوە ناو توینێتیو ماندوێتی خۆی تیا تواندەوە تریفە دارو دەم بە بەستەن..!

وای ئەزانی کەمەری شینی سامالی بەزیو چنراو هەردەم بە جریوەی شەونخونیو چاو زیتی پۆلا ڕێژکراوەو لێلی و لێك ترازانی نیە.. ئەو ڕۆژەی کەلە دلی ئەودا تیشکی داوەتە پەرژینی سەرانسەر ئەو جیهانەیە کە دلبەندی بووەو بە نەرمی واهەنگاوی بۆ ئەنێ..!

سمفۆنیەکی بێ لەنگەر لە لوورەی چەقەڵ و خوڕەی چەمەکانو ترپەی پێی دروست ئەبوو تاریکایی بەکپی ئەیخواردەوەو زاخاوی توێژی سامناکیو سەختی خۆی پێ ئەدا..

"ئەو بادەوانەی کەلە تویێی کەفی تورتی شەودا ئەشەکایەوە بەڕووی ڕەشەبای قەلاچۆ کردنیا پەلە هەورێکی چلکن ویڵو سەرنگوونی کرد. بەناخی گەرداوەکەدا بردیە خوارەوە.. تۆش لەرخەی خوارەوە.. تۆش لەپرخەی خەوی ئابەڵەدیتا بۆنی خوێنو یادو سۆێ بەرچاوتی لێك کردبو !"

پەنجەیەکی نەبینراوی ئاگرین ڕیشەی دلی لەیەك ئەترازان، بەچزووی ترسی پێ شێلکردنی گوڵ هەناری ئەشێوانو زۆری ئەمابو وورشەی ئاونگی زیوینی بەر پێی لەبەر چاو بکاتە ڕەشماریك و هەنگاوەکانی کوور بکاتو ئاسۆی هیوای ژیانی تازەی سبەینێی لەناو چنگی گوشراویدا جێ بکاتەوە.

بەلام ئەو هەلمو دووکەلەی کە مێشکی پێ قانگ درابوو قولپی بەخوێنی لەشی ئەداو شێوەی ڕاستەقینەی هەموو شتێکی لەبەر چاو ئەگۆڕی:

- هەرچۆنێك بو توانیم شالاوی تەم و مژی ڕێ وێلکەر برەوێنمەوەو شوێن پێی خۆم لەسەر ئەم تەختە تاوێرە ڕەقە دیاری کەم، سبەینێ ڕێگەی سەر ڕێ سلم لێ ناکەوە، ئەوەی کەچاویانی بەترس ئەڕێژا. لاپەڕەی میوایانی بە ڕەنگی زەردەپەڕ تەلخ ئەکرد واسەرەو خوار لەخاکدا ڕەگیرووی ڕاستی ئەم چەرخە دائەکوتێ.

- ئەو گەردەلوولە سوورەی کە لە قوولایی کارەساتی ئەم شەوە تاریکەدا ئەزێ و لە بازووی پاسەوانە دلێرەکانی چیاو هەردداد لوولی خواردووە بەرەبەیانی سبەینێ هەڵ ئەکاتو ڕەگ و ڕیشەی دار کلۆرەکانو هەواری درکە چاو چنۆکەکانیش ڕاپێچ ئەکاتو گێرەشێوێنی ناو کێلگەو مەرەزەکان ئەکاتە پەلە ڕەشی: سەر ڕووی چەرخی ڕاپەڕینی مرۆڤ.

چاوەکانی ماندوێتی تێ زابو ئەوەندە سورپانی دابو بە پانایی ئاسمانا کە وەك شەوەیەکی ڕەش ئەینواند بە ئومێدی تروسکە ڕووناکیەك دوو دلی خۆی پێ برەوێنێتەتەوە، دلنیای کات لەو ڕێگەیەی کە گرتوویەتی

- هەموو شت بەندی ئارەزووی خۆمە.. من ئازادم.. با بەس بێت ژیانی چاو بەستی.. بۆچی کەم تەنەکەیان پێ لێدام لەو شەوە تاریك و ساردەدا بە ناوی ڕاوە ژێزکەوە؟! جارێکیتر متیان پێ ناخەلەتێ، ڕێگەی خۆمم دۆزیوەتەوە کەلك لەم هەلە وەرئەگرم.. ئەو دەستەی بۆم درێژکراوە دێیەکەی خۆمان ئەدۆزمەوە.. ئەم جارە گوێ لە ووردیلەکانی فەرامۆشی ناکەم.. بەهرامی برام با هەر بلوێری خۆی لێ دات، ئەو دوای کلاوی با بردوو کەوتووە. ڕووناکی کەلە تویێی زامی ئەمرووە هەلدێ سبەینێ لق و پۆپی تیشکی ژیانێکی نوێ ئەرژێنێتە سەر هەمو قەلبەزەو ڕێو بانێکداو تاپوو تەرمی ئەم خەوە ناقۆلایەی ئەم شەو ئەنێتە چال.. ئەلێن ئازادی لەگەرووی خێوی ئاوبیرەکەی مالی ئاغایا گیری خوواردووە.. شەقەی بالی پەلەوەرە دەنوك سوورو لەش سپیەکان نوقمی هارەی ئاسیاوەکەی ئەودیو چیا بەفرینەکەی ژوور دێیەکەتانە کە شەوو ڕۆژ وەستانی نیە.

تەزی خلیسکی بێ داریو ویلی ئاخی ئەو درەختە بتەوەیهەلگلۆفیو خستە لەرزە کەتا دوێنێ تینی باور لقەکانی ئەشەکاندەوە بە ڕووی چەخماخەی لەرق گیراوی یاساوڵە چاو زیتەکانی ئەودیوا.. خزەی هەناسەی سواری دەنگی لەو ترانسستەرەی دەستی بری بو کە بەدرێژایی ڕێگە ئەڕشایەوەو گوێچکەی پڕکردبو لەمنجەمنجو ئاوازی ئەخۆشو ئالۆزاو:

"گرنگ نیە کە ویلەکەت ناوی خۆتی پێوە بێ.. تۆش وەك هەموان ڕەنجی شانی خۆت ئەخوێت.. ڕێگەی باوکت وون مەکە.. کاتی پێوانو کێشان نیە.. درندەکانی دەورمان قەپالی خۆیان ئەوەشێنن".

کوتوپڕ هەمو شت بەرگێکیتری کرا بەبەرا.. تاوێرەکان.. قەلبەزەو لوتکەکان هەمو ئەجولێنەوە.. واتا ئەم ڕێوبانە بێ سێبەر نیە.. وا تەکان ئەدەن تارماییەکانیان ئەبینی.. قاقای قیرینیان ئاخی گوێی ئەسمی. وانیستە هەموشت روون بووەوە.. هەموشت ڕق و بێ جەرگی لێ ئەتکێ.. شێرکۆ چیتری بەدەستەوە ماوە؟ تاساتێك لەمەو پێش ئەخشەیەکی نوێی ئەکێشا بۆ ئەم جیهانەی کە بێزی لە ڕووی گرژوتالی ئەکردەوەو بە هەنگاوە ئەرمەکانی ئەو سنورە دەستکردانەی ئەسڕیەوە کە مرۆڤ خۆی تیا بەند کردوە.

"بێ گومان خەو ئەبینم.. ڕاستی ئەبێ هەر جێی خۆی بکاتەوە.. گوایە بەهرامی برام ڕاستی کرد؟ ئەخێر خەو ئەبینم"

چاوەکانی هەلگلۆفی.. ئارەقی ئاوچەوانی بە لکی پشتوێنەکەی سڕی.. سێبەرەکان هەر بەرەو پێش ئەکشێن.. ئەو کاژەی بەرچاوی گرتبو.. ئەژنۆی سڕ کردبو هەلوەریو لە سامناکی ئەم شەوە زەنگەدا توایەوە.. بڕیاریدا بکەوێتە خۆی هەنگاوێك چووە داووەو خۆی فڕێدایە کوریانبکەوە.. تارماییەکانیش بەدوایا ئەمجا دەستی شلی مەیی بەسەر شانی بێ چەکیەوە..!!

هێلی بەرەبەیان زنجیرەی ئەستێرەکانی خزانەقوڕگی ڕووناکیەوە.. شەو ئەمجارەش چۆکی دادا.

چیرۆک

(۲)

بەشێك لەداستانی سوالگەرە نەناسراوەکە

ووتیان: شارەکەمان ناوێنەیە.

ووتم: هەر کەس بەجۆرێك خۆی تیا ئەبینێ.

ووتیان: پاشا هەنگاوەکانی سەنگینە.

ووتم: سەرگوزشتەکەیم لەداستانەکەدا بیستووە.

ووتیان: چاوی زۆر بڕ ئەکات.

ووتم: بەر پێی خۆی نابینێ.

ووتیان: جەنگاوەرە.

ووتم: جەنگاوەرێکی بەزیوە.

ووتیان: دڕ بەم هەورە ئەدات.

ووتم: بەر بروسکەکەی ئەکەوێت.

ووتیان: بەمار نزیکە.

ووتم: دوورە.

-١-

ئەو داستانەی کە ئەنکم چێژی هۆشمی پێدابوو، وەکوو زالوو چەپکی ڕۆشنایی لە هەستیم ئەچنی، داوی جاڵجاڵۆکە دڕەکانی پێم پف ئەدا تا ئەبوە ڕستێکی ئەستوورو لەگەردنمەوە ئەئالا.

داستانەکەتان بۆ ناگێڕمەوە، چونکە تاوەکوو ئیستە هەمووتان لەسوێرایی ڕووداوەکانیان بەدوای وێنەی خۆتانا ئەگەڕێن، بە وێنەی پاڵەوانەکانی هەرەشە لەتیشکی خۆر ئەکەن.

تێبینی: ئەو کاتەی ئەم قسەیەم کرد سەپانەکانی دێ تازە دەمی داسەکانیان لەئەستێ ئەسوی.. ئیتر نازانم لەم قسەیە ڕێکتر هەبوو بیکەم یانا؟.

چەند ڕۆژێك بوو ڕێگام دابوەبەر، وێڵی دوای ئەو ڕێبوارە بووم کە ئیزە ئەماڵێ بەسینگی ئەو کەسانەدا کە پشتاوپشت هەنگاو ئەنێن.

منالەکانی دێیەکەی سەر ڕێمان لەژێر تیشکی مانگەشەوی هاوینا کۆڕیان بەستبوو بەیەك دەنگ هاواریان ئەکرد "خەنجەر کاکەم دوو دەمە".

ویستم قسەیەکی لەمە خۆشتر بخەمە سەر زاریان، بەلام ووتم بۆ من ناشێ لەئێستاوە شارە زەردەواڵە بوورژێنم، لە توانامانی یە پڕ بەدڵی خۆم بەستەیەك بڵێم. دەنگی ئەمانە لەمن زڵاڵترە.. کە لەشار گەڕامەوە جارێکی تر گوێیان لێ ڕائەگرم.

مزگەوتەکەی ئەوپەڕی دێ باوەشی بۆمان گرتبۆوە، ئەم ئەتوانی لەکاروان دابیبڕێم، لەراو گەڕاونەتەوە، ماندوێتی خۆی لەچاویانا ڕاکشاندوە وێنەکانیانم تیادی، کەوەك شێرە کوللەی لاق شکاو چۆکیان دادابوو، بەتەمای ڕاستبوونەوە ئەبوون، سڵەمیمەوە، بەگورجی خۆم لەریزەکەیان کشانەوە.

تێبینی: لەداستانەکەدا پاڵەوانەکان هەموویان ووچانیان ئەگرت، لەژێر سێبەری درەختێکا خەوێکی خۆشیان لێ ئەکەوت، کەچاویان ئەکردەوە خۆیان لەبەهەشتێکی خۆشا ئەبینی.

ئەمە دوا قۆناخمان ئەبوو، بۆ سبەینێ ڕژاینە شارەوە، پەردەیەکی کە هەڵدرایەوە سەر شانۆ ئێستا چۆڵ بوو،

دانیشتوان ڕەشەبای چەپڵەیان هەڵساندبوو.

خەوی ژێر سوورە چناری چەماوە ڕۆژێکی لە تەمەنمان کەل کرد، بەمەوە ئەکا دوو، چـابوو هەندێکمان زوو خەبەرمان بووەوە، کاری (قەیتەر زەرج) ڕاست بێ ئەو ئێمەی لە بیرنەکردبوو.

تێبینی: (قەیتەر زەرج) یان (قەیسەر زەرج) ناوی یەکێك لە فریشتەکانی سەر شانمانە. هەر کەسێك پێش خەوتنی سێ جار بڵێت (قەیتەر زەرج زوو خەبەرم بکەرەوە) لەکاتی پێویستا بە ئاگای ئەهێنێ.

لەو بڕوایەشدام کەهەندێك لەخەو قورسەکان تاوەکوو نیستە بەمەیان نەزانیوە لەمەودوا کەڵکی لێ وەرئەگرن.

تەکانم دایە خۆم.

-٢-

بۆ هەرلایەك ئەڕوانم لافیتەیەکی دێز چەمۆڵەم لێ ئەنێ، یاساوڵێکی گەوج ددانم لێ ئەسوێ، چەکمە لە پێیەکی دڕ پێم پێ ئەکەنێ، بو نکرووز کاسمی کردوە، کەس ناتوانێ کڕیارو فرۆشیار لە یەك بکاتەوە، ئەوەندە ئەزانم چەمەکەی ئەو دیو شار لەهاوینا دێتە ووشکی، ئەبێتە کولانەی گورگ و چەقەڵ.

لەناو غەڵبەغەڵبێکی خەستا دەنگی هاوڕێکانم لێ وون بوو، چاوم پەڕیە پشتی سەرم، ئەوانەی بەرەو ڕووم دێن لیك لەدەمیانەوە ڕێ ئەبەکات، چاوە داقڵیشاوەکانیان، وەکوو کوورە داگیرساوە "ئەنکم ئەیووت سوارەکانی شا کە هاتنە کەرکووکەوە، چاویان داقڵیشاوبوو، دەمیان بە کەف سواق درابوو.

تێبینی: لەکاتی خۆیدا نادر شا کەرکووکی داگیرکردوە، لێی ئەگێڕنەوە کە سوێندی خواردوە هەرکەسێ دەس لەتەزبیحەکەی یان شمشێرەکەی یان تەختەکەی ژێری بدات، بیدا لەملی،

ئەشڵێن کەوا لەکۆتایی ژیانیا لەسەر دەستی شێخ اسماعیلی وولیانی تۆبەی وەرگرتوە.

تێبینی: لەلای هەندێ کەس باوە کە دوانزە سوارەی مەریوان هەر دوانزەیان کوڕی شێخ اسماعیل بوونە، ئەم قسەیەم چۆن بیستبوو ئاوەهام گێڕایەوە، ئەوی تری ئەکەوێتە ئەستۆی مێژوو نووسەکان.

خۆم کردە شەقامەکەی ئەو دیوا، هەموو پشتاو پشت هەنگاو ئەنێن، کە ئەگەنە عاستم سەیرێکی کۆڵەکەی سەر پشتم ئەکەن، لە دڵیانام کە ئەیانەوێ بڵێن بەچەن، بەڵام کەچاو ئەبڕنە چاوم گەلێ شتیان بۆ دەرئەکەوێ، ئیتر مۆڵەتی وەستانیان نامێنێ، تیژ تێپەر بەجێم ئەهێڵن.

لەناوەڕاستی بازاڕ گوێم هەڵخست: "بە چەن.. بەچەن.. بەچەن" کڕیارو فرۆشیار هەر ئەڵێن بەچەن. مـن ناڵێم لەیەك جیاکردنەوەیان کارێکی ستەمە؟!

-٣-

بەبۆنەی

رۆژی سالی تازەوە، شار رازاوەتەوە، لافتەکان خراونەتەوە روو، بەچوار دەورما ئەشەکێنەوە، تاریکی شوێن پێیەکانیانی هەلمژی، دری پێیاندا هەگبەکەم دایەوە بەشانما، وەکوو کابرا پێمی ووتبوو کەوتمە گڕ بە شەقامەکانا، دەستم کردە سڕینەوەو گۆڕین، چەندم هەڵکێشا ئەوەندەشم چاند، مانگ توێژی هەورەکەی زاخاو ئەدا، رووی ئەستێرەکانی ئاوپەرژێن ئەکرد، خزەی هەناسەم ئەوەندە جیاوازی نەبوو لەگەڵ قرمەی تەرزە رێژەکەی چوار دەورما، لە هەڵدێرەکەدا خۆم گرتەوە.

: ناوت چی‌یە؟

"باوکم لەسەرەمەرگا ووتی جوامێر، رۆڵە تۆ رێگەی من مەگرە، ئازا ئەو کەسەیە رێگەیەکی تازە ئەدۆزێتەوە بۆ ژیان‌و مردنی خۆی!. ئیتر دەنگە نەرمەکەی لە پرمەی گریانا توایەوە".

تێبینی: بۆ ئەوەی هەموو شتێکتان لا روون بێتەوە، پێویستە ئەوەش بڵێم کە دایکم چەند جارێك بۆمی گێڕاوەتەوە کە لەپاش ئەوەی حەوتەم چوو مەلا حەمەئەمین بانگی بەگوێما داوەو ناومی ناوە (قەتمیر) ئەمیش ناوی سەگەکەی (اصحاب الکهف) بوو کە بەدرێژایی خەوە خۆشەکەیان لەو دیو دەرگای ئەشکەوتەکەوە پاسەوانی بۆ کردوون. پاش چەند ساڵێك بەزۆرە ملێی کاکم ناومیان گۆڕیوە.

تێبینی: تاوەکوو ئێستەش ساغ نەبۆتەوە کەژمارەی ئەمانە چەندە، هەندێك ئەڵێن بە سەگەکەیانەوە شەشن، ئەوانی تر ئەڵێن حەوتن. ئەوەی شایانی باسە کە سوڵتان (القاضی الفاضل السجستانی) کەزانایەکی ناوداری رۆژی خۆی بووەو زانیاری ئاسمان‌و زەوی لە سینگابووە، لە نوسراوە ناسراوەکەی‌دا هەر دوودڵی پێشان داوە لەم بارەیەوە. بەڵام لەو بڕوایەدام کە سۆراخی ئەم دواییەی پسپۆرەکانمان ئەم راستیەمان بۆ یەکالآ ئەکاتەوەو ئێمەش دڵمان ئاو ئەخواتەوە.

ناوت چی‌یە؟

ئەڕاندیان بەسەرما.

جوامێر!

ناوی باوکت؟

"پاش مردنی بەچەند ساڵێك باوکمم ناسی، ئەو کاتە منال بووم ئەم ئەزانی کەدوا ووتەکەی ئامۆژگاریەکی دوو توێ بوو ئەمتوانی کەڵك لە دیوێکی وەرگرم لەو ساوە کەوتمە لێکدانەوەی ئەمسەرو ئەوسەری هەنگاوەکانم".

ناوی باوکت؟

"ئەمانە بەم زوە دەست لە یەخەم بەرنادەن، چاتر وایە بەتەواوی خۆمیان پێ بناسم". پسوولەیەکم دایە دەستیانەوە.

" . " لەسالی " . "

لەدایك بووە.

لە ٢١-٣ " . " بەبۆنی لاستیکە سووتاو کەوتوە.

لەوساوە هەموو ساڵێك بەر شەوارەی گڕ ئەکەوێت.

باوکی لەشەڕی ئاوباریکا پێکراوە.

لە رۆژی قاتوقڕیەکەوە بە پاسەپۆرتێکی دەستکردەوە هاتۆتە شارەوە.

ئەڵێ دەنگم زۆر خۆشە بەڵام ئێشتا کەس گوێی لەبەستەیەکی نەبوە.

جارێکی کە بەتاوانی پەیوەندی کردنیا.

تێبینی: بۆ ئەوەی ئێوەش پێم ئەڵێن ڕاستی خۆیمان لێ ئەشارێتەوە پێویستە ئەوە بڵێم کەمن هیچ تاوانێکم لەو کابرایە نەدیوە، هەر لە دوورەوە ناویم بیستبوو، ئەو رۆژەی کەشانۆ چۆڵەکەم بەجێ هێشت، هەستم بەوێڵی و ئاوارەیی ئەکرد، لەناوەڕاستی شەقامەکەدا، بەرەو رووم هات، ناسینەوەی شتێکی گران نەبوو، زۆر شکست و شپرزە هاتە بەرچاوم، ئێزەکەی دەستی بۆلای چەپی خۆی درێژ کردو ووتی "ئەم شەقامە بگرە، ئەگەیتە هاوڕێکانتا". هەر کە کەوتمە ڕێ چوار دەورم گیراو بازنگیان بۆ مەچەکم کرد..

ئەمە هەموو تاوانێکی من و ئەو کابرایە بوو، ئێوەش بۆتان هەیە لەم ڕووەوە شتێك بڵێن.

هەرکەسێکیان سەریان کرد بەیەکا، کەف کەوتە سەر لێویان، بەڵغی رق ئاو دەمیانی سواقدا، لەدڵیانا بووم کە ئەیانووت "لەکڕێن نایەت".

ووتیان شارەکەمان دەریایە.

ووتم: دەریایەکی تینوە.

ووتیان: پاشا نەخشەیەکی نوێی بۆ ئەکێشێ.

تێبینی: لە دەرەوە دەنگی منال بەرزەوە بوو:

منالی گەڕەك سەرینە خەڕەك. وەرنە دەرێ بۆ شەڕە گەڕەك.

ووتم: لەوێنەی نەخشەکەی باوکم.

ووتیان: رووی مێژوومان ئەگۆڕێ.

ووتم: مێژوو باوەشێك باو بژە.

ووتیان: گڕ بەر ئەداتە ئەم چەوو چێڵە.

تێبینی: لەم کاتەدا هەورە بروسکە جار جار ژوورەکەی رۆشن ئەکردەوە.

ووتم: بەر شەوارەی گڕی خۆمی ئەخەم.

ووتیان: بەهار نزیکە.

تێبینی: هەموو بەیەك دەنگ هاواریان لێ هەڵسا:

بەخەنجەرێ.

منالی گەڕەك وەرنە دەرێ.

پاشا کوژرا.

ووتم: نزیکە.

چیرۆك

(٣)

زەرد.. سوور.. سەوز.. شین.

باغچەکە رازابووەوە. تۆزێ شڵەژام. بلیتەکەم دەرکرد:

"میزی خەیات" رووم تێ کرد. دانیشتم. چاوێکم بەدەوری خۆما گێڕا. تەریقەوەبووم. خۆزگە نەهاتمایە. پیاو ئەبێ پێش هاتنی بۆ شوێنی ئاوها خۆی باش ڕێکبخات، جگەرەیەکم داگیرساند، ئەمنواڕی دووکەڵەکەی، ئەمویست بەمە شەرمی خۆم بڕەوێنمەوە.

تیشکی زەردە لۆچی دەمو چاوی کابرا لۆق درێژەکەی بەرامبەرمی پڕکردبۆوە، وای بۆ ئەرۆیشتم کە خەوێکی خۆش ئەبینێ.. ئاواتە مردووەکانی کەوتوونەتە سەرەتاتکێ.

سەرم هەڵبڕی. چاوم پێت کەوت. بەرەو پیریت هاتن ویستیان لەمنت بکەن. دەستیان بۆ لایەکی تر بۆت درێژکرد. قسەیانت شکاند. بەرامبەرم دانیشتی. دەستێکت بەقژە کەتا هێنا لێوم قرچەوەبوو.. یادی دەساڵ لەمەوپێش تەوژمی بۆ هێنام.

تۆ ئەبویتایە من جێگەی ئاوها نە ئەهاتم. دەمێکە زانیومە گوێ شل کردن بۆ قسەی سەر شانۆ مێشکمان هەڵ ئەکوڵێ. پێش هاتنت چمکە بلیتەکەی دەستم ئەقرتاند. ئاوارەیی دەمی ژەنیبووە ناخم. ئەم کۆڕە شایستەی ئەوەنەبوو من و تۆ یادی خۆمانی تیا جێ بهێڵین.

"ژووری ٢٩– لەزانستگا یادێکی یەجگار دێرینمان بیر ئەخاتەوە.. ئەو کاتە ئەوەندە بەدەربەستی سبەینێمانەوە نەئەهاتین".

کە نۆرەت هات پرچەکەت باش ڕێکبخە.. ددان بەووشەکانتا بنێ، هەندێ یاری وەك ئاگر وایە، ئاگادار ئەبیت خۆت ئەسووتێنیت.

بۆچی سەرت دائەخەیت؟ راستی شتێك نیە کەس سڵی لێ بکاتەوە. "ئەو ئێوارەیەی کە گرمەی گوللە شەقامەکەی پێ چۆڵ کردین، لەشت وەك شەختە ساردبوو، وادیاربوو لەدڵداری ئەگەیشتبوی!"

ئێستەش پێویستت بەهەندێ ووشەی گەرموگوڕ هەیە لەشوێنێ ئاوهادا کە دەروون دێتە کوڵ، ئاگامان لە دەرەوە ئەبڕێت. تیلماسکێك سۆز باڵەپەستۆ ئەخاتە هۆشمانەوە. ئەوە عومەرەفەنی لێ بووەوە. ئەو لاوە لە جێی خۆیەوە هەڵسایە سەرپێ. ئاڕازیە. "لەبیرتە ئەو ساڵەی پێکەوە لە سینەما بوین، زەلامێکیان بەپاڵ کردە دەرەوە؟ داوای پارەی بلیتەکەی ئەکردەوە.. ئەکتەرەکانی ئەئەناسیەوە، کەچاری ئەما دەستی کردە فیکە کێشان".

کابرای لۆق درێژ چاوی بڕیوەتە من، ئەزانێ کە جوێنی پێ ئەدەم. هەرچەند لێی وورد ئەبمەوە ئەبینم بەو سێ شاخەی کەڵێی رواوە هەڕەشەم لێ ئەکات. ئەویش وەکوو من دڵی پاکەوە ئەبوە، هیچ رۆژێك ئەم خۆشیەی بەخۆیەوە ئەدیوە، بە ئارەزوی خۆی بەسەردڵمانا هەنگاو ئەنێ. نۆرە هاتە سەر شێخ نوری. ئەو لافتەیەم پێ ناخوێنرێتەوە، باران شێواندویەتی، هەموو شتێك بەپێی پرۆگرام ئەڕوات. هەندێکیان دەمی خۆیان ئەلێسنەوە، بۆ شیلەی هەنگوین ئەگەڕێن. چاوەکانت وەك هەنگوین پڕ لەشیلەن.. شێوەت ئەچێتەوە سەر ئەکتەرێکی ناسراو. رۆژنامەکانی ئەمڕۆ سووری سووریان بوو، گەڕام بۆ رۆژنامەیەك بەرەش ئەخشرابێت ئەمدۆزیەوە. خۆنواندن پیشەیەکی سوود بەخشە، گرنگ ئەوەیە بزانی قسەکانت چۆن ریز ئەکەیت. هەتاو والارەوە بوو.. چنگی لەسەر لوتکەی شاخەکەی پشتمانەوە توند کردوە.. خۆی پێ راگیر ناکرێت.. زۆر خزە.. ئەخلیسکێتە خوارەوە..

"هاوینی ساڵی شەستو شەش بیستم کە خۆشەویستەکەت دزڕاندوە، وابزانم بەهەڵەی منی ئەزانی، تۆ ئەتووت من پێی چەوت دانانێم، خۆشەویستی تۆ بەماڵی دونیا ناگۆڕمەوە، دڵی ناحەز خۆش ناکەم! کەڵە شانۆکە هاتیتە خوارەوە، رەنگ لە رووت بڕابوو.. ئەژنۆت کەوتبوە لەرزین.. شەو لەو دیوەوە وەك پرچەکەت تەڵی سپێتی رازاندبویەوە".

لەو کاتەوە کەخۆم لەماڵتانا شاردبۆوە گەلێ شت روی داوە، ئیستەو ئەوسا زۆر جیاوازن لەیەك، ئەو سەرکێشیەت شیرازەی دڵمانی پچڕاند. نازانم چۆن تەفرەیان دایت، لەرێیان دەرکردیت؟!

واتێ ئەگەیت کە پەشیمانم لەکردارەکانی پێشووم! وانەبوایە ئەم ئەزانی خۆشەویستی چیە. مەلا حەکیم وا سەرکەوت. خۆیان قیتەوە کردوە. لەکوێوە ئەم هەڵەیان دەستگیر بوو؟ "کەلێنێك کەوتە ریزەکەی پێشمانەوە.. تاس بردمیەوە لەبەر چاوم ئاسمان کڕێوەی ئەکرد. بەفر کڵۆ کڵۆ وەك مێزەر بەسەرسەری دانیشتوانەوە ئەنیشتەوە".

حەزم لەم شەرم کردنەت نیە! ئەمەوێ کاژی ئەم بێ دەنگیە دادڕی. دوێنێ شەو خەوێکی هەڵبزڕکاوم دی: لافاوێکی لێڵ راتی ماڵی. ئەڵێن خەو پەیوەندی زۆری بە رابوردووەوە هەیە. کار ناکاتە سەر ئەخشەی سبەینێ.

"کە لەزانستگا بەیانەکەمانیان دڕاند، چاوت لێم بوو چۆن چۆکم پێیان دادا؟ لەوساوە دڵم لێیان پاکەوە ئەبوە هەر خۆمیان لێ ئەپارێزم. بەڵام ئەزانی تۆڵەی خۆیان لێم سەندەوە؟! ئاشت بوینەوە".

(لەداستانێکا خوێندوومەتەوە: بارام کەوتبوە سۆراخی ساسامی برای.. چۆڵ و بیابانی پەی ئەکرد.. رێویەکی بەدی کرد.. کەوتە دوای. رێویەکە خۆی کرد بەکونێکا.. ئەمیش بەدوایا. لەوساوە کەس نازانێ چی بەسەر هات).

رەشەبا هەڵی کرد، گڤەگڤی خستە پۆپەی درەختەکان بزەی لەسەر لێو ماڵی، دەنگی چەپڵە رێزانەکەی هەڵ لووشی (من لەپم تازە گۆشتەو زوونی کردوە). یەکێکی کە هەڵیدایەوە. بەرۆژی نیوەڕۆ رووت کراوەتەوە. تاکە تاکە ئەمام چرۆ ئەکات، لەوانەیە بێتە بەر.

هەموو یادێك کۆن ئەبێت بەڵام تۆ؟! تۆ لە دڵما هەر تازە ئەبیتەوە "ئەو رۆژەی دوا بڕیارتدا ووتت: ئەگەر وانەکەم باوکم شار بەدەرم ئەکات. قسەکەی باوکت بەسەر خۆتا هێنا. چونکە لە خۆشەویستی ئەگەیشتبویت".

بۆ ناچیتە دەرەوە دەستێك بەدەمو چاوتا بهێنی.. شوێن پەنجەی دەستێکی چڵکن بە سووراوەکەی رووتەوە دیارە. "کەڵە گەشتەکەم گەڕامەوە هیچ شتێك وەکوو خۆی ئەمابوو.. شەقامەکانم بەتەواوی ئاناسیەوە.. هاوڕێکانم شێوەیان

شێوابوو، بە ئا بەڵەدی ئەسووڕامەوە، بەڕۆژی نیوەڕۆ لەسەر کۆڵانێکدا تێمیان خوڕی: رووت بەرەوە"

ئۆرە هاتە سەر کەریم ئاغا. بەفەقیانەکەی چاوێلکەکەی سڕیەوە، ددانە زەردەکانی ئەبریسکانەوە، گوێم لە رستەیەکی پچڕاوی بوو، تاڵە دەزوی رەنگاو رەنگ لە مێشکما لەیەك ئالا بوون، پێم یەکالا نەکرانەوە: زەرد، سوور، سەوز، شین. جاران بەهاسانی گرێ کۆنەم پێ ئەکرایەوە. پرۆگرامی ئاهەنگەکەم خستە بەر دەستت، لێی وورد بویتەوە، دەستت کردە ژماردن: ۱، ۲، ۳، ٤ لەعاستی پێنجەم خەتێك کێشرابوو.. ئواریتە کابرا لۆق درێژەکەی بڕوا ئامەکەی پێ مۆر کردین، چوار رەنگت هاوردو بردت: زەرد، سوور، سەوز، شین. وابزانم تازە خەریکی لە قسەکانم ئەگەیت. لێوی دوێنێ ئەکرۆژیت. هەستم کرد کەلە قوولایی شەوێکی رەنگاو رەنگا پەلەقاژەی رزگاربوون ئەکەیت. سەرت بەرزەوە کرد، هەزار ووشەی مردوی ریزکراو لە دەمت بەربوە ژێر مێزەکەوە، یادی دەساڵ لەمەو پێش، لە چاوەکانتا خۆی ئەنواند، رق رەشەبای لەدەروونتا هەڵکرد، بروسکەی خستە لەشتەوە، هەڵسایتە سەرپێ:

۱، ۲، ۳، ٤ یەك لەدوای یەك بەربوونەوە، ئەوانی تر راچڵەکین، کەوتنە مقۆمقۆ، پێش ئەوەی کابرا لۆق درێژەکە بکاتە لامان دەستت دایە دەستم ووتت: با برۆین.

.۱۹۷۱/٦/۲۲

(٤)

قوڵپی ڕشانەوەی ڕەش

پشودان

پەتایەکی پیس کەوتبوە شارەوە؛ لاڕەشە هەتانەهات دڕی بەخەڵکەکە ئەدا، یەك لەدوای یەك خۆیان ئەدا بەدەستەوە، لەلیستەیەکی تایبەتیدا تۆمار ئەکران ئەوانەی کەمابوونەوە هەندێکیان سەرسامی دەمیانی کلۆم کردبوو، ئەوانی تریش بەگێلیەکەوە چاویان بڕیبوە دەمی مالوومەکەیانەوە چاوەڕێ بوون دەم بکاتەوە، ئەمیش هەناسەی لەخۆی بڕی بو. هەر خەریکی سەرژماردن بو، هەرکە ئەستێرەیەك ئەکشا دەنکێکی تری لەتەزبیحەکەی دەستی ئەقرتاند. لەولایشەوە (شاروخشا) ڕۆژ لەدوای ڕۆژدانی تیژتر ئەبوو، بەخەرمان دڕۆی بۆ دانیشتوان هەڵ ئەڕشت هەرساتەی دڕۆکانی بەرگێنکیان لەبەر ئەکرد بۆیە هەموو کەس بەئاسانی ئەیانی ئەناسیەوە، خەڵکی شار شڵەژابوون بەیەکانەهاتن، لەیەکتر مۆڕئەبونەوە چەمۆڵەیان لەیەك ئەنا. ئاسمان لێوی قرچەوەبوبو لووتی بەسەر شارادا ژەنی بو. لەگەڵ هەڵهاتنی هەموو ڕۆژێکا خۆیان ئەخزاندە ڕیزەکەوە. لوورەیان لێ هەڵئەستا.. سەر شۆسەکانیان بەبەڵغەم سواغ ئەدا؛ دەستە دەستە وەك لێشاو لە شەقامەکانا پەنگیان ئەخواردەوە و بەناخی زەوی‌دا ئەچوونە خوارەوە.

سەرەتای ژانەسەر

وا بەتەنیا کەوتەڕێ لەم ژیانە شێواوەدا. ئاشزانێ هەتاکەی پێویستە هەر بڕوا!. ئەڵێن مردن گۆڕێ ئەبەخشێ بەژیان. مردنی ئەمانە گڕ بەر ئەداتە دڵی. ئاتوانێ خۆی لێیان دابڕێ. ئەم لێشاوەلیخنەشی پێ بەربەست ئاکرێ؛ بەڵام ئەبێ هەر بێتە دەست. هەرنەبێ جگەر گۆشەکەی لەگەوزاندن بپارێزێ هەتا ئەهات هەنگاوەکانی کرژ ئەبونەوە گەردەلولێکی سوور شوێن پێکانی ئەشاردەوە تیشکی خۆر هەناوی سوژناژن ئەکرد برینەکانی خۆی بە هەوریەکی تەنك ئەپێچایەوە. کاتێك کەمناڵ بو، هەردوقاچی لەم بەر و ئەوبەری کوانوەکەیان توند ئەکرد. چاوی ئەبڕیە پشکۆ سوور هەڵگەڕاوەکانی، هەستی ئەکرد کە سەرمایەتی. سەرما هەمو ئەندامی لەشی ئەگەزی. لەو کاتەوە دەستی کردە لێکدانەوەی باری ژیانی خۆی. پشکۆکانی کلۆ کلۆ لەسەر پەڕاوەکەی هەڵ ئەخست پێیان ووت: "نۆرەت ئەهاتووە، ددان بەخۆتا بگرە". کاروان لەڕێیە. ئەوی نوسی‌بوی ونجڕی کرد.

ئاگردانەکەی پڕکرد لەسووتو. کەوتنەڕێ، ئەمیش بەدوایانا ڕێگە تەنرابو بەدەعبا کەڵبە درێژەکان. کە قەستیان ئەکرد، توێکی جگەری هەڵدڕن. ئەیتوانی بە ئاسانی شێوەیان بکاتەوە زۆریانی لەچمکێکی چیرۆکەکەی باوکی‌دا خوێندبۆوە؛ بەڵام لەڕێکی بەگژاچوونیانا ئەبوو.

شیرەکەی دەستی هی خۆی ئەبو. ژەنگی دیوەخان لەکەڵکی خستبو. ئەمانەی پێشی کەوتوون وەك خێلێکی هەجیجی بێ سەرو شوێن دەشتیان داوەتە بەر. نازانێ بەرەوکوێ مل ئەنێن. بەهەورازو نشێوی دائەکشێن. مۆڵەتی ئەم ئادەن بێتە دو. لەگەڵ هەر هەنگاوێکیانا زرمەیەك لەم لاو زرمەیەك لەولایانەوە دێ. لاڕەشە دەمی خستۆتە خوێنیان، هەر بەوەیا ئەگەن ڕۆژی یەکێکیان بەرێ بخەن.

ئەوەی واخراوەتە سەرشان چەکدارێکی وورگنی تەپلەزل بوو؛ هەوای گەشتێکی خۆش کەوتبوە سەریەوە، خۆی پیانەوە لکان، درزێکیان لە نێوان خۆیانا بۆکردەوە، بەهاسانی خۆی پیاکرد، دە ڕۆژ لەمەوپێش لەناو شارا باڵی ڕائەوەشاند، بازی‌بەتی قۆڵی پیشان ئەدان، سەرکردەیی‌یانی ئەکرد، پێیانی ئەووت خۆتان لەپەتا بپارێزن، دوێنێ کە لێی نزیك بووەوە، سێبەرەکەی‌دی لارەوەبوبو. ئەم بەیانیە بەدەم قولپی ڕشانەوەی ڕەشەوە خۆی دابەدەستەوە، "تەزبیح[illegible] دەنکێکی کەی کەم کرد"

زەنگی کۆتایی

[illegible]نگوانی مێژووی وێڵی زەنگی کۆتایی [illegible] هەڵ ئەسا. خامۆشی پەردەیەکی سامناکی کێشابو بەسەریا ساموتکەی شەو ئەو ناوەی تەنی بوو بەوەڕین. هەستت بەهیچ جموجوڵێ نەئەکرد ئەمە دوا قۆناغی کاروانەکەبوو. ئەلێرەوە بەشی دووەمی چیرۆکەکە دەست پێ ئەکات. سەری هەڵبڕی. شەولەجێی خۆی خلیسکاوەتە خوار. ئاسۆی ئەرخەوانی ئەدرەوشایەوە لەدوور؛ هێشتا لەکوێیەتی! تینی تیانەماوە. ئەژنۆی کەوتۆتە لەرزین. دەوری هەمووی خپ خەوتون. ئەڵێی هەموو گیا تاتوولەیان خواردووە. توێشەبەرەکەی لە بەری دەستی

چۆڵـتره. کارلـەکارترازاوە. تـازە ناتوانێ خۆی لەمان جیابکاتـەوە. دورنیـە ئـەم ئێشـەی سـەری سەرەتای پەتاکەی ئەمان نـەبێ. هـەمو پێکەوەیـەك هـەرایان هـەڵمژیوە. شـارەکەیان وەك "بنەمەنجـەلێ" مـس ژەنـگ گرتویـەتی. چۆن ئەم راستەیەی لاشێوێنرابوو! بەڵام با نیشانەیەك جێبـهێڵێ. لەمە بەولاوە هیچی تری پێناکرێ، کۆمەڵەکەی دواوە بـەبۆنی کـەلاك نەکـەون. دەستی کردەپـەل هاوێشتن. تەرمەکـەی شاردەوە دەستی گرتە کێلەکەیەوە هەستی کرد کـەوەك شـەختەی لـەچنگابێت رایـە لم ولیتـەی زبڵگوانەکە لەگۆی خستبوو. ئەی نەتوانی هەنگاو هـەڵ بێنێتـەوە. موچرکەیـەکی گـران گیـانی داهـەژاند. سـەرما تـەوژمی بـۆ هـاورد. خۆزگـەی بـەگوێ کوانوەکـەی جـارانی ئەخواسـت. هاتـەوە یـادی کـە بۆ یەکـەم جـار خۆی بەمالوومەکەیان ناسی. لێی وورد بۆوە و دەستیدایە پشتیا و پـێی ووت: ئـەوەندە بزێومەبـە. درامانکەوە. هێشتا نۆرەی ئەوەت نەهاتووە پێشمانکەوی!.

سـەرنجیدایە دەوروپشـتی خۆی، چاوی پـێ کـەوت، مێـش تـێی دابـوو، دەستی بەسـەردوا دەنکـی تەزبیحەکـەی داگرتبـوو، لەدەستی دەریکـرد...، قرتـاندی. ئەمجا دوادێڕی نامەکەی نووسی: "براکـانم ئـەڵێن مـردن گـۆڕێ ئەبەخشـێ بـەژیانیش سـبەینێ ئەگەڕێمـەوە بۆشـار، شاروخشـا ئاگادار کەنەوە".

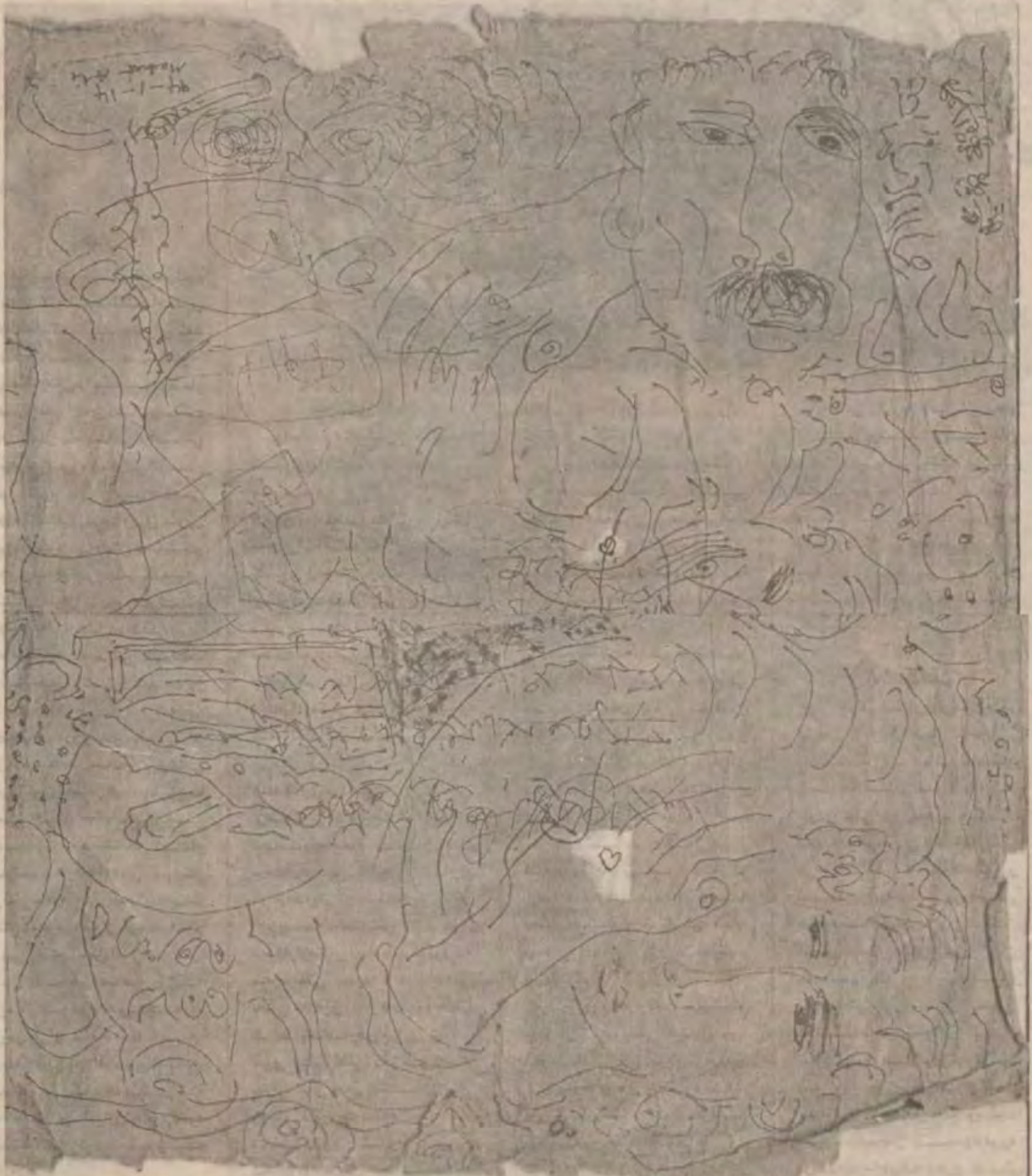

شیعر

یەکەم خاچ

ئاگر لە دەمارەکانما مەییوە
ترس لەسەر ناوچەوانم تەزیوە
لەگەڵ یەکەم هەناسەی تیشکی خۆرا
لەگەڵ لەدایك بوونی رەنگ و بۆیا
تابلۆی ئاسۆریم کێشا
پەیکەری ئاواتم رووخان
هەناسەی چەخماخەی دورگەکانم بەماچ تەنی
پیتەکانم ئاڵانە زامەکانی خۆڵەمێشەوە

چنگم پرکرد لەخاکو خۆڵی خەرمانە سوتاوەکان
من ئەو جەنگاوەرە بەزیوەم
کە شەیتان بەگوێچکەیا ئەخوێنێ
وەکو جەردەکانی هۆلاکۆ
بەدوای ئەو ساموتکەیەدا ئەگەڕێ
کەلەو دیو سنورەکانەوە شاردراوەتەوە
بەدوای ئەو رێبوارەدا کە دەریاو بیابانەکانی
هەموو گوشیوەتە چنگیوە
نێزە ئەماڵێ بەپشتی ئەو کەسانەدا
کە پشتاو پشت هەنگاو ئەنێن
لەسەرزینی مێژوی یەکەم ئەستێرە
چادری رۆشنایم هەڵدا
کەمەچەکی تاریکی ئەخستە سەما
کە دڵداری لەگەڵ بەرەبەیانی خوێناویدا ئەکرد
دەسا من کێم؟
من ژیلەمۆی ژێر پێی سوارەکانی ئەودیوم
وشەی سەرزاری دار بەڕووە کلۆرەکانم
من ئەشکەنجەم و مردن گوڵە ئەرخەوانە
تاتەشۆرەکەی سەر شۆستەکەم
جۆگەلەیە و زوخاو ئەخواتەوە
ئاڵایەکەو بەهار هەڵ ئەهێنێتەوە
شەوێکە لە دەسەسرەکەیا چەپکێك رەشاوی پێیە
لەپیتاڵەکانیا بازنگێکی پێیە بۆ رەشەبا
دەسا ئەی ڕمە ڕووشاوەکەی
سەر گۆنای سەربازە بەزیوەکان
چۆکیان پێ دادە و تەمی
بەندەری تەزووە بێ رەنگ بۆیەکە بخۆرەوە
توندیان کەرە ناو گۆڕی ئەمرۆوە
تۆ ئەوەی باسم کردی
منیش مێژووم نازانم لەکەیەوەیە
چنکە مێژوو باوشی باووبژە
مرۆڤیش خۆی ئەڵێ من کوڵەکەم
ئەڵێ لەیەکەم رۆژی مێژوومەوە
بەوەڕین ناوی خۆم نوسیی.

بالۆرەو ئاوازی دووریەنەوەی ئاواتم
مێر غوزاری فرمێسکم ئەخاتە شنەشن
وەکو شەقامێك لەمۆم دروست کرابێ
خوێن پیا ئەروات
کەلاپەڕەی رابوردوو ئەسڕێتەوە
کە ئاسوودەیی وەدەست دێنێ
بۆ کۆمەڵە مێرولەیەکی قاچ شکاو
پەیکەرێك بۆ رۆشنایی هەڵ ئەپێکێ
من دەریایەکی تینووم
پێم چەقانۆتە هێلانەی دێوێکەوە
کەدەستی خستۆتە بینی بەیان
شەوی کردۆتە کوڵەکەیەکی
چەسپی ناو دەریا
لەدەریاشدا چیایەك پشکۆ بریسك ئەدا
لەدەریاشدا دارستانێکی پڕ لەتۆڵە ئەڕوێ
ئەی تروسکەی چاوی ماتەم
سبەینێمان بەگسکێکی خوێناوی ئەماڵرێ
سبەینێمان کوانوی رق و کینەمان لووش ئەکات
بریسکەی رمەکانمان لەبن بەردەی بزەکانمانا ئەشارێتەوە
چل سەدە لەتەمەنی خاکی بێ خاوەن
چیرۆك لەسەر شۆڕی باپیرمان ئەگێڕێتەوە
چل سەدە لەتەمەنی شاری خامۆشمان
بتو پۆڵی فاڵچی یە ناوچەوان قەشەکەمان یاد ئەخاتەوە
داستانی کلۆڵی و سەرنگونیمان بۆ ئەهۆنێتەوە.

١٩٧١/١/١٣

ڕۆژژمێری خەواڵویەکی شاری سەلجوقی

ڕون کردنەوەیەك:

لەم شارەی کە تیا دانەنیشم ماوەیەك لەمەوپێش بە پۆستە سێ نامـەم بەناونیشانی سـەرەوە پێ گەیشت بەبێ ئیمزا.

ئەوەی جێی سەرسووڕمانمە کە نازانم لەناو ئەم هەموو خەڵکەدا بۆچی منی هەڵبژاردوە؟ یان بۆ چ مەبەستێك نامەکانیم بۆ ئەنێرێ؟ زۆرتر بەلای ئەوەدا ئەڕۆم کە ئەبێ شتێکی لەمنا دیبێت شایستەی متمانەی بم.

منیش نامەکان وەکوو چۆن پێم گەیشتوون ئاوها بڵاویان ئەکەمەوە بە ئومێدی ئەوەی خوێنەرێکی ژیر ئەم نهێنی‌یەم بۆ یەکالا بکاتەوەو لەگەڵما بکەوێتە سۆراخی زیندانی ژمارە (١٢) کە مەترسیەکی زۆرم هەیە لووشی کردبێت وەکوو خۆی لەدوا نامەی‌دا سووچێکی ئەم ڕاستیەی دەرخستوە.

لەتیف حامد

١-٩-٩٧١

پێناسین:

مـن هاووڵاتیـەکی شـاری سەلجوقم. ئاسنامەکەم ئەم شارەی پێوەیە. خۆشەویستی خاکەکەی نەخشـەیەکی تـوڕەی بـۆ هەنگاوەکانم کێشاوە.

گڵپەی ئاگرەکـەی لـە پـەڕەی تەمەنمـەوە ئـاڵاوە. ڕەنگـە هەڵقرچاوەکـەی ئـاوازێکی تراجیـدی بەخشـیوە بـە گۆرانیەکانم.

مـن هاووڵاتیـەکی شـاری سەلجوقم. هەست بەوە ئاکەم کە شتێکی جیاوازم لە خەڵکەکەی.. شێوەی هەڵبزرکاویان گـڕووژە ئەخاتە دڵمەوە، کەچی ئەوان من ئاناسـنەوە، ڕاسـتی منیـان لێ شاراوەتەوە بەزۆرە ملـێی خۆم ئەبێ داڵدەی شەوێکم نادەن.

مـن هاووڵاتیـەکی شـاری سەلجوقم. ئاواتەکانم هەڵ ئەچن‌و دائەمرکێنـەوە، وەك چەپکـە پەنجەیـەکی نـاو مۆمـی کـولاو ئەتوێمـەوە، بـەدرێژایی زسـتان بەهار هەڵ ئەهێنمەوە. لەسامناکی ڕووداوەکانـا: لـە شـەختەی کوانووەکانـا بـۆ ئـاپوڕەوانێك ئەگـەڕێم شـەو بووشـێتە مشتەکۆڵەیەوە.. وەنـەوز لـەدوو ملیۆن چاو بماڵێ خـۆری گیراو بژیەنێتەوە..

مـن خەواڵوویـەکی شـاری سەلجوقم. خەوەکانم بێ سەروبن، هەریەکەیان سەدەیەك ئەخایـەنێ، من تەنها خەوێکتان بۆ ئەگێڕمەوە، سـەرتان سـوور ئـەمێنێ، مـن لەخۆمـەوە لاف لێ نـادەم، ئـەوەی شـارەزایی‌یەکی لـە مێـژوو و زمانەوانی هەبێ، ئەزانێ وشـەی سـەلجووق واتـای "حـەوێکی قورس"[1] ئەبەخشێ.

(١) فەرهـەنگی مێژویـی– لاپەڕە ٦٢، ٦٣، ٦٤ چاپی سـاڵی ١٩٢٠

سێ شەممە ٣-٨-٩٧١:

دوێنـێ بـۆ یەکـەم جـار پـاش گۆشـەگیریەکی نـۆ مـانگی لـەماڵ هاتمـە دەرەوە. چـاوم ڕەشـکەو پێشکەی ئـەکرد. ڕەنگـی خـۆر لـە قوڕێکـی شـینا گـەوزابوو. شەقامەکان وەکوو مار پێچاو پێچ تێمـەوە ئـاڵابوون. پـۆل پـۆل جاڵجاڵۆکەی دیمـی بـە کۆڵـەکانا هەڵ ئەگەڕان.

لەبـەردەم نامەخانەیـەکدا ووچـانم گـرت چـاوم نووقـان، دەمیان ژەنی‌یە لاکم، وایان ئەزانی مـردوم، هەناسـکە هەناسـکیان بەخۆیان خست، هەنگاوێکم هـەڵ هێنایـەوە، هەندێکیانم پلیشاندەوە، ئەوانی تر کشانەوە بۆ کونەکانیان، دەستیان کـردەوە دارِستن.

بۆ جاری سێ‌یەم بانگەوازێکی کـەرخ شارەکەی لـەراندەوە، بنـی گۆمەکـەی شـڵەقان. "ئـەوەی ئەیـەوێ بەتۆزی خۆیـەوە بمێنـێ بـەزووترین کـات ئـەم شـارە بەجێ‌بـهێڵێ. ئەمشـەو شـار تووشـی مەترسـیەکی قـورس ئـەبێت". بۆنـی ئـەوتی سـووتاو تاوی بۆ هێنام، لەسەر شۆستەکە چوارمشـپی دانیشـتم باڵیـان ڕاتـەکاندم، خـۆم بەزەوی‌یەکـەوە نووسان، ددنە ڕیچێم پـێ کـەوت، لەشـم هاتـە لـەرزین. دوێنـێ‌و ئەمڕۆم لە ووشەیەکدا کۆکردەوە.

سـوریم بـە ڕوویانـا، وێنـەی چـەند پیتێکـی ئـاگرین ڕووبـانی رنی. خۆیان لێم ڕاپسکان.

پیاوێکی گەنم ڕەنگ قسەکانی بـە گوێچکـەیانا "ڕێگەیـەکی تـری لەگەڵا ئەگرین.. با جارێ ئاشـتی کەینـەوە". دامرکانـەوە قاقـای پێکـەنینیان بـەرزەوەبوو. ڕووم لێیـان وەرچـەرخان، بە دەم بینـی لـەرزەوە دەسـتم کـردە قرتـاندنی ڕۆژنامەکـەی دەسـتم. پێکـەنین‌و دووکـەڵ‌و خـەم‌و ئـەوت‌و چـەند ووشەیەکی مردوو بوونە پێخۆری ئەو ڕۆژەم.

پێنج شەممە ١٢-٨-٩٧١:

ئـەمڕۆ خـۆم کـرد بـە چایخانەیـەکدا، لەسـەر تـەختێك خۆم ڕاکشان. کە چاوم چوە خەو دو یاسـاوڵ لەبـەردەمما چـەقین، یەکێکیانم ئەناسیەوە، خەڵکی یەك گەڕەك بووین. ئـەویان تێفی خوری ئەم بۆی سەندەوە، ئەمیان تێفـی خوری ئەو بۆی سەندەوە، دامیانە پێش خۆیان.

لەبەر دەرگا چەند یاساوڵێکی خوێن سارد چەمۆڵـەیان دادابوو، چاویـان بڕیبـوە ئۆتۆمبیلـەکانی سـەر شـەقامەکەی بەردەمیانـەوە، مێشکی خۆیان بەسازێکی خۆشتر لە جاران ژاخاو ئەدا. هەڵ ئەسان‌و دائەنیشتنەوە، لاپەڕەی ئەمان یەك دێڕێکی کرژی تیا نووسرا بوو:

ئەمڕۆ وەك دوێنێ، دوێنێ وەك ئەمڕۆ.

ئـەوانی تـر خۆیـان خزانبـوە ژوورەوە، ڕەنگیـان لـەڕوو بڕابـوو، گـەرماو سـەرمای خـوارو ژوور هـەڵیانی هـەنجادبوو، خۆیـان لـە ڕابردوو ڕائەپسکان، بە ڕۆشـەوە باوەشـیان بـەم ئێـوارە وەختـەیا کردبوو.

سـەر سـپی‌یەکیان مـێزێکی داگـیرکردبوو، سـەری بەسـەر کاغـەزەکانی بـەردەمیا شـۆڕ کردبووە. جارجـار بۆڵـە بۆڵێکـی لێـوە ئـەهات، ئەوانـەی دەوری پەنجەکانیان بە ئـەرمی ئەتـەقان، چەند بەڵێ‌یەکی ووشکیان لـەدەم بەر ئەبوەوە پشتاو پشت ئەچوونە دواوە.

کە پشووریەکی ئەدایە خۆی، جگەرەیـەکی لێ دائەگیرسـان ئاوقـەدی خـۆی شـل ئـەکردەوە تـاکوو لەچەکە دووکـەڵی جگـەرە جگـەرە کێشانا باشتر هەناسـەی پێ بدرێت.

–گـەورەم ئەمـە ئـەو یاخی‌یـە سەرپێچی فەرمانەکانی بەرێزتانی ئـەکرد.. نـۆ ڕۆژ ئەمـەو پێـش شاردی لێمان هاوردبوە کوڵ.

–چەند جار ناردمان بە دواتا بۆچی نەهاتی؟

–

گـەورەم لەوانەیـە لاڵ بێـت.. بـەدرێژایی ڕێگـا دەمـی هـەڵ ئەهێناوەتەوە.

کـات هـەتا ئـەهات تیژ تێپـەڕ بـەجێ‌یانی ئەهێشـت، قـەدبڕی ئێوارە وەختەکـەی ئـەکرد. وورتـە وورت لە پەرەسەندنا بوو، دووکەڵ ژوورەکەی قـانگدا، ڕیزێك چایی دابـەش کـرا، ئەوانـەی بـەر دەرگـا هیچیان پێ ئەبڕا، دەروازەی دەرگا گەورەکـە هاتـەوە یـەك، خۆیـان کوتایـە ژوورەوە، تفیـان بـەرووی یەکتردا، نارۆژی کردنیان ئـەوەندە ستەم ئەبووە.. ڕیزێکی کە چایی دابەش کرایەوە زڕەی پیاڵـە ورتـە وورتەکـەی ڕەوانـدەوە، پێکـەنینێکی ژەنگاوی تێکـەڵاوی زڕەی پیاڵەکان ئەبوو.

–فڕێی دەنـە زیندانـی ژمـارە (١٢)وە تاوەکوو لەوێ دێتە زوبان.

پەردەکانیان دادایەوە، خـەوی شـیرین ڕژابـوە چاویانـەوە ژەکـی

نیکوتین زوبانیانی خستبووە کیلانێکی ئەستوورەوە خواخوایان بوو هەر شەو بێت، هەر ئەبێ شەو مۆڵەتی ئەوەیان ئەداتێ کە بیرێك لە رابوردوو بکەنەوە.. لە تاریکیدا رووبەرووی خۆیان ببنەوە.

چوار شەممە ١٨-٨-٩٧١:

ئەوەی رۆژێك لەم شارەدا ژیانبێت شتێك دەربارەی زیندانی ژمارە (١٢) ئەزانێ. وەنەبێ شوێنێکی تەنگەبەرو تاریك بێت، بەڵکوو رووبەرێکی بەرینو فراوانی هەیە. رووکەشکەی زۆر پەسەندو دڵگیرە، بەڵام من لە قووڵایی دڵما هەست ئەکەم کە ئەم کارە بێ مەلامەت نییە. لەم ماوە کەمەدا بۆم ساغ بۆتەوە کە زیندانەکە تێکڕا مردنێکی لەسەرخۆ ئێق ئەکاتەوە.

دیوارەکانی وێنەی هەمە رەنگەی لەسەر هەڵکەنراوە، هەندێکیان تاوەکوو ئێستەش هەر ئەبریقێنەوە، هەندێکیشیان بەعاستەم ئەناسرێنەوە دەستی رۆژگار شێواندوویانیەتی.

لەسەر دیوارەکەی لای راستەوە وێنەی دوو سەربازی چەکداری بەدی ئەکرێ، کە بە مەزەنەی من ئەگەڕێنەوە بۆ ئەو سەردەمەی کە (باب العالی) حوکمڕانی ئەکرد. ئەوەی مایەی بەرزی هونەرمەندەکەیە وێنەکان بەچەند جۆرێك ئەبینرێن.

ئەوەی لەلای دەرگاکەوە سەیریان کات وا ئەزانێ بۆ یەکتر پێ ئەکەنن بەلام کاتێك کە لێیان نزیك ئەبێتەوە دەستی دانیان گر کردوتەوە.

هاورێکانم وەکوو من لە شت وورد نابنەوە. هەست بە شپرزەیی ناکەن، وا خراوەتە دڵیانەوە کە شوێن لەمە خۆشتر نابێت. رۆژ نییە بەزمو سەما نەگێڕن. هەر جارەی یەکێك لە یاساوڵەکان خۆی ئەکا بە ژووراو سەرچۆپیان بۆ ئەگرێ، کە سارد ئەبنەوە ئارەقی رەش لەناوچەوانیانەوە ئەتکێتە سەر پێڵاوەکانیان.

لەکاتی پێویستا یاساوڵەکەمان دەلاقەیەك لەبنی زیندانەکەوە ئەکاتەوە.. بایەکی فێنکی لێوە دێت، بایەکە هەتا بێت گەرم ئەبێت. بۆنو بەرامێکی جەرگبڕ زیندانەکە پڕ ئەکات: واقمان وڕ ئەمێنێ، چاومان دەرئەپۆقێ، هەناسەمان سوار ئەبێ، زوبانمان وەك پەلاس ووشك ئەبێ، خەوێکی قورس ئەڕژێتە چاومانەوە.

ئەمڕۆ سەر لە ئێوارە سەر سپییەکە هاتە ژوورەوە، سەرنجێکی هەموومانیدا بە سوورچێکی چاوی چەپی منی جیاکردەوە، دەستی کردە ناو خوێندنەوە، ئەوەی ناوی ئەخوێندراوە، بەرزە پێ هەڵ ئەسا. لیستەکە تەواو بوو، ئەگەرچی ناوی من بەسەر زوبانیا نەهات بەڵام لە تیلی چاویا بڕیارێکی گەڵ نارەواو ئالەبارم خوێندەوە.

منی لە سورچێکا توندکردو ئەوانی تری ریز کرد. یەکە یەکە بە دوو لایا بەرێیانی خست. تەنها یەکێکم لەگەڵا مایەوە، ئەویش هەر خۆی دوا ئەخست، چاوەڕوانی قسەیەکی من بوو. کە رووم تێکرد خەمێکی دژوارو بە جەرگ گلێنەکانی رشتبو. لۆچی ناوچەوانی وەك هەردەی دەوری شارەکەم ئاوسی زێرێکی سووتێنەر بوو.

پێم ووت: دوێنێمان پڕ لەخەو بوو.

ووتی: خەوبینین بەشێکە لەئاواتەکانمان.

ووتم: لەبیرتە ئەو رۆژەی دوو بەدووو یاریمان ئەکرد.

ووتی: وا ئەزانم ئەمڕۆیە.

ووتی: کش سەرباز

ووتم: ئەسپەکەم سەرکێشە

ووتی: کش قەڵا

ووتم: شالیارەکەم جێ لەق مەکە

ووتی: کش پاشا.

ووتم: بردتەوە.

دەستیم گوشیو پێم ووت "ئەم یاریەش بەرەوە. پێیان بڵێ پێی خۆیان داگرن.. ئەخشەی شاری سەلجووق ئەدۆزێنن. کێ ئەڵێ من خەراڵووم؟! فەرهەنگەکان پڕن لەعەلەی زمانەوانی!".

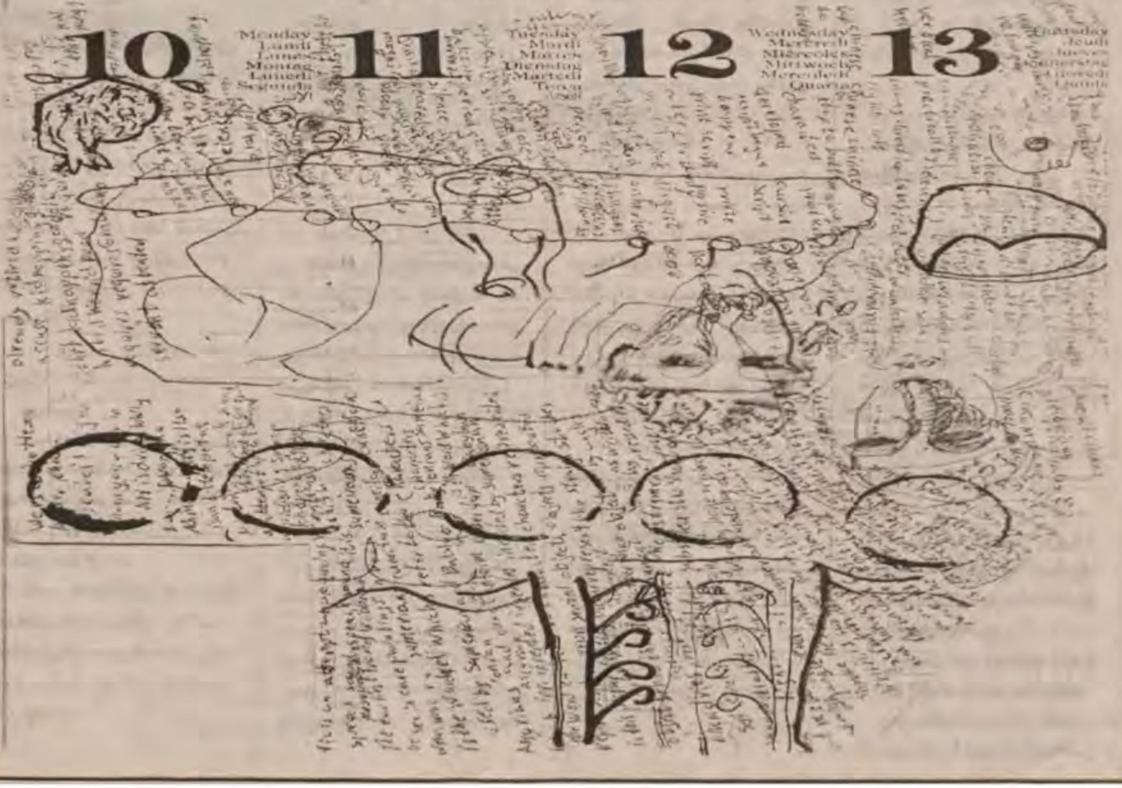

دیدار

"لە تیف حامید" و شتەکانی سەردەمێکی کە

لەتیف حامید یەکێکە لەو پێنووسانەی زوو هەستیان کردوە بە پێویستی ڕوودانی گۆڕانێکی تیژ لەئەدەبی کوردیا. وە ئەو چیرۆکانەی کە بڵاوی کردوەتەوە، دڵنیای کردوین کە چاوەڕێی باشتری لێ بکەین. لەبەر ئەوانەو لەبەر سبەینێ ئەم شتانەی خوارەوە ڕوون ئەکاتەوە.

ئەودیوەی سێ هەنگاوەکەت بۆ تەرخان کردبوو کامەیە؟.

شارێکە خۆشەویستەکەمی تێدا لەدایک ئەبێت..شارێکی بێ یاساوڵو دیوارو شایە.

چیرۆکی نوێی کوردی چۆن تێ ئەگەیت؟.

کام نوێ؟ مام قیتەڵ؟ تانەو نارەزوو؟ شمشاڵی شوان؟ نازانم بۆچی ئێمە تریقەی وشەی ڕازاوە بەر شەوارەمان ئەخات؟ وشە لەجێگەی خوێدا بەکار ناهێنین؟.

لەناو ئازاری تایبەتی خۆتو گێروگرفتی گشتیدا چۆن هەڵوێستی خۆت دیاری ئەکەیت؟.

من ئازارێکی قووڵم، کە بەناخی خۆما ئەچمە خوارەوە، هەست بەوە ناکەم کە بەتەنها خۆمم ئەوێت. کە شتێکی جیاوازم لەخەڵکی شارەکەم، بەڵکوو مرۆڤایەتی هەڵئەبژێرم "هەموو کەسێك لە خۆیا بوونو سەربەستیەکی تایبەتی هەیە. لەڕێگەی کردارەکانیەوە ئەلکێتە کەسانی ترەوە" منیش ئەڵێم (لە ڕێگەی) کردارەکانەوە).

بۆچی بەشداری کۆنگرەکانی یەکێتیی نووسەرانت ئەکرد؟.

بۆیانم نووسی (من لەپم تازە گۆشتەوزوونی کردوە).

دەرگاکەم کردەوە، چومە دەرەوە، تێکەڵی هاتوچۆکەرانی سەر شەقامەکە بووم) کافکا بەم جۆرە ئەینووسیو لەسەری ئەرۆیشت بێ ئەوەی بزانێ لەسەرچی ئەنووسێو تاکەی. تۆ چۆن سەرەتا ئەکەیتەوە؟

لەسەرەتای ئازارو ڕاچەنینی پاڵەوانەکەمەوە دەست پێ ئەکەمو ئەویش لە بزێوی خۆیا مۆڵەتی من نادات بەو ڕێگەیەدا ببیەم کە بۆم کێشاوە، بەڵکوو هەردەم لە پێشمەوە بەرەو ئەو شوێنەی مەبەستێتی تەکان ئەدات.

پاڵەوانەکانت چۆن بناسینەوە؟.

تەنها پاڵەوانێکم هەیە.

ئەویش وەکوو (سارتر) دەس نیشانی کردوە: (مرۆڤێکی تازەیە ژیانی لەکۆتاییەوە دەس پێ ئەکات.. جەنگاوەرە ئاگر بەر ئەداتە قۆناخەکان.

ئەوەندە مەرگی کەسانی کەی دی وای لێ هاتوە نایەوێ خۆی بژی بەقەد ئەوەی ئەیەوێ کەسانی کە سەرکەون.. ئەم لەسەرکەوتنی خۆی بێزارە.

ئەم بێزاریە سەرچاوەی نازایەتیەکی بێ پایانە ئێمە لەسەر حیسابی ئەو مرۆڤ بووین.. ئەویش لەسەر حیسابی ئێمە ئەبێتە مرۆڤ.. مرۆڤێکی تر مرۆڤێکی باشتر).

مایکۆفسکی ئەیوت: بەرەو شەقامەکان.. ئەی پاشە ڕۆژیەکان.. ئەی تەپڵ

لێدەرەکان.. ئەی شاعیرەکان.

منیش لەگەڵ پاڵەوانەکەی (کلودیل)دا ئەیڵێمەوە:

(ڕۆڵە ئەوکاتەی شاعیرێك بووم لەناو خەڵکا

بەیتێکم دۆزیەوە بێ کێشو سەروا

لەتوێی دڵما کردارێکی دوو توێم جێ کردەوە

بەهۆیەوە هەموو ژیانم هەڵئەمژی

بۆ ئەوەی لە هەناسە دانا بەوێنەی وشەیەکی نرکەدار هەڵی بهێنمەوە).

بومەلەرزە لەگۆمی مەنگدا، کلاڤەی ژانی تووڕە؟

ژانەکەی میمکە هۆڵێ؟ یا بومەلەرزەکەی ژێر دەوارەکەی حەمەی حاجی؟ زامەکانمان هەر وەکوو پار بەگێلی پڵ ئەدەنو ناتەقێنەوە. ئەڵێن (تەقینەوەکەمان) بنی گۆمەکەی ئەمدیوی شڵەقاندوە.. نازانن سێ تۆیەك قەوزە هێشتا قەتماغەی لەسەر بەستووە. من نالێم وشە لەجێگەی خۆیدا بەکار ناهێنین!؟

تۆو خەڵکیو ئەو چیرۆکەی دوایی نایەت!.

وەك ئەوەی (سان جون بیرس) ئەیگێڕێتەوە: (وام ئەزانی لەگەڵ خەڵکا ئەژیم.. کاتێکم زانی زەوی بۆنێکی سەیر ئێق ئەکاتەوە. ئەم جیهانە خەڵەفاوە. جیهانێکی پڕ لەبازرگانیە، چەن وڵاتێکی گەورە لەهەراج دایە. تاوەکوو لەژێر قرچەی خۆرا بفرۆشرێن. گردۆڵکەکان فس ئەکرێنەوە. وڵاتەکان لە نێو بۆنی گوڵا نرخێکی هەرزانیان بۆ دائەنرێت.. جامبازەکانی کڕینو فرۆشتن هاتن. چەن پیاوێك بوون لە دوورەوە هاتبوون. دەسکێشی پیسیان لەدەس کردبوو، بۆ ئەوەی زیاتر دڵڕەقی بنوێنن.. دوایی هەموو دادپەروەرەکان هاتن، ئەوانەی وا پۆلیس کۆ ئەکەنەوە، یاساوڵ ئەگرنە خۆیان، دوایی شەماشەکان هاتن.. ئەوانەی وا هەڵپەی پایەی رابەری ئەکەن.. بەم جۆرە لەنێوان خوا پەشێوەکانا خەومان ئەبینی).

مردن؟.

نوختەیەکی پشکنینە لە سوچێکی نەخشەکەدا ڕێبوارەکان ڕووت ئەکاتەوە.

!؟

مەبەستم ئەو نەخشەیەیە کە بەدرێژایی گەشتەکەم بەدوای

دیوەکەی ئەو دیویا ئەگەڕام. دوایی بۆم دەرکەوت کە باشترین ڕێگە بۆ دۆزینەوەی ئەوەیە واز لە هەموو ئارەزوویەکی پشکنین بهێنم.

بڵاو نەکراوەکانت؟!

بەشێك لەداستانی سواڵکەرە نەناسراوەکە. زەرد، سوور، سەوز، شین، ڕۆژمێری خەواڵویەکی شاری سەلجوق

ئەدەبی بێگانە کام چیرۆکی بەدڵتە؟

حیلەی هاتو چۆکەرانی دەوری جیهان (جلیل القیسی) ئەوسا ئاسمان شین بوو (اسماعیل فهد اسماعیل)، کرمە چەماوەکان (محمد زفزاف)، دیوار، (سارتر)و چیرۆکەکانی کافکا.

هۆنراوەی کوردی گەلێ دەنگی نوێی تێدا پەیدا بووە.

لەسەرەتاوە شێتێك نەخشەیەکی بێ ئیمزای بۆ (شارە بچکۆلەکەمان) کێشا، شێتێکی کە پاش (مردنی شازادە) پرۆژەی کودەتایەکی (ئامادەکرد. (وشەکان لە کاروانا ڕاچەنین) ئاگریان بەردایە ئەو شانۆیەی کە بەدرێژایی (تەمەنی خەم) خەمی ئێق ئەکردەوە. ئیتر فرمێسکمان لەچاو سڕی (گەڕاوەکەمان) لە بیابانی پێرارا بەجێ هێشت (وشەکانمان وەك نمەی بارانێکی تینوو) خەوی دوێنێی شۆردینەوە.. تێکڕا خۆمان کرد بەشارەکەدا، دەرگاکەیمان لەگرێژەنە دەرهێنا، نەخشە کێشەکەیمان تاسان، ڕەنگی باراغاف لەکۆگای (مەلا هیندیا) شۆردەوە پرۆژەی کودەتاکەمان هەڵاودیو بە دەرگای شارا هەڵواسی. لەوساوە شارمان پڕ کردوەلە قریشکە.

گەشتێك قوڵپی ڕشانەوەی ڕەش. هێشتا لە خامۆشی خۆیان نە ئەکەوتن؟

سێ هێمای یەك هاو کێشەن، (پەتاو فاڵچی و گریسی) لغاوەی تۆپەڵە ئاسنەکەی دەورمان لەبۆتەی ڕاچەنینیکا ئەتوێنێتەوە.

ئیتر؟

ئیتر ئاژاوەیەو دڵداری.

شتێکی کە دێتەوە بیرت؟

(لەهەر کوێیەك ستەمکاری هەبێت. ئەوێ نیشتمانی منە) ئەم وتەیەی (گیڤارا)م هەر لەبیر ناچێتەوە.

ئەم دیدارە لەرۆژنامەی هاوکاری سالی ۱۹۷۱ بڵاوکراوەتەوەو کاك ئەحمەد شاکەلی سازو ئامادەی کردووە.

ملامح الثورة فى الشعر الكردى المعاصر

ئەم نووسینە هەر بە عەرەبی نووسراوەو بڵاونەبۆتەوە، جگە لە کورتەیەکی کە لە ژمارەی رۆژی ٦/١٠/١٩٧٠ای رۆژنامەی (التآخي) دا بڵاوبۆتەوە

اذا كانت الثورة بمفهومها الشامل تعنى الرفض الواعى لواقع الاشياء و القيم المستهلكة التى لم تعد بمقدورها تطمين الحاجات الجديدة الملحاحة وتحقيق التطلعات المشروعة لمجموعات انسانية عائشة فى ظل انظمة متعسفة جائرة بعيدة عن مصالحها وتعنى نسف مرتكزاتها الفكرية و السياسة والاقتصادية والاجتماعية و اختياراً واعياً لنظام اكثر انسجاما وتجاوبا مع المسار الانسانى الناهض من اجل البناء الثورى على كافة المستويات: فان الثورة فى الادب لاتلجأ الى مبدأ الغاء القديم ككل بحجة كونه يحمل هوية قديمة بل تستمد من التراث عناصر فاعليتها وقدرتها على المواجهه والتى تطبعها الثورة بطابعها التجديدى المشحون بمقومات العطاء الايجابى فى ظروف التحولات الفكرية التى تستدعى خلق و سائل و ادوات تكون فى مستوى استيعاب المفاهيم والمنظورات المتولدة من تطور الاوضاع الحياتية المختلفة وتترجم النزعات الثورية الشابة المتشربة بتطلعات والتى اكسبتها التجارب والصراع الدينامى المرير ضمه الصمود والجدارة.

ان اية محاولة تتوخى رسم صورة حقيقية لأدب اى شعب تسقط من حسابها الارتباط الموضوعى والحضارى بالواقع الفكرى والاجتماعى السائد محاولة مفلوجة بعيدة عن التشخيص العلمى الملتزم باعتبار الأشكال التعبيرية والأساليب الأدبية المستحدثة نتيجة طبيعية لتطور المضامين والمفاهيم التى تضيق بها القوالب القديمة التى فقدت مستلزمات المسايرة الفعلية فى ضم الأوضاع والحاجات الفكرية الناشئة.

ومن هنا فان المواقع الكردى المعاش بشتى جوانبه الفكرية والسياسية والاجتماعية والاقتصادية فى اية مرحلة يكون هو المنطلق الصحيح الذى يقرر تقيمنا الموضوعى السليم لواقع الادب الكردى بما تجتاحه من تيارات ونزعات لكون الادب النافذة التى تمر عبرها صور الواقع وتطل خلالها الوضعيات والرؤى المختلفة التى تتمخض عن تفاعل القيم والاعتبارات فى معترك النضال الدائر بين قطبى السلب و الايجاب و كمحصلة لهذا التفاعل فوق مسرح الواقع المستمر يأخذ الادب شكله المميز.

والسؤال الذى يفرض نفسه للطرح فى هذا المجال هو عن نسبة الوعى الثوري فى الواقع الكردى الراهن وعن مصادره. وعلى نسبة هذا الوعى ومصادره ومدى التصاقه بضرورات الواقع المرحلى تتعدد ابعاد الثورة فى ادبنا القومى. ان الوعى الثورى البناء الذى تفاعل بالأحداث داخل إطار الواقع القومى والانسانى العام والذى انعكست فيه معطيات المواجهة الجريئة والاختبار هو الذى يخلق منطلقات الرفض والثورة التى توجه الاحداث التى تتدخل نسبياً فى عملية انضاج هذا الوعى بماتخلع عليه المعاناة الذاتية و شعور الفرد بالمسؤوليه الكبرى امام الحياة وواقع المرحلة الانسانية من اشكال ووضعيات تعمت محتواه وتؤكد شخصيته.

كما وان مسالة تشخيص ابعاد الوعي الثوري الذى يتحلى به المثقف الكردي الرائد ويرصد من خلاله كل الاشياء المحيطة به لايمكن ان تتم بمعزل عن تقييم سليم للواقع الذي يعيشه الشعب العراقي عامة لأن ارتباط الشعب الكردي تاريخياً فى جزءٍ من ارض وطنه كردستان باخيه الشعب العربى فى العراق وطبيعة الأحداث التى واجهاها خلال تاريخهما النضالي الطويل كان لها دورها الفعلى والرئيس فى خلق وعى ثورى مشترك تجسد فى مسألة المشاركة الوجدانية والعملية للنهوض بالمهام و المسؤوليات التى ترتبت عليهما كأخوة متمابين يواجهون عدواً واحداً متمثلا بالاستعمار و الرجعية والصهيونية العالمية مما حتم التافهم و توحيد جهودهم لضربه و استئصال جذوره ومن ثم المباشرة وفق تخطيط علمي هادف- لبناء مستقبلهما المنشود.

وإضافة الى ماكان للتجارب الوفيرة التى هيأتها المسيرة النضالية المشتركه هذه لأبناء الشعب الكردى من زخم والذى بدت ايجابيته فى تنشيط الفكر الثوري الكردى و اغناء تراثه بجوهر العلاقات الأخوية والانسانية فان روافد ذاتية وعالمية اخرى وجدت طريقها اليه ومارست تأثيراتها الجادة فى ايجاد انماط جديدة مميزه من الوعى الحر والتى تشكل بمجموعها رغم أجنحتها وشظاياها فكراً ثورياً تقدمياً يتحكم فى الواقع الكردى الراهن ويؤدي دوره فى تحديد وتوجيه التطلعات المشروعة للشعب الكردي.

وقد رأينا ان التيارات الفكرية التحررية التى اجتاحت العالم بعد الحربين وكنتيجة بلأرهاصات الداخلية و الملاسات المأساوية للانسان و التى كانت قد تركت اثارها السيئة فى نفوس ابناء الشعب الكردي ايضاً قد هيأت لديهم مستلزمات الثورة والتمرد على الواقع المتخلف المهان مما عجلت فى استجابة شعراء الكرد و احتضانهم للخطوات التجديدية التى اقدم عليها الشعراء العرب فى رفض القيود القديمة التى اقعدت الشعر العربي طويلاً عن الانطلاق لاداء دوره بما يتناسب ومنطق التطور المستمر لواقع الحياة.

فالثورة التطهيرية و التجديدية للأوزان و المضامين الشعرية القديمة التى تبناها السياب والحيدري و غيرهم وجدت صدىً وتجاوباً فعلياً عميقا فى نفوس شعراء الكرد امثال عبدالله گوران وعبدالواحد نوري ونوري شيخ صالح و بيرميرد واخرين من الذين اقدموا على خطوة مشابهة فى الشعر الكردي بتاثير من حركة تجديد الشعر العربى هذه وما تركته فيهم دراستهم للشعر التركى و الانكليزي من اثار واضحة محوا بها مسيرة الشعر الكردي شكلاً و مضموناً والذين تعرضوا من اجلها لواجهة عنيفة من المتزمتين لم تستطع الصمود بوجه هذا الجديد الذى مالبث ان فرض نفسه على الواقع الادبى لتهيؤ الاذهان لقبوله و احتضانه وكمصلحة لانجاب هذه التأثيرات المختلفة في الواقع الكردي و نتيجة للتطورات المستمرة فى العلاقات الاخوية النضالية بين العرب و الاكراد وامتزاج التجارب الرائده للشعوب فى صراعها المستميت ضد الامبريالية العالمية ومن اجل سعادتها وحريتها فى واقع العراق عامة فان الشعر الكردى اكتسب وجهه الحضارى المشرق فى مساره الثوري الملتصق بقضية الامة والانسان محققاً شرعيته من دعائم الاوضاع السياسية والاجتماعية والاقتصادية خلال المراحل التى مرت بها حركة التحرر الكردي الناهض ونضال الشعب العراقى فى شتى العهود من اجل حريته واستقلال بلاده كجزء من النضال العادل الذى تخطو فيه الشعوب للتحرر من اشكال السيطرة الاستعمارية.

وعندما نستعرض مراحل نمو ونضوج الشعر الكردي الحديث لتوثباته لتخطي الاشكال التعبيرية وتجاوز الأنماط الفكرية المختلفة ابتداءً من نهاية الحرب الثانية نخرج بهذه الخلاصة:

اولا: بعد الحرب العالمية الثانية برزت المدرسة الواقعية فى الشعر الكردي بشكل واضح مستمدة اسمها من معين التراث الكلاسيكى فيما يتعلق بتناول الشعراء الكلاسيكين لبعض جوانب حياة الشعب الكردي ومصيره وتشخيصهم لبعض الملل الاجتماعية دون ان يملكوا القدرة على وضع الحلول الصائبة لها اويخرجوا عن نطاق الانماط التقليدية الجاهزة. ثم وجدت الواقعية نفسها فى الصيغ التى طرحها الشعراء الاكراد لحل المسألة الكردية من وجهات النظر القومية والانسانية وتصويرهم للواقع الكردي المزرى بشتى جوانبه واعطاء حلول ثورية صائبه وجريئة لها وفى توجيه وتحديد تطلعات الشعب الكردي المرحلية والمستقبلية وفيما يخص تنظيم العلاقات الاخوية بين الشعبين العربى و الكردى و تمجيد نضالهما المشترك لأجل بناء مستقبلهما المنشود على اسس واقعية سليمة.

كما تجلت ايضاً فى تناول الشعراء لقضايا عصرهم ودعوتهم الى الاخوة الانسانية ومساندة نضال الشعوب المستعبده فى سبيل حريتها وحياتها السعيدة.

وعبدالله كوران هو الرائد الاول لها لغزارة انتاجه وتوسع مدار تناوله للموضوعات الواقعية فى اطار كردستان و العراق والعالم وبراعته فى

خلق الاشكال التعبيرية الجديدة واستيعابه لمهمة الفنان الثوري القادر على التغيير والتطوير وقد ساريها فى خطوات موزونه لتكتسب صورتها المتكاملة من خلال الالتزام الموفق بوحدة الشكل والمضمون والاستفادة من عضوية وخصائص التراث العالمي

فاذا ماتوحدت قوى الشباب فى العالم من اجل سلام العالم
فلن يبقى فى مقدور تجار الحروب سوى الخيب والعويل
ولن يسمع دوي الطلقات فى كوريا
ولافي الهند الصينية
ونحن ايضاً تكون فى منجى عن الحروب
التى تهيء للوحوش فى (وال يستريت)
ان يقضمو الحومنا

ثانيا: سار على نهج كوران هذا شعراء اخرون ابرزهم كامران وشيركو بىكەس وهەژار والتزموا بخطواته التجديدية فى الخروج على الانماط التعبيرية المستهلكه وتجاوز المواقف المترددة الخائرة وتميزت نظراتهم نحو المسألة الكردية كجزء من المسألة الامة الكردية والمسألة الانسانية عامة.

رغم ان ليل النضال من اجل الحياة
يذبل ارواح شبابنا كأزاهر الخريف
غير ان الشفق سبزغ
وسيجتاز (الكورد) هذه العقبة

ويعتبر شعر هؤلاء امتداداً واستمراراً الشعر عبدالله كوران الا ان التزامهم بخط فكري ثوري وتمثيلهم لاتجاه معين فى الحركة الكردية التحررية ونفعالهم الصادق والتصاقهم الفعلي بظروف الواقع المرحلي و امكاناتهم الفنية فى التعبير والتصوير اكسب شعرهم سمة مميزة وجدت لها تجاوبا كبيراً فى اوساط واسعة من جماهير الشعب الكردي

ثالثاً: إن حركة الشعر الكردي تشهد اليوم تحولاً محسوساً وانعطافاً ثورياً ملموساً يتمثل فى رفض الأشكال التعبيرية التقليدية وانتهاج خط جديد يستوعب المفاهيم العصرية التى توسعت ورسخت مدلولاتها الواقعية فى اذهان قطاعات واسعة من ابناء الشعب الكردي بفعل عوامل كثيرة وهو يسير فى طريق تبلور اتجاه مميز وهو رغم كونه لايشكل لحد الآن- مدرسة فنية متميزة بمعناها المتداول الا انه يفرض نفسه على واقعنا الادبي معكساً بذلك الدينامية الكامنة فى حقائق الأشياء والقيم ومروراً بالتجارب الحياتيه الوفيرة على المدى القريب والبعيد والتعامل مع التجارب الثورية للشعوب و تفتيش المستمر لاكتشاف سبل جديدة وطرائق اكثر مجانسة مع المضامين المستخدمة عن الطرائق السابقه مندفعين بطاقات البحث المستمر عن مصادر الارتواء وهى فى نفس الوقت تتعدى لاشكال الوعى الرجعى والمتطورات الخلفية والانماط التعبيرية التى تغفل المحتوى الانسانى والفعلى للأدب و التى تكون خارج نطاق المنطلقات الايجابية التى تخلق الأرضية الصالحة لبناء غد افضل للانسان ان الشاعر الكردي المعاصر لايكتفي بادانة الاوضاع المتخلفة الشاذة على مستوى القطر و العالم وانما يقرن ادانته لها يشهر سلاحه الماضي بوجهها معكساً بذلك صرامته واندفاعه فى تحدي كل الانماط الشعرية التى سقطت فى حومة النضال الدامي من اجل انبثاق فجر الانسان الحر فيسخر كافة طاقاته الكامنه ويفجرها لكسب معركته هذه.

ان مفهوم التجديد والحداثة فى الشعر الكردي المعاصر يستند على مبررات موضوعية وحضاريه تمتد بجذورها واعراقها الى افاق التجارب الرائدة للشعوب التي نفضت عن نفسها عن غبار العبودية وترا كمات اللغة السقيمة المثقلة بالعواطف الميته والاساليب الخطابية المباشرة وهو يكتب وجوده الشرعي معتمداً على اسس التحدي لأشكال التعبير القديمة ويرفض ان يكون مجرد امتدادلها.

ان الشاعر الكردي الذي انعكست فيه ويلات ومآسي سنين الاقتتال والدمار واخطرمت فى نفسه شعلة النضال القومي العادل لتحقيق اهداف الشعب الكردي المشروعة يقحم شعره سلاحاً فعالاً فى حومة الكفاح القومي على كافة مستوياته ويؤمن بان ثورته وانطلاقته وليدة الظروف الخاصة التى تمربها حركة التحرر الكردي المصاعدة ونتاجات شعرائنا الجدد تنبئ عن ميلاد محاولة رائدة تتألف والانعطافة الفكرية والحضارية للعالم. ويشترك فى ابراز هذا الوجه الجديد لشعرنا الكردي بعض شعراء المرحلة الثانية من الذين ساروا لأمد على طريقة كوران لامتلاكهم قدر فنية وفكرية قادرة على العطاء الايجابي حيث صقلتهم الاحداث الثورية التى عاشوا معمتها طيلة السنين الماضية وطبقت شعرهم بطابع الاحترام والمجانية فبدؤا يخطون خطوات واسعة للافلات من قبضة الدائرة المغلقة التى احاطت بهم ومن بين هؤلاء يلمع اسم شێركو بێ كەس وكامران وجمال شارباژێرى و هەژار.

وابرز هؤلاء عندى هو الشاعر الشاب (لطيف هەلمەت) الذي بدا الشعر منذ سنوات منتهجاً لاسلوب كوران الشعرى وظهر فى الآونة الأخيرة كشاعر له مايميزه عن غيره فهو يمثل بشعره وفكره غضب وتمرد جيلنا المتحفز للنصر على صيغ التحجر والانغلاق. وديوانه (الله ومدينتنا الصغيرة) (تحت الطبع) يضع علامة مميزة على طابعه الشعري هذا ويشكل بشيراً بميلاد شعر كردي متطور يكسب الكلمة ويزجها فى المعركة الراهنة التى تشتد ضراوتها بين الانسان ومستغليه وحول هذا المعنى يقول:

سأحطم هذه القروع/ هذا هو ايماني/ ناري لن تذوب
سأفتت النوافذ المصداة/ كي اولد من رحم الربيع
واجعل من غصن الشمس ترانيم اغنياتي
وادق اسفيناً فى التوابيت المترصدة/ تحت صقيع الأمس
واصب رمال جميع الصحارى المزبدات
فى عيون الأشباح التي تحرس الابواب
(إن اغنية الثار حمراء فى لون الدماء
ان اغنية الثار تهدم الاسوار)
تلك كانت كلمات كتبها اطفال لم يولدوا بعد
ليضعوا منها لافتة لتظاهرة الغد

كما ان الشاعرين شيركو بىكەس وجلال ميرزا كريم فى بعض نتاجاتهما الاخيرة يسيران فى اتجاه استيعاب هذه التجربة الوليدة.

ان هذه الاشعاعات الحية من ممارسة اشكال النشاط الفكري وايجاد انماط التعبير الجديدة فى الواقع الادبي الكردي انما تمثل بداية الطريق الذي تمتلكه الارادة الانسانية الخلاقة فى مرحلة التحولات الموضوعية لتجاوز شكل سلبيات الماضي ومن اجل استكمال البحث عن حقيقة الحياة وجوهرها و وضع بصماتنا المميزة على هوامش المستقبل المنشود.

غير ان كل هذا لايعنى مطلقاً مواكبة الشعر الكردي المعاصر لماجريات الاحداث الفكرية والانسانية مواكبة تخفي معالم نقصه بل ان التجردو الجمود والسطحية ظلت تلاحق الكثيرين من شعرائنا لأن ثقافتهم الضحلة وارتباطهم الطبقى والايدولوجي بأرضية الفكر الرجعي والمفاهيم التخلفية لم تيسر لهم تفهم دورهم المشروط بهم وتسنم مراكزهم الحقيقية في صفوف الزارعين الغام الكلمات تحت احترام المتاجرين بحرية الانسان ومستقبله ومن اجل اكتشاف عوالم شعرية جديدة واشكال افضل للعلاقات الانسانية في ظل انتصارات الشعوب الحرة فى مرحلتها النضالية الحاسمة

ومما يؤسف له ان الكثيرين من نقاد ومثقفي الكرد قد أفرغوا عملية النقد من محتواها الموضوعي حين تغاضوا عن هذا التخلف و وقفوا إزاءه موقف المستلم بل ان معظمهم ظلوا يد بجون المقالات فى الصحف والمجلات للاشادة ببعض الانتاجات الهزيلة لشعراء لم يتجاوزوا الاشكال القديمة للشعر الكردى التى تفتقد القدرة على المسايرة والعطاء فى ظل الاوضاع الثورية التى مربها شعبنا كما انهم مازالوا يستغلون اقلامهم لاستخراج الفنون البديعية و البيانية فى النماذج الشعرية القديمة التى ادت ادوارها المرحلية بدافع الحرص على التراث وهم بذلك يعبرون عن تذبذبهم وفراغهم الفكري وعدم تفهمهم لمهمة الناقد الجرئ الذي يرصد من كثب التحولات الفكرية و الادبية ويمتزج بها ويصور احكامه على النتاجات ارتباطاً بواقع المرحلة المعاشة. ولازلنا نتطلع الى المزيد من التوثبات الفكرية البناءة لدى ادبائنا وشعرائنا لتقديم الصيغ الاكثر تحولية و واقعية لما ينبغي ان يكون عليه ادبنا الكردي و واقعنا الاجتماعي المتحفز للأطاحة بجميع المفاهيم والقيم الرجعية المستهلكة.

وهذا ما نأمل تحققه جازمين فى ظل الاوضاع والظروف الجديدة التى اوجدها بيان الحادي عشر من اذار التاريخي الذى غمر العراق من شماله الى جنوبه باقباس الصفاء والاخاء حين اقر للشعب الكردي داخل اطار وحدة الوطن العراقي كافة حقوقه القومية بمافيها الحكم الذاتى والذى سيكون تنفيذه عاملاً فعالاً لتمتين اوامر الأخوة الحقيقية بين ابناء لشعبين الشقيقين بجهود قادتهما وقواهما الثورية التقدمية المنظمة لما يحقق مطامحها القومية المشروعة ويهئ الظروف والاجواء المناسبة لانطلاق زخمهما الثوري الجبار لتحرير الأرض المغتصبة وتحقيق النموذج الأمثل لتآخي القوميتين فى ظل نظام ديمقراطى عادل يعتمد الشعب وسيلة وغاية وحينذاك فان شعرائنا الاكراد لن يتأخرو عن اداء دورهم الايجابي الفعال فى اعطاء وجه انساني مستقبلى لادبهم القومي الذي يكون رافداً ينصب فى بحر التراث الانساني الخلاق بما يغنيه ويخلب التربة لانبات بذور الحب و الخير والاخوة الانسانية فى ربوع العالم.

اوبريت

مصير العشاق

شيعرى (گۆران)و وەرگێڕانى لەتيف حامد

-١-

المكان: ينبوع تحت ظلال الأشجار فى قرية عند سفح جبل.
مياه ثرة تنحدر من مذراب خشبي فى اعلى شق من الجبل.

* * *

برزو: ايتها الجدة عند الينبوع تحت ظلال الضار الحمر!
ايتها الجدة النورانية!
اين يمن هذا المكان؟ اين يمن عامه؟
اين سالف بهجته؟
وەنەوش: ولدي ايها المسافر الوسيم!
ماذا تغير؟
من النبع والمزراب تحت الظلال؟
حصباؤه جواهر وماؤه فضه!
برزو:اماه الماء والمكان كما كانا!
غير ان وردة حمراء فى هذه القرية،
اسمها منيج،
لااراها عند المزراب كالعام،
تغسل خدودها الناعمة؟!
وەنەوش: ايها المسافر الشاب،
لطالما قدم النحل الجائع من بعيد،
وهبط فى هذا المكان
وسأل سؤالك عن الوردة الحمراء،
اما تخبرني يا ولدي: من انت؟ وما مهنتك؟
أي شئ تبغي من سؤالك عن منيج؟
برزو: اماه فى العالم الماضي كنت فدائياً للوطن،
ونزلت من الجبال؛
وعند هذا النبع صادفت منيج،
ذات العينيى الساحرتين،
لأول مرة،
وتبادلنا النظرات،
فتوردت وجنتاها بفيض بسماتها المشرقة؛
"وەنەوش تردد مع نفسها":-
بك وحدك يامنيجة الجميلة،
تليق اللطف المشوب بالخفر!
برزو يمضى فى غنائه:-
وعندما دنوت منها بقلب واجف،
طلبت منها الماء،
فرمتني بنظرةٍ اكثر جاذبية،
ومدت يدها للوعاء؛
فا فرغت فى جوفي كاس (انا هيتا)،
ربة حسناء الينبوع و المزراب،
شربت الماء وتأملت فى الزند العارية،
والساق المكشوفة؛
فوق الحصباء الدرية المخوتة كالمرمر،
تأملت فى القامة الهيفاء والعصابة المائلة،
والشعر الفاحم فوق ثلج انحر،

* * *

"وەنەوش تردد مع نفسها"!
جميلة قوام منج!
وأجمل منها اخلاقها وسجاياها!
برزو يمضي فى غنائه:-
وبصوت متهدج تحدثت معها،
ولاطفتنى بحديثها العذب الرقيق،
وبالسؤال و الجواب.
تحدثنا عن العناوين، والأسماء، ثم عن الحب والزواج،
حتى اقسمنا و ايدينا على المصحف،
بأني حينما انهي واجبي الوطني؛
وأسرح من السلاح،
أحمل معي مالاً، وآتي، لأخطب زهرة امالي،
والان فكل ما أملكه أحمله معي نقداً،
وكالها ثم تبعت وميض الخط!
وەنەوش:
ايها الفتى الوطني الجسور!
وا اسفي!
ان لساني ليعجز عن الافصاح،
عما اعرفه؛
عن منيج ونجمة حظها؛
لأرويها لك بمرارة!!
برزو:ايتها الجدة! حنانيك! اخبرينى؟
لقد اقلقتني!
وەنەوش: ولدي ابعد عنك خيال منيج!
برزو :لقد مت!
لاشك ان منيج المحبوبة قد ماتت!
وەنەوش: لا انها تعيش ولكن اي عيش ؟
لقد تزوجت!
ارغمها والدها الشجع على الزواج،
من عجوز ثري فى قرية بعيدة،
فذ بلت الوردة الحمراء!
والان فهي تتقلب على سرير الالام،
تذرف دموع الياس بغزارة!

-٢-

نفس المكان بعد اسبوع فوق ضريح برزو؛
كورس الفتيان:
هاهنا يرقد عاشق!
وكان فتىً،
لم تدعه تقاليد الانذال ان يعانق أمله،
وخسر حبيبته!
هاهنا قد تعا قدمعها لأول مرة،
وهنا صرعه العشق القاتل!
فوق الضريح المجاور
كورس الفتيات:
هذه هي قبلة طواف الفتيات!
ضريح منيج الجميلة!
وقد وفت لحبيبها الشاب،
فانتحرت!
وقدمت نفسها ضحية للعشق! ضحيةً للحرية!
وحطمت قيود الرجعية!
فى نفس المكان:
(كورس الفتيان و الفتيات معاً):
هلموا: ايتها الفتيات!.. ايها الفتيان نتعاهد!
على ان لا نحني الرقاب لقوى الظلم ابداً!
وان نجعل من شهداء العشق،
قدوةً لناو امثولة!
وان يكون الحب الطاهر هدفنا جميعاً!
اما ان نعيش بحرية،
اونموت فى سبيلها.
(الطبيعة والنفس)

عن ديوان عبدالله گوران (سروشت و دەروون) طبع ١٩٦٨- مطبعة كامران- سليمانية.

الى وجيه محب للشعر

تريد شعراً جميلاً ياسيدى شعراً جميلاً،!
شعراً يبعث فى الحياة ضياءً وبسمات!
شعراً يتلألأ كالنجوم،
صافيا يعكس اعماق بحار النفوس،
كالبلبل داخل عش دافئ حنون،
امنا يغني متواصلا!
شعراً رقيقاً جميلاً كالاطفال،
غذاؤه شرائح القلب ورحيق الحياة!
شعراً كل نبرة فيه كرنين الاجراس!
وكل مقطع منه نقش زاه!
شعراً حيا نامياً خالداً،
يجيد لغة القلوب ويتحدث بها بطلاقة
سيدي: اذا كنت تريد الحقيقة
فشتان بيني و بين مثل هذا الشعر!
قبل كل شئ فلانى كردي،
عصفور بين الاف الشراك الصغيرة،
فان جناح الطيران ومنقار الصراخ،
يجعل من تقريب السكين الى عنقي
وحتى لوكنت بلبلاً فمادام قفصي ضيقاً،
فاساني كليل ونغمات شعرى خرساء!
وعدا ذلك وأسوا من كل شئ:
فالقلب خال ومجمرتى خامدة،
وشغاف قلب اذا لم يجرح
بسهام رب الهوى
واذا لم تتشابك سلاسل (زهرة) الجمال،
باعراقه وجذوره،
ان قلباً قد مسه المشيب وبلى
متى كان ذلك القلب مهبطاً لحور الالهام!؟
واين اشعر من مضغة هامدة!
وبعد ياسيدى من المحتمل انك تعلم،
بان موظفا صغيراً مثلي حياته خاضعة للرزق
والحكومة تقدر عليه رزقه وجبة فوجبة!
باعتبار العمل!
اذا لم يتراكم الغبار فوق والرقبة
كالسجلات القديمه
اذا لم تنجز الاعمال للحكومة
واذا لم ترقص للرؤساء
حتى الاعياء كلاكفرت- بل حتى الموت،
متى جاز للموظف ياسيدى تذوق الطعام؟!
فكر اذا كان الجوع خياله،
ومنهمك وسط بحار الكد،
متى يتسنى له ان يقلب الطرف فى دنيا الجمال،
ويودع كل ما يلتقطه فى بضعة سطور؟!
فبعد ياسيدى امل؛
ان لاتطلبوا من (گوران) القصائد الجميلة
ان الذى يغالب الشعر،
هو من كان حراً طليقاً، منتشياً بخمرة الحب!
هكذا يليق بي ان اكون خامداً،

وێژەی کوردی

وێـژەی کـوردیَ وەکـو وێـژەی هەموو نەتەوەیەکی تر بەهۆی چەند پێویستیەکی کۆمەلاَیەتی و چەند یاسایەکی سروشتییەوە هاتۆتە کایەوە کە لەپێشا برێتی بووە لە بیروباوەڕو ڕەوشت و خووی مرۆڤی کوردی ئەو سەردەمە دەماودەم گێراویانەتەوە تاوەکوو کاتی نووسینەوەی هاتووە. بە پێی یاسای گۆڕان و دیالێکتیک بەچەند قۆناخێکا ڕەتبووەو گەشەی سەندووە وێژەی کوردی ئەمڕۆ بەشێکی، ێندووە لە وێژەی میللەتان. ڕووبارێکە ئەڕژێتە دەریای سامان و وێژەیی مرۆڤایەتییەوە. کە تێکرا نەخشەی دوارۆژێکی ئازادو بێ ئازار ئەکێشێ بۆ مرۆڤی کوردو جیهان، بەرەو پێش تەکان ئەدات بۆیە جێهێنانی ئەرکی سەرشانی خۆی لەکۆڕی خەباتی سەختی گەلانا بەڕووی زۆرداری و چەوساندنەوەدا. وێژەی نەتەوایەتیمان پێك هاتووە لە هەلَبەست و پەخشان کە هەر یەکێك لەم دوانە چەند بەشێکی لێ ئەبێتەوە لەم کورتە باسەدا بەپێی دەسەلاَت و کات تەنها لەهەلَبەست و چیرۆکی کوردی ئەدوێین:

هەلَبەست

هەلَبەست بەشێکی هەرە فراوان و کاریگەری هونەرە.. جۆرێکە لە جۆرەکانی وێژەکە هەستیار سۆزو بیرو ئەندێشەی خۆی پێ دەرئەبڕی بە هۆیەوە هەستیاری ڕۆشنبیرو لێهاتوو ئەتوانێ گەلەکەی بخاتەڕێ بەرەو کاروانی گەلانی پێش کەوتوو:

گەوهەرەکانی هەلَبەست:

هەلَبەست لەم گەوهەرانەی خوارەوە پێك هاتووە:

١-سۆز ٢-ئەندێشە ٣-بیر ٤-کێش یان ئاهەنگ ٥-زمان و شێوەی داڕشتن هیچ شێوەیەك لەنێوان ئەم گەوهەرانەدا بەدی ناکرێ بەلَکو هەموویان تێکڕا لەدڵ و دەروونی هەستیارا ئاوێتەی یەکتر ئەبن و بەیەکا هەڵ ئەشێلرێن و ئەلکێنە تواناو هونەرمەندیی هەستیارەوەو بەوێنەی بەرهەمێکی بەتام کەپێی ئەوترێ هەلَبەستە پێشکەشمانی ئەکات.

ڕێبازە وێژەییەکانی جیهان و هەلَبەستی کوردی.

وێـژەی کـوردی بەگشتی و هەلَبەست بەتایبەتی ڕێبازە وێژەییەکانی جیهان کاریان تێ کردووەو هەریەکەیان لەقۆناخێکا ڕەنگیان تیا داوەتەوەو شاعیرەکانمان پەیرەویان کردوە کە لە هەموویان زیاتر ئەم سێ ڕێبازانەن کەلە خوارەوە باسیان ئەکەین.

١-ڕێبازی کلاسیکی

سەرەتای کلاسیکەیەت لەوێژەی کوردییا لەسەر ڕای دوکتۆر عیزەدین مستەفا لەوکاتەوەیە کەکورد دەستی کرد بەگەڕاندنەوە بۆ نووسین بەزمانی نەتەوایەتی، یەکەم شاعیرمان لەم ڕووەوە (باب ڕۆخی هەمەدانی) بوو (٩٣٥-١٠١٠) هەروەها (بابا تاهیری هەمەدانی) (١٠٣٠-١٠٩٠) دوا بەدوایان کۆمەلێکی زۆر لەشاعیران هاتنە پێشەوە (وەکوو: مەحوی نالی- مەلای جزیری احمدی خانی مستەفا بەگی کوردی حەریق هتد).

نیشانە دیارەکانی ڕێبازی کلاسیکی لەهەلَبەستی کوردیدا:

١-دوورکەوتنەوەی شاعیرەکان لە ژیانی کۆمەلاَیەتی گەلی کورد خۆخلافاندنیان بەچەند بابەتێکی بێ کەلك و خۆخۆرییەوە.

٢-بابەتەکانی (مواضیع) هەلَبەستی کلاسیکی پێك هاتووە لە: ستایشی ئاینی دلَداری لاواندنەوە داشۆری خواپەرستی (تصوف) خۆهەلَکێشان (فخر حماسە).

٣-بایەخ ئەدەن بە ڕازاندنەوەی ووشەو ئارایشت کردنی ڕستەکانیان بەوردەکاری بەلاغەتی عەرەبی.

٤-پەیرەوی کردنی عەروزی شیعری عەرەبی لە رووی کێش و سەرواوە ئەوەی پێویستە لەم بارەیەوە بوترێت ئەوەیە کە گەلێ لەشاعیرەکلاسیکیە کانمان خۆیان لەکوردایەتی دانەبڕیوەو هەستی خۆیان لەم بارەیەوە دەربڕیوە.

جۆرەکانی هۆنراوەی کلاسیکی کوردی:

لەهۆنراوەی کلاسیکیدا مامۆستا گۆران سێ جۆر دەستنیشان ئەکات:

١-هۆنراوەی قصیدە (چامە): ئەو هەلَبەستانەیە کە مەبەستێك لەم مەبەستانەی تیا نیشان درابێ: ستایش پێ ناسین داشۆری خۆسوورکردن دلَداری لاواندنەوە خۆهەلَکێشان. مامۆستایانی هۆنراوەی قصیدە ئەمانەن (نالی سالم مەحوی شێخ ڕەزای تالَەبانی حاجی قادری کۆیی) حەمدی.

٢-هۆنراوەی غەزەل: ئەو جۆرە هۆنراوانەیە کە باسی جوانی و دلَداری و سکالاَنی تیا نیشان ئەدرێت. مامۆستایانی هۆنراوەی غەزەل ئەمانەن (علی تەمەکی مەلای جزیری سالم مستەفا بەگی کوردی مەحوی) صابیری، نالی، مەولەوی).

٣-هۆنراوە چیرۆك (الملاحم): چیرۆکێکی پالَەوانێتییە کە گەلێك ڕووداوی سەرسوڕهێنەرو پڕ لەکارەساتی تیادایە هەلَبەست ئەگێڕرێتەوە. وەکوو بەرهەمە بەنرخەکەی ئەحمەدی خانی (مەم و زین) هەروەها (خەجێ و سیامەند).

٢-ڕێبازی ڕۆمانسی

- شۆڕشێکی وێژەیی بوو لەچەرخی نۆزدەهەما لە ئەوروپا بەرپاکرا.

- بەڕووی ئەو سنورانەدا بەرپاکرا کە کلاسیکیەکان هونەرمەندیان تیا بەندکردبوو.

- لەپێشا لە فەرەنسا سەری هەلَدا وردە وردە تەشەنەی کرد بۆ ئەلَمانیاو ولاَتانی کە.

- نووسەرە ناودارەکانی ئەم ڕێبازە ئەمانەبوون: (جان جاك ڕۆسۆ شاتۆبریان لامارتین فیکتۆر هۆگۆ موسێ گوتێ فیختە ئادەم میللەر شیللی کاد لیك بلۆك).

نیشانە دیارەکانی ڕێبازی ڕۆمانسی

ئەم ڕێبازە لەسەر چوار کۆلَەکە وەستاوە ١-خۆخۆیی، ٢-پەرستنی سروشت و جوانی، ٣-گۆشەگیری، ٤-بەرچاوتاریکی و کڕووزانەوە.

ئەم ڕێبازە لەکوردستاندا تیشکی دایەوەو سەریهەلَدا لەسەر دەستی مامۆستایان (پیرەمێرد گۆران، نوری شێخ صالح)ەوە لەسەر دەستی مامۆستا گۆران پەرەی سەندو دوابەدوایان کۆمەلێك شاعیر ئەم ڕێبازەیان گرتە خۆ وەکو (جەمال شارباژێڕی، کامەران موکری، ئەخۆل).

٣-ڕێبازی ڕیالیزمی (واقیعی)

لەئەنجامی پشت گوێ خستنی ژیانی ڕۆژانەی هەمە جۆرەی جەماوەری گەل لەلایەن ڕۆمانسیەکانەوە، وە بەهۆی پێشکەوتنی بیرو باوەڕی شۆڕشگێڕانەو پەرەسەندنی زانستەوە ئەم ڕێبازە هاتەکایەوەو کۆمەلێك ڕۆشنبیر چەسپاندیان.

بەرهەمەکانی ڕیالیزمی ئاراستەکراوان بۆ وێنە کێشانی ژیانی کۆمەلی چەوساوەو خستنە ڕووی هەموو سووچێکی ژیان، لەلای ئەمانە پێویستە هونەر بۆ خزمەتی بەرژەوەندی گەل و نەتەوە و مرۆڤایەتی بێت. وێژەیش کەبەشێکی زیندووە لەهونەر پێویستە بکرێتە چەکێکی کاریگەر بۆ بەرەنگار بوونی دوژمنانی گەل و نەتەوەو مرۆڤ هونەرمەندی واقعی جەنگاوەرێکی بەجەرگە ئەچێتە کۆڕی خەباتەوە لەگەلَ جەماوەری گەلەکەیدا لەپێناوی سڕینەوەی زۆرداری و چەوساندنەوەو بیر تەسکی و دیلێتیدا وە بۆ نزیك کردنەوەی سبەینێی بەختیارو بێ ئێش و ئازار. ئەم ڕێبازە لەکوردستانا تیشکی داوەتەوە و گەلێك لە شاعیرەکانمان بە بەرهەمی سەرکەوتوو بەرهەلَستی واقعی پڕ ستەمکاری و چەوساندنەوەو بیر تەسکی کوردەواری یان کردوە.. دوژمنانی کوردایەتیان دەستنیشان کردووە. لەهەموویان دیارتر لەم ڕووەوە مامۆستایان (گۆران، کامیل ژیر، دیلان، ع.ح.ب).

هەلَبەستی تازەی کوردی:

ژانە کۆنەکانی نووسینی کوردی توانای گرتنە خۆی هەلَ چوون و شپرزەیی و تاقی کردنەوەکانی ئەوەی ڕاپەڕیوی ئەمڕۆی کوردی نەماوە. ئەم قسەیە بەلَگە نییە بۆ ئەوەی سەراپا هەلَبەستی کوردیکۆن بێ بایەخ و پێزن بەلَکو ئەلَێن بایەخیان بەستراوە بەو قۆناخە مێژووییەوە کە شاعیرە کۆنەکانی تیا ژیاون. کەلەپۆری نەتەوایەتیمان سامانێکە بۆتە

بنەرەتێك کەتازە رەگی خۆی لەسەر دائەکوتێ و چەکەرەی لێوە بکات ئەوانەی بڕوایان بەنوێ هەبێ. ئەبێ ئازادی یەکی تەواو ببەخشن بە هەستیار هەر دەستنیشان کردنێك و دانانی یاسایەك بۆ ناوەڕۆك و روخسار کۆتێکی نوێ یە بەئاوی نوێ کردنەوە ئەخرێتە مەچەکی هەستیارەوە ئەو ئازادیەی ئێمە داوای ئەکەین بێ سنووره هەر ئەوەندەی تیا مەرجە کە هەستیار راستگۆبێت لەگەڵ خۆیی و دەوروبەری خۆیدا ئەو ئازادیەی ئێمە داوای ئەکەین بەرەڵایی نی یە چونکە دەروونی هەستیار هەموو وێنەی جیهان و کۆمەڵەکەی خۆی تیا رەنگی داوەتەوەو هەڵبەستەکانی پوختەی تێکەڵ بوونی و لێکدانی رووداوەکانی دەوروبەری خۆیەتی.

ئەوەمان لەهەستیاری ئەمڕۆ ئەوێ کە بەو ئاهەنگەی لەلێکدان و تێ هەڵکێشی وشەو رستەکانیان دروست ئەبێ چەشەی شیعریمان پێ ببەخشێ و تێمان بگەیەنێ کە ئەوەی پێشکەشمانی کردووە هەڵبەستە نەك پەخشان. شاعیران ئەمڕۆمان ئەگەر چی هەموو یەك رێگەو رێچکەیان نەگرتووە لەرووخسارا بەڵام زۆربەیان رووە و کانیاوی ئەو راستیانە ئەڕۆن کە پڕ بەکاسەی ژیان و کۆمەڵی کوردەواریمانن ئەمانە ئومێدی پاشەڕۆژی وێژەی کوردیە کە بەرهەمی بەتام و پڕ سوودمان بۆ بخوڵقێنن. لەم شاعرانەی کەباسمان کردن ئەمانەی خوارەوە لەهەموویان دیارترن (لەتیف هەڵمەت، هێشان تاهیر بەرزنجی، صلاح شوان، پەشێو، ئەحمەدی تاقانە).

چیرۆك:

چیرۆك بەشێکی زیندووە لەهونەری پەخشان چیرۆك نووس هونەرمەندێکە وێنەکانی هەمە جۆرەی ژیان وەرئەگرێ و لەبۆتەی دەروون و هۆشدا جۆشیان ئەداو هەوێنی هونەرمەندی تێئۆرو روانینی تایبەتی خۆی پێوە هەڵ ئەشێلێ و بە وێنەی بەرهەمێکی بنیات ئەر پێشکەشمانی ئەکات چیرۆك لەتەنگوچەڵەمەکانی کۆمەڵ و ژیان و مرۆڤ ئەکۆڵێتەوەو ئەیانخاتە روو. ئەمیش وەکو هەموو کارێکی هونەری بەهرەیەکەو پێویست بەگەشە پێدان و قاڵ بوونی چیرۆك نووس ئەکات لەکۆڕی ئەو تاقی کردنەوانەدا خۆی کۆمەڵەکەی پیا رەت ئەبێ. چیرۆکی سەرکەوتوو ئەو چیرۆکەیە کە دەربڕی ئاواتی پێشکەوتوو خوازانەی ئەوەکەی بێت بۆ پێشکەوتن و بەختیاری.. ئەو چیرۆکەیە کە پاڵەوانەکانی باری ئەو سەردەمەی خۆی هەڵ ئەمژن، بەلامەوە شێوەیەکی هونەری پەسەندە پێشکەشیان ئەکات. چیرۆك بە تازەترین هونەری پەخشان دائەنرێت لەوێژەی میللەتاندا، چونکە پێویستی بە شارەزایی یەکی تەواوی نووسین هەیە جگە لەو ئاستە زانیاریە بەرزەی کە ئەبێ لەچیرۆك نووس و خوێنەرا هەبێت.

ئەم هونەرە لەسەدی حەڤدەهەمدا سەری هەڵداوەو بەچەند قۆناخێکا رەتبووە تا شێوەیەکی هونەری وەرگرتووەو خۆی لەمەتەڵ جیاکردۆتەوە. تاوەکو ئەمڕۆ چیرۆك شێوەیەکی چەسپیوی وەرنەگرتووەو بنی ئەناوەتەوە، هەر لەگۆڕان و پێشکەوتن‌دایە.

گەوهەرەکانی چیرۆك:

چیرۆك لەم گەوهەرانەی خوارەوە پێك دێت:

١-رووداو ٢-پاڵەوانەکانی چیرۆك ٣-شوێن وکات ٤-زمان و شێوەی داڕشتن ٥-بیر. ئەوەی پێویستە لەم روەوە بەکورتی بووترێت ئەوەیە کە دەستنیشان کردنی ئەو گەوهەرانە لەسەر شێوەی کۆنە چونکە ئەمڕۆ چیرۆك رێرەوێکی تازەی وەرگرتووە چیرۆك نووس ئەوەندە ئاوڕ لەم سنوورانە ناداتەوە بۆ نموونە لەهەندێ چیرۆکی تازەدا شوێن و کات نادیارن هەروەها رووداوەکان مەنەلۆجێکی ناوەوەی پاڵەوانێکە یان رێگەی یادکردنەوەی رابووردووە کە پێی ئەوترێ (تداعی). هەروەها گەلێك چیرۆکی ئەمڕۆ لە هەڵبەستەوە نزیکەو داڕشتنەکەی شێوەی شیعری بەسەرا زاڵە.

چیرۆکە ناودارەکانی شێوەی تازە لە جیهانا ئەمانەن: (کافکا صموئیل بیکت ئەدگار ئالان پۆ، ناتالی ساروت ولێم فوکنەر ئەلبێر کامۆ جان پۆڵ سارتەر، محمد زفراف محمد خضیر جلیل القیسی هتد..).

چیرۆکی کوردی

چیرۆکی کوردی تاوەکو پاش شەڕی گەورەی جیهانی یەکەم نەیتوانیوە خۆی لە مەتەڵ جیابکاتەوە لە چوارچێوەیەکی هونەری‌دا بنیێتەوە لەساڵانی نێوان هەردوو شەڕەکەدا وردە وردە پەرەی سەندو بنچی داکوتا لەوێژەی ئەتەوایەتیماندا.

یەکەم بەرهەمی چیرۆکی کوردی لەسەر رای مامۆستا عیزەدین مستەفا چیرۆکەکەی جمیل صائبە ١٩٢٠ (لەخەوما) دوابەدوای ئەو پیرەمێرد دەستی کردە نووسینی چەند چیرۆکێك کە لەمێژووی کوردەوە وەری گرتبوو (لە جۆری چیرۆکەکانی جورجی زیدان لەسەر لاپەڕەکانی گۆڤاری گەلاوێژ لەساڵانی (١٩٣٩ز- ١٩٤٩)ن چەند چیرۆك خۆیان بەخوێنەر ناو کارێکی باشیان هەبوو بۆ پێشخستنی چیرۆکی کوردی لەمانە (علاء الدین السجادی عبدالله جوهر- شفیق صابر).

لەوساوە چیرۆکی کوردی هەر لە پێشکەوتن‌دایە بەڵام تاوەکوو ئێستە شێوەیەکی هونەری چەسپیوی نەگرتووەو چیرۆك نووسەکانمان بەهۆی بایی بوون و ئاستی زانیاریان و شارەزا نەبوونیان لە وێژەی بێگانە بەکاری پێویستی سەرشانیان هەڵ ئەساون بۆ گەشەپێ دانی ئەم هونەرە کە ئەتوانێ بەهۆیەوە رووی ژیانی کۆنی کوردەواری لە هەموو (روویەکیەوە بگۆڕرێت پێش بخرێت. چیرۆك نووسەکانی کورد تاوەکوو ساڵەکانی شەست و بەرەو ژوور ئەمانەبوون:

(رەحیمی قازی- جەمال نەبەز- محرم محمد امین- مصطفی صالح سعید- محمد نوری توفیق- جمال بابان- حسین عارف- عبدالله میدیا- حسن قزلجی- محمد مولود- کاوس قفطان- معروف خەزنەدار. هتد).

لەساڵانی شەست بەدواوە هەندێ چیرۆك نووسی لاو هاتوونەتە کۆڕەوە- بەتایبەتی لەچیرۆکی کورتدا- بەمەبەستی پێشخستنی چیرۆکی کوردی لەرووی هونەیی و ناوەڕۆکەوە، بۆ دەربڕینی هەست و ئاوات و پەژارەی نەوەی نوێ بۆ ئەوەی چیرۆکی کوردی لە بابەتەکانی شێوەی گێڕانەوەی (سرد) رزگار بکەن و بیگەیەننە ئاستێکی پەسەندو هاوشانی چیرۆکە سەرکەوتووەکانی گەلانی تر. ئەگەر چی ئەم چیرۆك نووسە تازانە هەریەکەیان لەرێچکەو شێوەی نووسینا جیاوازن بەڵام تێکڕا یەك ئەگرنەوە لە دەربڕینی بیروڕای پێشکەوتوانەی ئەتەوایەتی و مرۆڤایەتی‌دا لەرووی ناوەڕۆکەوە ئەمانەن ئەیانەوێ لەرێگەی بەرهەمی پڕ لە تواناو روانینێکی پێشکەوتوانەوە دیوارە سەختەکانی سەر رێگەی کاروانی پێشکەوتن بتلیسێننەوەو هەر یەکێك لەمانە رووبارێکە و ئەرژێتە یەك دەریاوە نووسینەکانیان مژدەی چەسپاندنی رێبازێکی پەسەند و سوود بەخشی پێ‌یە دوورنی‌یە لەم چەند ساڵەی داهاتوودا باشتر خۆیان بەخوێنەر بناسن هەندێك لەم چیرۆك نووسانە ئەمانەن:

(حسین عارف- کاکە مەم بۆتانی- احمد شاکەلی- صدرالدین عارف- طاهر صالح سعید- صلاح‌الدین احمد شوان- محمد رشید فتاح- لەتیف حامید بەرزنجی).

پاڵەوان لە چیرۆکی لەتیف حامیددا

حەسەن جاف

لە دووەم فێستیڤاڵی چیرۆکی کوردی خوێندراوەتەوە.

لەتیف حامید یەکێکە لە سەربازە لە بیرچووەکانی چیرۆکی کوردی، ئەمە راستیەکە زۆر بەداخەوە- دەبێ بگوترێ، بەڵام هۆیەکەی چیە؟ ئەمەیان مەسەلەیەکە یەخەی هەر هەموومان دەگرێتەوە بەچیرۆك نووس و رەخنەگرو هاورێیانی لەتیف و کەس و کارەکەیشی. مەبەستیش لەم نووسینە تاوانبار کردنی دیاردەیەکە هەزاران جار لەسەر لاپەڕەی گۆڤارو رۆژنامەکاندا باسمان لێوە کردوەو داوای چارەسەرمان بۆ کردوە، بێ ئەوەی هەریەکێك لە ئێمە هەوڵی ئەوەی دابێ، لەلای خۆیەوە یەکەم هەنگاو بنێ، گومانیشی تیانیە کە دوورترین رێگا لە یەکەم هەنگاوەوە کورت دەبێتەوە. ئەو دیاردەیە، بریتیە لە یادکردنەوەو رێزلێنانی نووسەرانمان. پێشەنگەکانی کاروانی نووسینی کوردی بن وەك: حسێن حوزنی و دلدار و شێخ نوری شێخ صالح و محرەم محمد امین و عەبدوللا جەوهەر و شێخ مارفی بەرزنجی و گیوی موکریانی هتد ئەمانەو کەسانی دیکەش، کە چەپۆکی مەرگ خامەی لەدەستیان خستە خوارەوەو چەپۆکی کەمتەرخەمی ئێمەش خەریکە وێنەو روخساریانمان لە بیر دەباتەوە، یان ئەوانەی هێشتا لەژیاندان و هەموو یەکێك لە ئێمە دان بەوەدا دەنێت کە یەکەم هەنگاوی دلداریمان لەگەڵ وشەی کوردیدا لەوانەوە دەس پێدەکات وەك: عەلادی سەجادی، تۆفیق وەهبی، شێخ محەمەدی خاڵ، بلە، ئەحمەد هەردی، کامەران، شاکر فەتاح هتد.

کورد زۆر لەمێژەوە گوتویەتی "تۆ بۆ باوکت چۆن بیت، ئەولادیشت بۆ تۆ وا ئەبێت. دەبا ئێمەش ئەم رێچکەیە بشکێنین و یاساو دەستوورێکی تازە دابرێژین، کە هەموومان بە پێویست و پیرۆزی دەزانین، یادی ئەو رۆڵە بە ئەمەکانەی وشەی کوردی بکەینەوە: لەیادی کۆچ کردنیاندا شتێکیان لەسەر بنووسین، نووسینەکانیان کۆبکەینەوەو ئەوانەی ماون بۆ ئەم جۆرە کۆڕو کۆبوونەوەو دیدارو فێستیڤاڵانە بانگ بکەین و رێزیان لێ بنێین، تاکو لەدوا رۆژدا، کە مێردەزمەی مەرگ سوار سنگی ئێمەش دەبێت و خامەمان لەدەست دەفڕێنێ ئەوە نەبێ بەدوا قۆناخ و دوا وێنەی ئێمە لەبەرچاوی وەچەی دوا رۆژو لەتارماییەکی لێڵ و تەماوی بەولاوە هیچی ترمان لێ نەمێنێتەوە.

لەم روانگەیەوەو بۆ هێنانەدی ئەم مەبەستە پیرۆزە ئەم توێژینەوەیە نووسراوە. ئەمڕۆ، واخەریکە دەساڵ بەسەر کۆچی لەتیف حامیددا تێ دەپەڕێ بێ ئەوەی هیچی بۆ کرابێ، لەگەڵ ئەوەی لەتیف یەکێکە لەو کەسانەی رۆڵێکی دیارو دان پیانراویان هەیە لەتازە کردنەوەی چیرۆکی کوردیدا. لە راستەقینەشدا لەتیف حامید چیرۆکنووسێکی ئاسایی نیەو چیرۆکەکانی رووکەش نین و بەئاسانی خۆیان بەدەستەوە نادەن، چونکە زادەی بیرێکی قووڵ رۆشنبیریەکی فراوانن و دەریاییکی پان و بەرین و بێ کەنارن و پێویستیان بەمەلەوانێکی شارەزاو بەئارام هەیە بچێتە قووڵایی ئەو دەریایەو لەسەرخۆ و هێدی دەنکە مرواریەکانی دەربێنێ ملوانکەی شانازی و پێ زانینی لێ دروست بکات و گەردنی چیرۆکی کوردی‌یان پێ برازێنێتەوە. لەلای خۆمەوە نامەوێ بەهیچ جۆرێك ئەو "ئیجایە" بە ئێوەی بەرێز بدەم کە ئەو مەلەوانە منم، نەخێر، بەڵکو ئەم نووسینەم تەنها هەوڵێکە یان بابڵێم هەنگاوی یەکەمە، جا ئەگەر بتوانم لەتیف حامید بخەمەوە بیر نووسەران و رەخنەگرانمان، ئەوا خۆم زۆر بە بەختیار دەزانم لەدوولایەنەوە: لایەنی یەکەم، بەوەی کە هەوڵم داوە نووسەرێکی تازەکەرەوەو چیرۆکنووسێکی لێهاتووم لە کونجی تاریکی لەبیر چوونەوەوە هێنابێتەوە بەرتیشکی چاوی ئەدیبان و خوێنەران، بەڵکو ئەوانیش بەپێی توانست- شتێکی بۆ بکەن. لایەنی دووەم، بەوەی کە رەنگە ئەم نووسینە ببێتە هاندەرێك بۆ بنەماڵەی کاك لەتیف، بکەونە خۆیان، بەرهەمەکانی کۆبکەنەوەو لەچاپی بدەن و ماف و یادی ئەو رۆڵە هونەرمەندەیان لەدەستی رۆژگار بپارێزن.

بەهەر حاڵ، وەك گوتم، هەرکام لەم دوولایەنە بێتەدی من خۆم بەسەربەرزو بەختیار دەزانم. ئەم هەوڵەشم تەنها مۆمێکە لەسەر گۆڕی ئەو برا چیرۆکنووسەماندا دایدەگیرسێنم بە ئومێدی ئەوەی بتوانم هێندێك لایەنی هونەری چیرۆك لای ئەو نووسەرە بخەمە روو. ناچاریشم لەبەر ئەوەی کەس دەستی یارمەتی‌ی بۆ درێژ نەکردم- پەنا بەرمە بەر ئەو پێنج چیرۆکەی بڵاوی کردوەتەوەو بریتین لەمانەی خوارەوە:

١-"سێ هەنگاو بەرەو ئەودیو"، لە رۆژنامەی هاوکاری ژمارە ٤٣ی رۆژی ٣١/ تشرینی یەکەمی/ ١٩٧٠ دا بڵاوکراوەتەوە.

٢-"قوڵپی رشانەوەی رەش"، لە رۆژنامەی هاوکاری ژمارە ٢٣ی رۆژی ١٠/ تەمموزی/ ١٩٧١ دا بڵاوکراوەتەوە.

٣-"رۆژمێری خەواڵویەکی شاری سەلجووقی"، لە رۆژنامەی هاوکاری ژمارە ٣٩ی رۆژی ٣٠/ تشرینی یەکەمی/ ١٩٧١ دا بڵاوکراوەتەوە.

٤-"بەشێك لەداستانی سواڵکەرە نەناسراوەکە"، لە گۆڤاری بەیان ژماە (١)ساڵی ١٩٧٢، لاپەڕە ٤٦ ٤٩ دا بڵاوکراوەتەوە.

٥-"زەرد، سوور، سەوز، شین" لەگۆڤاری بەیان ژمارە (٩) ساڵی ١٩٧٣، ل٢٥ دا بڵاوکراوەتەوە.

٦-بێ لەم چیرۆکانە، لە رۆژنامەی "هاوکاری"دا چاوپێکەوتنێك لەگەڵ لەتیف حامیددا بڵاوکراوەتەوە بەناونیشانی (لەتیف حامید و شتەکانی سەردەمێکی کە) ئەم چاوپێکەوتنەش کاك ئەحمەد شاکەلی ناردویەتی و لەژمارە ٣٤ ی رۆژی ٢٥/ ئەیلولی/ ١٩٧١ ی ئەو رۆژنامەیەدا بڵاوکراوەتەوە.

٧-وتارێکی کاك لەتیف کە بەعەرەبی لەرۆژنامەی التاخی-ی رۆژی ١٩٧٠/١٠/٦ دا لەژێر ناونیشانی "مستلزمات الثورة والتجدید فی الشعر الکردی المعاصر" بڵاوی کردبووەوەو بریتیە لە باسێك کاتی خۆی لەدیداری یەکەمی شیعری کوردیدا لە کەرکووك خوێندبویەوە، ئەو دیدارە لەرۆژی ١٩٧٠/٥/٣ دا ساز کرا. ئەو وتارەم لەکاك لەتیف هەڵمەتی شاعیرەوە پێ گەیشت زۆر سوپاسی دەکەم.

٨-جگە لەمانەی بڵاوکراونەتەوە، کاك محەمەدی مەلا کەریم پێ‌ی راگەیاندم کە لەتیف حامید چیرۆکێکی‌بۆ گۆڤاری تووتن- ناردبوو، بەڵام بڵاو نەکرایەوە و لەدواییشدا- وەك کاك محەمەد دەڵێت- ئەو چیرۆکە ون بوو و گەلێکیش بۆی گەڕابوو، بەڵام بەداخەوە بۆی نەدۆزرابووەوە.

بێ لەو هۆیانەی پێشتر باسم کردن، شتێکی دیکەش هانی دام بۆ نووسینی باسەکەم، ئەویش ئەوەیە کە کاك لەتیف یەکێکە لەو نووسەرە کەم و دەگمەنانەی رەخنەگر دەتوانێ بەئاسانی هێڵێکی فیکری بدۆزێتەوە کە نووسینەکانی بەیەکەوە دەبەستن، بێ ئەوەی هیچ دژایەتیەك لەنێوان چیرۆکێك و یەکێکی تردا بدۆزێتەوە، ئەمەش بەبڕوای من لەسێ شتەوە هاتوە:

یەکەمیان: دەسەڵات و گەییوی و تێگەیشتنی لەتیف حامید لەهونەری چیرۆك.

دووەمیان: رۆشنبیریەکی قووڵ کە دەبێتە پاڵپشت و یاریدەدەری نووسینەکانی.

سێ‌یەمیان: لەتیف حامید نووسەرێکی لێهاتوو زیرەك بوو، دەیزانی بۆ کێ‌ی دەنووسێ و چی‌ی دەنووسێ و بۆچی‌ی دەنووسێ.

لەم لاباسەوە، دێمەوە سەر باسەکەم و هەوڵ دەدەم ئێوەش لەگەڵ خۆمدا بۆ ئەو گەشتە بەلەزەتەی ناو دەریای هونەری کاك لەتیف بەرم. لە پێش هەموو شتێکدا هەوڵ دەدەین ئاکارو

ئەدگارە گشتی‌یەکانی پاڵەوان لە چیرۆکەکاندا دەس نیشان بکەین، ئەم ئەرکەش، هەرچەندە بەرواڵەت گران بێت، بەڵام لەراستەقینەدا، زۆر ئاسانە چونکە وەك پێشتر گوتمان لەتیف حامید نووسەرێکی رۆشنبیرە دەزانێت چی دەنووسێت. هەر لەبەر ئەمەشە کە چیرۆکەکانی سیماو نیشانە فیکریەکەی خۆیان ون ناکەن، بەهەمان شێوەش پاڵەوانەکانی یان لە راستەقینەدا پاڵەوانەکەی- ئاکارو ئەدگارە تایبەتیەکانی دەپارێزێ، بۆیە دەتوانم بڵێم ئەم پێنج چیرۆکە یەك چیرۆکن و پاڵەوانەکانیشیان هەریەکە سەلماندنی ئەم بۆچوونە شم وەنەبێ کارێکی دژوار بێت، چیرۆکەکان خۆیان چرامان دەدەنە دەست و بەرچاومان رووناك دەکەنەوەو رێمان بۆ خۆش دەکەن بەرەو ئەو مەبەستە، هەروەها کاك لەتیف خۆیشی یارمەتیەکی جوامێرانەمان لەم روەوە دەدات. لەو چاوپێکەوتنەی باسمان کرد، کە باسی پاڵەوان لە چیرۆکەکانی خۆیدا دەکات دەڵێت "تەنها پاڵەوانێکم هەیە، ئەویش وەکو سارتەر دەس نیشانی کردوە، مرۆڤێکی تازەیە، ژیانی لەکۆتایی‌یەوە دەست پێدەکات. جەنگاوەرە ناگر بەرنەداتە قوناخەکان، ئەوەندە مەرگی کەسانی کەی دی رای لێهاتوە ئایەوێ خۆی بژی بەقەد ئەوەی نەیەوێ کەسانی کە سەرکەون. ئەم لەسەرکەوتنی خۆی بێزارە، ئەم بێزاریە سەرچاوەی ئازایەتیەکی بێ پایانە. ئێمە ئەبێت بەمرۆڤ مرۆڤێکی تر مرۆڤێکی باشتر" کەواتە وەك وتمان- پاڵەوان لەهەر پێنج چیرۆکەکەدا یەك پاڵەوانە و ئەدگارەکانیشی هەریەکە.

بۆیە دەتوانین ئاکارە تایبەتیەکانی پاڵەوانەکە و هێڵە سەرەکیەکانی چیرۆکەکان لەم خاڵانەی خوارەوەدا کۆبکەینەوە

١-پاڵەوانێکی یاخی‌ی گەشبینی ئامۆ.

٢-خۆشەویستیەکی قووڵ و بێ سنووری خاك و ئەتەوە.

٣-بێ ئاگایی و خامۆشی خەڵکی شارەکەی- کە جەڤەنگی ئەتەوەکیەتی- و بێ پەروایی هێندێ جار تاوانبارکردنی هەوڵ و کۆششەکانی و خۆکەرکردنی لەئاست ئەو ئێش و ئازارو ئەشکەنجانەی دووچاریان دەبێت کە ئەمەش هۆیەکی گرنگی هەست کردنیەتی بەئامۆییەکەی.

٤- مرۆڤە ئامێرەکان و پاسارلە کەڵبە درێژەکان کە جەڤەنگی زۆردارو داگیرکەرن.

بەڵام پێش ئەوەی باس لەهەر کام لەم ئاکارانەوە بکەین ئەگەرێینەوە سەرکاك لەتیف، بزانین خۆی چی دەڵێت و چۆن ئەم هێڵە سەرەکیانەمان بۆ دەست نیشان دەکات.

ئێمە گوتمان ئەم پاڵەوانەی لەتیف بزێوو یاخی‌و کۆڵنەدەرە، جا بابزانین خۆیشی وادەڵێت یان نە ؟ "لە سەرەتای ئازارو راچەنینی پاڵەوانەکەمەوە دەست پێ ئەکەمو ئەویش لەبزێوی خۆیا مۆڵەتی من ئادات بەو رێگەیەدا ببیەم کە بۆم کێشاوە، هەربەم لە پێشەوە بەرەو ئەو شوێنەی مەبەستیەتی ئەکان ئەدات". دەربارەی ئامۆیی پاڵەوانەکەشی دەڵێت (وەك ئەوەی "سان جۆن پێرس" ئەیگێرێتەوە: "وام ئەزانی لەگەڵ خەڵکا ئەژیم. کاتێکم زانی زەوی بۆنێکی سەیر ئێق ئەکاتەوە، ئەم جیهانە خەڵەفاوە، جیهانێکی پڕ لە بازرگانیە، چەن وڵاتێکی گەورە لە هەراج دایە. تاوەکو لەژێر قرچەی خۆرا بفرۆشرێن. گردۆڵکەکان فس ئەکرێنەوە. وڵاتەکان لەنێو بۆنی گەڵا ترخێکی هەرزانیان بۆ دائەنرێت. جامبازەکانی کرین و فرۆشتن هاتن.. چەن پیاوێك بوون لەدوورەوە هاتبوون، دەستکێشی پیسیان لەدەس کردبوو، بۆ ئەوەی زیاتر دڵ رەقی بنوێنن. دوایی هەموو دادپەروەرەکان هاتن، ئەوانەی وا پۆلیس کۆنەکەنەوە، پاساوڵ ئەگرنە خۆیان، دوایی شەماشەکان هاتن ئەوانەی هەڵپەی پایەی رابەری ئەکەن. بەم جۆرە لەنێوان پەشێوەکانا خەومان ئەبینی".

کە دێتە سەرباسی شارەکەی- کە گوتمان رەمزی نیشتمان و ئەتەوەکیەتی بەم چەشنەی خوارەوە خۆشەویستیەکەی خۆی دەر دەبرێ: "شارێکە خۆشەویستەکەمی تێدا لەدایك ئەبێت. شارێکی بێ پاساوڵ و دیوارو شایە". لە دواییدا کە دێتە سەرباسی ئەو ئێش و ئازارانەی ناخی دەهەژێنن و مێشکی جەنجاڵ دەکەن، بەم جۆرە باسیان لێو دەکات: ("من ئازارێکی قووڵم، کە بەناخی خۆما ئەچمە خوارەوە، هەست بەوە ناکەم کە بەتەنها خۆمم ئەوێت، کە شتێکی جیاوازم لەخەڵکی شارەکەم، بەڵکو مرۆڤایەتی هەڵئەبژێرم "هەموو کەسێك لەخۆیابوون و سەربەستیەکی تایبەتی‌ی هەیە،لە رێگەی کردارەکانمەوە). ئەمە پوختەی بیروڕاکانی لەتیف حامیدی نووسەرو رۆشنبیرە کە بەهیچ جۆرێك ناتوانێت، هەرچەندە هەوڵیش بدەیت، دێڕێك یان رستەیەك بدۆزیتەوە، لە چیرۆکەکانیدا، دژیان پێچەوانەی ئەم بیروڕایانە بێت. بۆ سەلماندنی ئەم بۆچوونەشمان هەوارمان دەگوێزینەوە ناو کوێستانی پڕ گوڵزارو سەوزایی چیرۆکەکانی و لەگەڵ بۆچوونەکانی خۆیدا بەراوردیان دەکەین تا دەگەینە ئەو ئەنجامانەی پێشتر باسمان لێوەکرد.

چیرۆکی یەکەمی "سێ هەنگاو بەرەو ئەودیو" پاڵەوانەکەی بە بڕیاری کۆمەڵ شێتەو لە شێتخانە توند دەکرێت، هەر چەندە دەشزانن وانیە، بەڵام بەرژەوەندیان لەوەدایە کە بەشێت لەقەڵەم بدرێت "ئەو شێتە بۆچی بەرەڵلا کراوە؟ خۆشار بێ خاوەن نیە؟". کەواتە لێرەوە یەکەم نیشانەی ئەم پاڵەوانەمان بۆ روون دەبێتەوە، کە مرۆڤێکی سەرکەش و بزێوە و کۆمەڵەکەی لێی دەترسێ‌و نایگرێتە خۆی و دەیەوێ لەکۆڵی بێتەوە بەهەر شێوەو هەج رێگاییك بێت.

لە چیرۆکی دووەمدا "رۆژمێری خەواڵویەکی شاری سەلجووقی" هەمان پاڵەوانی بزێوو یاخی بەدی دەکەین لێرەدا بەشێتی لەقەڵەم نادەن چونکە وادیارە یاخی بوونەکەی ئەوەندە کاریگەرەو کۆمەڵی وروژاندوە شێت خانە چارەسەری ناکات، بۆیە پەنا براوەتە بەر زیندان بۆ خپ کردنی یەکجارەکی دەنگی ئەو رۆڵە ئازایە "گەورەم ئەمە ئەو یاخی‌یە یە سەرپێچی فرمانەکانی بەرێزتانی ئەکرد، نۆ رۆژ لەمەو پێش شاری لێمان هاوردبوە کوڵ". پاڵەوانی چیرۆکی سێ‌یەم "قوڵپی رشانەوەی رەش" هەمان ئاکاری هەیە، بەڵام کۆمەڵ لێرەدا رێگایەکی تازەی لەگەڵدا گرتوەتەبەر، هەوڵی‌داوە بیگرێتە ئامێزو لەقسەی خۆش و هەڵخڵەتێنەر، لەرێی راستی لابدات‌و لە خشتەی بەرێت، لە هەمان کاتیشدا سنوورو بەربەستی بۆ دابنێت‌و لغاوی بگرێتە دەست "ئەوەندە بزێو مەبە.. دوامانکەوە هێشتا تۆرەی ئەوەت ئەهاتوە پێش کەری".

سوالکەرە ئەناسراوەکەی چیرۆکی چوارەم نموونەی پاڵەوانی رێوو یاخی و سەرکەشە و بەتەواوی پێچەوانەی ئەو کۆمەڵەی تێیدا دەژی دەوەستێ‌و رەفتار دەکات. هۆی ئەم دژایەتیەش لەدواییدا دێینەوە سەری "بەبۆنەی رۆژی سالی تازەوە، شار رازاوەتەوە، لاقتەکان خراونەتە روو، بە چوار دەورمان شەکێنەوە" کەواتە خەڵکی لەئاهەنگدان، ئەی ئەم لەچی‌دایە؟ هەگبەکەی بەشانیا دەداتەوەو زۆر بەشانازیەوە دەڵێت: دەستم کردە سرینەوەو گۆرین" بۆیە دیسانەوە لێی دەپەڕن و چوار دەوری دەگرن‌و کەلەبچە بۆمەچەکی دەکەن هەرکە کەوتمەڕێ چوار دەورم گیراو بازنگیان بۆ مەچەکم برد". وەنەبێ تەنها بەم شێوەیە ویستبێتیان بێ دەنگی‌کەن، بەڵکو هەوڵی ئەوەشیان داوە هەڵی بخڵەتێنن و بیکڕن، بەڵام ئەم سەرکەشە یاخیە بەهیچ جۆرێك "ئەکڕین نایەت". چەن جارێکیش بەتۆمەتی دەستکرد و درۆ لەبەندیخانەیان توند کردوە "جارێچکی کە بەتاوانی پەیوەندی کردنیا لەگەڵ تاونبارێکی راکردوا بەند کراوە".

لەدوا چیرۆکدا "زەرد، سوور، سەوز، شین" وێنەی پاڵەوانێکی تێکۆشەر و خاوەن رابوردویەکی خەباتگێرانەمان بۆ دەکێشێ "کە لە زانستگا بەیانەکەمانیان دڕاند، چاوت لێم بوو چۆن چۆکم پێ‌یان دادا". بەڵام تۆبڵێیت ئەو کۆمەڵە هەروا بەئاسانی بەوە قایل بن و وازی لێ بێنن. ئەم چۆکیان پێ دایدا؟ نەخێر! ئەمجارەیان بەشێتخانەو بەندیخانە وازی لێنامێنن، هەر چەندە ئەو هەوڵەشیان داوە "لەو کاتەوە کە خۆم لەماڵتانا شاردبووەوە گەڵێ شت رووی‌داوە"، ئەمجارەیان بیرە بۆگەن‌و لەبازنەی تاواندا ولاوەکەیان، رێیەکی تازەتری دۆزیوەتەوە بەڵکو بەو هۆیەوە چۆکی پێ دابدەن، لەرێی راستی خۆی لای بدەن، هەوڵ دەدەن دڵخوازەکەی لێ بکەن "سەرم هەڵبڕی چاوم پێت کەوت. بەرەو پیرت هاتن و ویستیان لەمنت بکەن". ئەمەیان ئەدگاری یەکەمی پاڵەوانەکەی کاك لەتیف بوو بزێوی‌و یاخی گەری-، لەپاڵ ئەماتەشدا باسی ئامۆیی کەسی چیرۆکەکانمان کرد، ئەوجا بابزانین ئەم قسەیەمان تاچەن بردەکات، بەڵام پێشتر دەبێ بپرسین مرۆڤ بۆچی و کەی لەکۆمەڵەکەیدا ئامۆ دەبێت و هەست بەو تەنیاییە دەکات کە خاسیەتێکی زەقی ئامۆییەکەیە. کاتێ کە مرۆڤی روناکبیرو وردبین، هەست بەکەم‌و کوڕی کۆمەڵ دەکات‌و هۆیە راستەقینەکانی دەدۆزێتەوە لەلای خۆیەوە هەوڵ ئەدات ئەوکەم‌و کوڕو کەلێنانە پڕ بکاتەوە، کاتێ کە کۆمەڵ بەتەواوی بێ ئاگا دەبێت لەو پیلانانەی بۆی دادەنرێت بەئەبەستی، شێواندن‌و لەخشتەبردن‌و فەوتاندن، یان بەئاگایە بەڵام هیچ ناکا یاهیچی بۆ ناکرێ- جا لە کەم دەسەڵاتی و ترسەوە بێ، یا لە پێناو بەرژەوەندی کاتیدا بێ، یا لەکەم هۆشی و لەئاستی رووداودا ئەبوونەوە بێ، یانیش بەقسەی زل‌و دروشمی بریقەدار هەڵخەڵەتانەوە بێ، یان هەر هۆیەکی دیکە.. ئالەو کاتانەدا مرۆڤە هۆشمەندو رووناکبیرو وردبینەکان هەست بەئامۆیی‌و تەنیایی دەکەن، هەست دەکەن خەڵکەکە لەئاست رووداوەکاندا نین، بێ‌ئاگان، تەنانەت ئەمانیش تاوانبار دەکەن، جارێك لە شێتخانەیان توند دەکەن، جارێك لە زیندانیان قایم دەکەن، جارێك دەیانکوژن، جارێك دەانکوژن، جارێك دڵخوازو خۆشەویستیان لێ دەکەن. هەر جارەی شێوەیەك و هەرکاتەی رێگایەك. بەڵام دەبێت لێرەدا راستیەکی جەوهەری هەیە لەبیرمان نەچێت، ئەویش ئەوەیە کەئامۆیی پاڵەوانەکە

دووره پـــەرێزی و ئـــەنجامێکی سروشـــتی‌ی خۆشەویستیە قووڵەکەی خاك و نەتەوەکەیـەتی هەر لەبەر ئەمەشە کە دەبێتە هۆیـەکی هاندەر و پاڵ پێوەنەری بـەرەو بـەدی کردنـی ئاسـۆیەکی نوێ‌ی گۆڕان‌و تازەکردنەوەی کۆمەڵگاکەی.

پاڵەوانی چیرۆکی یەکەممان هەست بەتەنهایی دەکـا کـــە یەکـــەم قۆنـــاخی ئامۆییەکەیـــەتی "لەناوەڕاستی شەقامەکەدا هەر خۆم بەدی ئەکەم" ئەم تەنهاییەشی لەوەوە هـاتوە کـە "لـێرەدا هیچ شتێك لـەجێ‌ی خۆیـدا نیـە، سـەیری هـەر لایـەك ئەکەم شوێن دەستی ئەزانی‌و وێڵی پێوە دیارە"، نـەکو هـەر شـتەکان بـەڵکو کەسـەکانیش "کـەس لەبەرگی خۆیا نەبوو هەر لە بلقی ئاو ئەچوون، شـارەکەم لـەلا بلقێکـی گـەورە بـوو" لەهـەمان کاتیشدا، ئەم بێ پەروابیە ئەکۆڵی پێ دەداو ئەلە پەیامـە پیرۆزەکـەی پەشیمانی دەکاتـەوە "مـن ئیستە ژوورەکەمان بەشێوەیەکی تر ئەرازێنمەوە بـەجۆرێك کـە بگونجـێ لەگـەڵ ئارەزووماتـا" کـە دەچنە سەر چیرۆکی‌دووەم پاڵەوانەکە دەبینین زۆر بە قووڵی هەست بەئامۆییەکە دەکاو بەم شێوەیە بۆمانی روون دەکاتـەوە "من هاووڵاتیـەکی شـاری سەلجووقم، هەست بەوە ئکەم کە شتێکی جیاوازم لـە خەڵکەکـەی شێوەی هـەلبزرکاوان کـرۆزە ئەخاتـە دڵمـەوە، کـەچی ئـەوان مـن ئاناسـنەوە، راستی منیان لێ شاراوەتەوە، بەزۆرە ملی‌ی خۆی ئەبێت دالدەی شەوێکی نادەن، بەڵکو لەوەشـەوە هاتوە کە ژیانی خۆی‌و خەڵکەکـە لـە بازنەیـەکی داخراوی بێ سـەرەتا و کۆتاییدا دەخولێتـەوەو سـەرجەم ئەوژیانـە دەکاتـە شـتێکی بـێ‌هودە و ئامانج "ئەمرۆ وەك دوێنێ، دوێنێ وەك ئـەمرۆ" ئـەوەی زیـاتر شـازاری ئـەم پاڵەوانـە خەسـتتر دەکاتـەوە ئەوەیـە کـە تەنانـەت هـاوڕێ کانیشـی دەرکیان بەم بارە ناهەموارە نەکردوەو نەهستی پێ ناکـەن چونکـە وەکـو ئـەم وردبین‌و بەدیقـەت نین "هاوڕێکانم وەکو من لە شت ورد نابنەوە هەست بـە شـپرزەیی ناکـەن، وا خراوەتـە دڵیانـەوە کـە شوێنەمە خۆشتر نـابێت، رۆژ نیـە بـەزم و سـەما نـەگێڕن". ئەمـەشمان بـەلاوە سـەیر نـابێت کـە دەزانـین هاوڕێکـانی خـەو بـە بەشـێك لـە ئاواتەکانیان دەزانن و بەهۆیەکی لەباری اکردن لە واقیعـی دادەنێـن "خـەوبینین بەشـێکە لـە ئاواتەکانمان".

لـە "قولپـی ڕشـانەوەی ڕەش"دا دیسـانەوە هەمان وێنە دووبـارە دەبێتـەوە "ئەمانـەی دەوری هـەموو خێ خـەوتوون"و پـەروا و ئاگا لـە پیلانـی دوژمن‌و "بێ سـەرو شوێن دەشتیان داوەتە بەر، نازانێ بەرەو کوێ مل دەنێن" ئەم بارە خامۆشیەو بێ پەروابیە خەڵکەکە ئاگر لە دەروونیا دەکاتەوە، نە ئەوەیە بتوانێ خۆی لێیان دابڕێ چونکە ئەمە پێچەوانەی بڕوا و ئاواتەکانیەتی، نە ئەوەشـە ئـەو لێشاوە بەربەست بکـا، لەبـەر ئـەوەی ئەمەشـیان لەتوانای تاقە کەسێکدا نیـە "مردنـی ئەمانـە گـڕ بەرنەداتە دڵی، ناتوانێ خۆی لێیان دابـڕێ، ئـەم لێشاوە لێخنەیشـی پـێ بەربەسـت نـاکرێ"، ئـەم پاڵەوانـەش وەك ئـەوانی دی تەنهایـە "وا بەتەنـها کەوتـە ڕێ لـەم ژیـاە شـێواوەدا". خەڵکەکـەش بەهەمان دەستوور لەبەرزم‌و رەزمـی خۆیـان دان‌و "مۆڵەتی ئەم نادەن بێتە دوو" و پەیتا پەیتا بە بەر گوێدا دەدەن "نۆرەت نەهاتوە ددان بەخۆتا بگرە".

سوالکەرە ئەناسـراوەکەش هەست بەتەنـهایی دەکات لەناو کۆمەڵێکی خەواڵووی خەو خۆشدا کە وەك "شـێرە کوللـەی لاق شـکاو" یـانزڵ هـاتوەو

"لەژێر سێبەری درەختێکا خەوێکی خۆشیان" لێ کەوتوە، بێ ئەوەی هەست بەوە بکەن کە "خـەوی ژێر سوورە چناری چەماوە" رۆژێکی لەتەمەنیان کەل کردوە، کەچی هێشتا بای ئەوەیان پێ‌یە رێ لەم بگرن و ئەهێڵن بەکامی دڵی خۆی بەستەیەك بڵێت "لە توانامـا نیە پڕ بە دڵی خۆم بەستەیەك بڵێم".

لـە چیرۆکی "زەرد، سـوور، سـەوز، شـین"دا پاڵەوان خاوەنی هەمان ئاکارەو بەهیچ شێوەیەك لە پاڵەوانەکانی تر جیا ناکرێتـەوە، بە هـەمان رێ‌و شوێن پاڵـەوانێکی ئـامۆی گـەل و یسـت‌و خـاك پەرسـتە لـەناو کۆمـەڵێکی بـێ ئاگـاو خامۆشـدا، هەموو شتێك گۆڕاوەو کـەس کـەس ئاناسێتەوە، تەنانەت لەشارەکەی خۆشیا وەك ئابەڵەد و ئامی‌ی ێ هاتبوو "کەلە گەشتەکەم گەڕامەوە هیچ شتێك وەکو خـۆی ئـەما بـوو شـەقامەکان بەتـەواوی ئاناسـیەوە هـاوڕێ کـانم شـێوەان شـێوابوو، بەنابەڵەدی ئەسوڕامەوە" خەڵك دەوروبـەری لـەوە دەچێت لە "خـەوێکی خۆش" دابن، لەبەر ئەمەیە بەدڵدارەکەی دەڵێت "ئەم کـوڕە شایسـتەی ئـەوە نەبوو من و تۆ یادی خۆمانی تیا جێ بهێڵین".

ئەمـەی ئێستا بسمان کرد نیشـانەی یەکـەم و دووەمـی پاڵەوانـەکان یـا لەراسـتیدا پاڵەوانەکـەی کاك لەتیف بوو، لێرە بەدوا دەچینە سەر ئەدگاری سێ‌یەم کە گوتمان بریتیە لە خۆشەویستیەکی بێ سنووری خاك و نەتەوە، ئەم راستیەشمن لەگشت دێڕێکی چیرۆکەکاندا بۆ دەردەکەوێ پێش ئەوەی نموونـە بخەینـە پێـش چـاو خوێنـەری بـەڕێز پێویستە ئەوە بڵێین کە ئامۆی پاڵەوانەکە باشترین بەڵگەی ئەم خۆشەویستیەیە کـە باسـی دەکـەین، ئـەی ئەگـەر وانـەبێت بـۆ ئـەوەندە بیر لـە ئـازارو دواکەوتوویی کۆمەڵەکەی دەکاتەوە، چۆنە راهەست بـەئاوات‌و خـەونـەکانیان دەکـات، لـە پێنـاو کـام بەرژەوەندی خۆیدا هـەوڵ دەدات چارە سـەرێکیان بۆ بدۆزێتـەوە و تووشـی جۆرەها ئازارو سـەرکوت کردن بێ. چیرۆکەکانیش پڕن لە بەڵگە، لەچیرۆکی یەکەمدا پاڵەوانەکە دەڵێت: "لـێرەدا هیچ شـتێك لـەجێ‌ی خۆیـدا نیـە، سـەیری هـەر لایـەك ئەکـەم شوێن دەستی ئەزانی‌و وێڵی پێوە دیارە"، بـەلام وەنەبێ لە ئاست ئـەم بـارە ناهـەموارەدا دەسـتەو سان بوەستێ. کە دەبینێ هیچ شـتێك لـە جێ‌ی خۆیدا نەماوە، یەکسـەر بڕیار دەدات "من ئیستە ژوورەکەمان بەشێوەیەکی کە ئەڕازێنمـەوە"، بەلام چۆنی دەرازێنێتەوە؟ وەك خـۆی دەیـەوێ، کەواتـە دەبێت وەك تاك-ێك بیر بکاتـەوە و بـەرژەوەندی تایبـەتی خـۆی لەبـەر چـاو بگـرێ! کـە ئەمـەش پێچەوانـەی رەوشـتی ئـەوە، چونکـە ئـەو دەوری ژوورەکـــەی یـــان شـــارەکەی یـــا وڵاتەکـــەی- "بـــەجۆرێك کـــە بگونجـــێ لەگـــەڵ ئارەزوومانـــا" بڕازێنێتەوە.

خواڵووەکەی شاری سەلجووق، شەیدای شارو خەڵکەکەیەتی کە رەمزی نیشتمان و نەتەوەکەین، لە هەموو چیرۆکەکانا "شار" و "خەڵك" بەم واتایە و بۆ ئەم مەبەسـتە وەك جەفـەنگ بـەکار هێنراون "من هاووڵاتیەکی شاری سـەلجوقم ئاسنـاوەکەم ئـەم شـارەی پێوەیـە، خۆشەویسـتی خاکەکـەی ئەخشـەیەکی تـووڕەی بـۆ هـەنگاوەکانم کێشـاوە، کڵەی ئاگرەکەی لەپەڕەی تەمەنمەوە الأوە، رەنگە هەڵقرچاوەکەی ئاوازێکی ترجیـدی بەخشـیوە بـە گۆرانیـەکانم. مـن هاووڵاتـەکی شـاری سـەلجوم، هەسـت بـەوە ناکـەم کـە شـتێکی جیـاوازم لـە خەڵکەکەی شێوەی هەڵبزرکاویان کرۆزە ئەخاتە

دڵمەوە". ئەم خۆشەویستەی ئەوەندە قووڵ و رەگ داکوتاوە، بەلایەوە مەبەست نیە ئەگـەر خۆیشـی بفەوتێ، تەنها مەبەست‌و ئامانجی ئەوەیە پەیامە پیرۆزەکـەی ڕابگـەیێنێ، بۆیـە داوا لـە خـەڵقی شـارەکەی دەکـات: "پـێ‌ی خۆیـان دابگـرن.. ئەخشەی شاری سەلجووق ئەدۆڕێنن". لە "قولی ڕشانەوەی ڕەش"دا، ئەخشەی هەمان مرۆڤی گەل ویست‌و خاك پەرستمان بۆ دەکێشێ. کە خەڵکی شارەکەی گیرۆدەی دەستی ئەو ەتا پیسە دەبن‌و وەك "خێڵـی هـەجیجیان" لێ دێ "وبـێ سـەرو شوێن" دەشت دەدەنە بەرو نازانن "بەرەو کوێ مل ئـەنێن" کسـپە لـە دەروونیـەوە هەڵدەسـێ‌و وەك رۆڵەیەکی‌بـە ئەمـەکی ئـەو کۆمەڵـە خـۆی لێـیان دانابڕێ هەر چەندە بە مردوشیان دەزانێ "مردنی ئەمانە گڕ بەر ئەداتە دڵی، ناتوانێ خۆی لێیان دابڕێ"، بـەلام لەبـەر ئـەوەی ئـەمیش وەك ئـەوان "ژەنگی چەند ساڵەی دیوەخان لەکەڵکی خستبو" لێشاوەکەی پێ بەربەست نەدەکرا، هەروەها هێزی دوژمنیـش زۆر و بـەتواناو دەسـەڵاتن، بۆیـە "لـەرێکی بـەگڕا چوونـان ئـەبوو"، بـەلام لەگـەڵ هەموو ئەمانەشدا هەر بڕیار دەدات شتێك بکات‌و لەئاست رووداوەکاندا بێ هەڵوێست‌و بێ دەسەلات رانەوەستێ "ئەبێ هـەر بێمە دەست". ئەم هاتنە دەستەشی لەبەر خۆی نە، چونکە کە خۆیشی وەك ئەو خەڵکە ژەنگـی هەڵهێنابێ و لە ڕێکی بـەگڕا چوونی زۆردارانا ئەمابێ، ئەی ئەوەکانی داهاتوو کە هـەمان مەترسی هەڕەشـەیان لێدەکاو رەنگـە تووشی ئەو هەڵدێرەی ئەمان بن، دەبێ چی بکەن؟

لەبەر ئەمەە دێتە دەست، لە پێنـاو کۆمـەڵ و وەچەکانی دوای خۆی "بەلام با نیشانەیەك جـێ بـهێڵێ، لەمـە بـەولاوە هیچـی تـری بـۆ نـاکرێ، کۆمەڵەکەی دواوە با بەبۆنی کەلاك ئەکەون". ئەوە تەنها شتێکی پێ‌ی بکرێ‌و گرنگترین شتیشـە. سـواڵکەرە ئەناسـراوەکە، لـە سـەرەتادا وامـان تێدەگـەیەنێ کە بەهار دوورەو هـەروا بەئاسـانی چاومـان بەگوڵاڵـە سـوورەو نـێرگزی لاپـاڵی شـاخەکان و پانـایی دەشـتەکان زاخـاو نـادەین، چونکـە ئـەو راسـتی‌یانەی ئـەو دەیزانێـت، خەڵکەکەی لێ بێ‌ئاگـان ئـەوان باوەڕیـان وایـە کـە "اشـا چـاوی زۆر بـڕ ئـەکات‌و جـەنگاوەرە" لـە کـاتێکدا ئـەم باشـتری دەناسـێ‌و دەزانـێ کـە چاوەکانی پاشـا "بـەرپێ‌ی خـۆی پـێ نابینـێ" و جەنگاوەریش نیە بەڵکو مرۆڤێکی بەزیوە. بۆیە کە پێش بینی‌یەکانی دێنەدی‌و پاشا لـەناو دەچێت ئەوسا هەناسـەیەکی ئۆخـەی هەڵدەکێشـێ‌و پـڕ بـــەدەم هـــاوار دەکـــات: «هـــار نزیکـــە. خۆشەویستیەکەشـی لـە سـنووری چـاوەڕوانی کوژرانـی پاشـادا ناوەستێ، بـەڵکو هـەوڵ دەدات خەڵکەکەش لەگەڵ خۆیدا فێری بەستەی تێکۆشان و ئەبەزین بکات. کە مندالانی دێ "بەیـەك دەنگ هاواریان ئەکرد "خەنجەری کاکەم دوو دەمە" ئەم بیری هوەدەکردەوە قسەیەکی لـەوە خۆشتر بخەمە سەرزاریان" و لەکاروانیش دانەبڕێ "ئەم خۆشتی بخەمە سەرزاریان" و لە کاروانیش دانەبڕێ "ئەم ئـەتوانی لـە کـاروان دابـبڕێم" بـەهیوای ئـەوەی دەرفـەتێکی بـۆ برەخسـێ‌و ئـەوەی دەیـەوێ‌و دەیزانێ باشە بیکات "پڕ بەدڵی خۆم بەستەیەك بڵێم"، بـەلام لـەدواییدا بێزار دەبێت، ئـەوان لـە پرخـەی خـەوێکی‌خۆشدان، ئـەو خـەوەش ژیانیـان کەل دەکـات، بۆیـە بڕیـار دەدات خۆی‌لەریزەکـەان بکشێنێتەوە "لەژێر سێبەری درەختێکا خەوێکی خۆشیان لێ ئەکەوت، کە چاوان ئەکردەوە خۆیان

لە بەهەشتێکی خۆشدا نەبینی" "بەگورجی خۆم لە ریزەکەیان کشانەوە". چونکە باش دەزانێت ئەو بەهەشتەی ئەمان دۆزەخی راستەقینەیەو بەهەشتیش بەخەون نایێتەدی، بەڵکو بەخەباتی بێ وچان بنیات دەنرێ، بەدۆزینەوەی رێگەیەکی تازە نەکو تەنها بۆ ژیان بەڵکو بۆ مردنیش "باوکم لەسەرەمەرگا ووتی جوامێر، رۆڵە تۆ رێگەی من مەگرە، ئازا ئەو کەسەیە رێگەیەکی تازە ئەدۆزێتەوە بۆ ژیان و مردنی خۆی".

لە "زەرد، سوور، سەوز، شین" دا ئەم خۆشەویستیەی باسی لێوە دەکەین، خەستتر و قووڵترو بەرجەستەتر دەبێت وخۆی دەنوێنێ، لێرەدا کۆمەڵ لە تاکدا کۆکراوەتەوە و ناوی دڵدارو خۆشەویستی لێ نراوە. خۆشەویست لەم چیرۆکەدا وەکو ئەوانی دی، زۆر هەڵدێرو کەندەڵانی لەبەردەمدا ئامادە کراوە و کوێرەرێی بۆ سازدراوە بەمەبەسی لە خشتە بردن. سەرەتا لەبەر ئەوەی باش لەدڵداری نەگەیشتوە، دەترسێت "لەشت وەك شەختە ساردبوو، وادیار بوو لە دڵداری نەگەیشتبووی" لەهەمان کاتیشدا ناتوانێ لە قسەی باوکی دەرچێت "ئەو رۆژەی دوا بریارتدا ووتت: ئەگەر رانەکەم باوکم شار بەدەرم ئەکات". جا ئەم لەدڵداری نەگەیشتنەو مل کەچیەی بۆ باوکی. کە لێرەدا چەقەنگی بیری کۆنەوای لێدەکات بگاتە رادەی ئەوەی خۆشەویستیەکەی و خۆیشی بدۆرێنێت "هاوینی سالی شەست و شەش بیستم کە خۆشەویستیەکەت دۆراندوە" هەرچەندە لەوەپێشیش دەیگوت "من پێ چەوت دانانێم، خۆشەویستی تۆ بەمالی دونیا ناگۆرمەوە، دڵی ناحەز خۆش ناکەم"، بەلام دڵی ناحەزی خۆش کردو خۆی دۆراند. ئەم خۆدۆراندنەش بارێکی جارەکی بوو لەبەر دووهۆ:

یەکەمیان: چونکە مرۆڤێکی رەسەن و دەروون پاکەو تەنها لە توێکلدا گۆراوە و ناواخنی هەر بەپاکێ ماوەتەوە

دوومیان: ئەم وەك مرۆڤێکی هەلگری پەیامی ئەڤینی راستەقینە لە هەولی بێ وچانی خۆی ناکەوێت تا دەیهێنێتەوە سەر رێی راست. و لە هەڵەکەی پێشووی پەشیمانی دەکاتەوە "وابزانم تازە خەریکی لە قسەکانم تەگەیت، لێوی دونێنی ئەکرۆژێت". ئیتر دوای ئەوە دەکەوێتە پەلەقاژەی رزگاربوون "هەستم کرد کە لە قوولایی شەوێکی رەنگاو رەنگا پەلە قاژەی رزگار بوون ئەکەیت". کە رۆزگاریشی دەبێت بەم جۆرە دەگوزێ "رق رەشەبای لە دەروونتا هەڵکرد، بروسکەی خستە لەشتەوە، هەڵسایتەوە، هەڵسایتە سەرپێ" و "پێش ئەوەی کابرا لوق درێژەکە بگاتە لامان دەستێ داە دەستم ووتت: با بڕۆین"

تانێرە، ئەوەی باسمان کرد ئەدگارە تایبەتیەکانی پاڵەوان بوو لە چیرۆکەکانی لەتیف حامیددا وەکو بینیشمان پاڵەوانێکی ئاموێ یاخی ی کوڵنەدەر، هەمیشە خەمێکی گەورە لە دەروونیا گێنگڵ ئەدات و خۆشەویستیەکی مەزن لەگەل خوێنیا بە دەمارەکانی لەشیا دێت و دەچێت، بەردەوام بیر لە دۆزینەوەی هۆوە راستەقینەکانی ئالەباری و شێواوی ژیان و چارەسەرکردنیان دەکاتەوە. بەلام تۆ بڵێیت هەروا بە ئاسانی کارەکەی بۆ مەیسەر ببێت و رێی بۆ گوڵ رێژ کرابێت؟

لەهەموو کات و شوێنێکدا، لەگشت پارو زرووفێکدا ئەو جۆرە مرۆڤانە لەباتی رێگەی گوڵ پۆش، بەرێگەی ئەشکەنجەو ئازاردا دەرۆن، رێگەی بەمرۆڤە ئامێرەکان تەنراو بزمار رێژ کراو، لەگەل هەر هەنگاوێکدا فوارەی خوێنی دڵی ئەڤینداریان بەلە گوڵالە سوورەی رێ رۆشن کەرەوەن، گشت برینێك گوڕێکی تازەیان ئەداتێ، بەلام هەموو کۆت و زنجیرەکانی ئەم دونیا پڕ زۆرداریە لە بڕوای پۆلاینیان کەل ناکات و لەپەیامی پیرۆزی خۆیان پەشیمانیان ناکاتەوە، پەیامی هێنانە دیی "شارێکی بێ یاساوڵ و دیوار و شا" وەك لەتیف خۆی دەڵێت. لێرە بەدوا دەچینە سەرباسی دەعبا کەڵبە درێژەکان، یاساوڵەکان، کابرای لوق درێژ شاروخ شا، هتد ئەو رەمزانەی بەکاری هێناون بۆ هێزی زۆردار و خاوەن دەسەلات و داگیرکەر، لە چیرۆکی یەکەمدا، هەرچەن دەکەن ئەم پاڵەوانە سەرکەشە یاخی یان بۆ بەربەست ناکرێ، ناچار پەنا دەبەنە بەر رێگایەکی چەپەلی وەك خۆیان: بەشێت لەقەڵەمی ئەدەن و لەشێخانەی توند دەکەن، تاکو لەژێر چاودێری خۆیاندا بێت و لێی غافل نەبن، پێشتریش هەمان شتی بەرانبەر کراوە "ئەمە یەکەمجارم نیە لە ئەخرێمە ژێر چاودێریەوە.. کە بە پێچەوانەی ئارەزووی خۆم ئەخشەی ژیانم ئکێشن" بەلام ئەم هەر لە کۆششی خۆی ناکەوێ و بریار دەدات ژوورەکەی ولاتەکەی- بەئارەزووی خۆی برازێنێتەوە و بەکر مەرگەوەریش لە حەپە بخات "من ئێستە ژوورەکەمان بەشێوەیەکی کە ئەرازێنمەوە.. بە جۆرێك کە بگونجێ لەگەل ئارەزوماتا.. بەلام باجارێ ئەو بەکر مەرگەوەرە لە حەپە بخەم"

خەوالوەکەی شاری سەلجووق چەندەها هێزی ناحەز و دژ رێی لێ دەگرن و دوای ئەوەی گشت شێوەکانی لە ناو بردنیان تاقی کردەوەو سەرکەوتنیان وەدەس نەهێنا، پەنا دەبەنە بەر لەخشتە بردن و هەڵخەڵەتاندن "رێگەیەکی تری لەگەلا ئەگرن باجارێ ئاشتی کەینەوە" کە ئەمەش دادیان نادا، ئەوسا دەگەرێنەوە سەر شێوە کلاسیکیەکەی گشت زۆردارانی جیهان یاساوڵ- "ئەمرۆ خۆم کرد بە چایخانەیەکدا، لە سەر تەختێك خۆم راکێشان. کە چاوم چوە خەو دوو یاساوڵ لەبەر دەممدا چەقین"، داریش پوازی لەخۆی نەبێ ناقڵەیشێ، بۆیە ئەمیش بەدڵێکی شکاوو پڕ ئازارەوە دەڵێت: "یەکێکیانم ئەناسەوە، خەڵکی یەك گەرەك بووین" ئیتر بەرەو زیندانی ژمارە ١٢- بەرێ دەکرێت و بێ ناوونیشان تێیدا قایم دەکرێت و شوێنەواریشی نامێنێ.

لە "قولپی رشانەوەی رەش"دا تەنها لایێك یان کەسێك نیە وەکو رەمزی زۆردارو چەوسێنەر بەکار هێنرابێ، بەڵکو کۆمەڵێك هێماو جەفەنگ بۆ ئەم مەبەستە دانراوە:

یەکەمیان: پەتای لارەشەیە کە هەرەشەیەکی گەورە لە خەڵکی شار دەکات و رۆژ لەمرۆڤایەتیان دەخات "پەتایێکی پیس کەوتبوە شارەوە، لارەشە هەتا ئەهات درێ بەخەڵکەکە ئەدا، یەك لەدوای یەك خۆیان ئەدا بە دەستەوە، لە لیستەیەکی تایبەتی‌دا تۆمار ئەکران" وەك هەرشتێکی دیکە تۆمار دەکرێت.

دووەمیان: "شاروخ شا" یەکە "رۆژ لەدوای رۆژ ددانی تیجتر ئەبوو، بەخەرمان درۆی‌بۆ دانیشتوان هەڵ ئەرشت".

سێیەمیان: "مالومەکەی" لەمەر خۆیانە، کە هەرچەندە دەوری زۆرداری پێ ئەسپێرراوە، بەلام کارەکەی ئەمیش کە هەول ئەدا پاڵەوانەکە لە کۆششی پیرۆزی خۆی سارد بکاتەوە و چاو بەستەکێ ی لەگەڵدا بکات، لەئاکامدا لەگەل هێنەکەی ئەواندا یەك دەگرنەوە ("یەکەم جار خۆی بەمالوومەکەیان ناسی، لێی وردبوەوە، دەسی داە پشتیاو پێ ی ووت "ئەوەندە بزێو مەبە.. دوامان کەوە . هێشتا نۆرەی ئەوەت نەهاتوە پێش کەوی").

بەلام ئەم بەم قسانە هەڵناخڵەتێ و واز لە هەولی بێ وچانی خۆی ناهێنێ و بریار ئەدات بکەوێتە رێ بەرەو بەدی هێنانی ئاواتەکانی گەل و نیشتامنەکەی، هەرچەندە رێگەش بەهەزاران مرۆڤە دەعباکان تەنراوە و دەیانەوێ لەناوی بەرن و شوێنەواری بسڕنەوە "رێگە تەنرابوو بە دەعبا کەڵبە درێژەکان، کە قەستیان ئەکرد بە کەڵبە تۆزێکی جگەری هەڵدڕن". ئەمانە هەموو دەزانێت و حیسابی خۆی بۆکردن، بەلام ئەوەی ئازاری گیانی دەدات ئەوەیە ئەم مرۆڤە دەعبایانە بەم ناموٚ ئەبوون "ئەیتوانی بە هاسانی شێوەیان بکاتەوە، زۆریانی لەچمکێکی چیرۆکەکەی باوکی‌دا خوێندبووە".

سوالکەرە ئەناسراوەکە باوکێکی هۆشیار و دووربینی هەیە و لەسەرە مەرگدا ئامۆژگای ئەوەی رێگەیەکی تازە بدۆزێتەوە بۆ ژیان و مردنی خۆی و لاسایی شێوەی ژیان و ئەنانەت مردنی ئەمیش ئەکاتەوە "باوکم لەسەرە مەرگا ووتی جوامێر: رۆڵە تۆرێگەی من مەگرە، ئازا ئەو کەسەیە رێگەیەکی تازە ئەدۆزێتەوە بۆ ژیان و مردنی خۆی" بەلام تۆ بڵێیت دەعبا کەڵبە درێژەکان هەروا بەئاسانی لێی گەرێن چۆنی دەوێ وابژی و چۆنیش هەلدەبژێرێ وا بمرێ؟! لەسەرەتادا هەول دەدەن بیکرن بەلام "لەکڕین نایەت"، دوای ئەوە تاوانی درۆی بۆ ریز دەکەن "جارێکی کە بە تاوانی پەیوەندەی کردنیا لەگەل تاونبارێکی راکردودا بەند کراوە" لەپاشاندا هەر یاساوڵە ددانی لێ جیر دەکاتەوەو بەدوای بەهانەیەکدا دەگەرێن تا لە بەندیخانەی قایم کەن "یاساوڵێکی گەوج ددانم لێ ئەسوێ، چەکمە لەپێیەکی در پێم پێ ئەکەنێ". تالەدواییدا پێش ئەوەی هەنگاو بنێ و ملی ێ بگرێ چوار دەوری دەگرن و کەڵەبچەی لەمەچەك توند دەکەن "هەر کە کەوتمەرێ چوار دەورم گیراو بازنگیان بۆ مەچەکم کرد"

لە چیرۆکی "زەرد، سوور، سەوز، شین"دا هەمان کۆسپ و تەگەرەو مرۆڤە ئامێرەکان دووبارە دەبنەوە، بەلام لەم چیرۆکەدا یەك کەس کراوە بە جەفەنگی ئاوەندەی هێزی زۆردار کە مرۆڤە لاق درێژەکەیەو بەهەموو شێوەیەك هەول دەدات بیترسێنێ "هەرچەند لێ ورد ئەبمەوە ئەبینم بەو سێ شاخەی کەلێ رواوە هەرەشەم لێ ئەکات". یەوەش وازی لێ ناهێنێ، بەڵکو هەول دەدات دڵدارەکەشی لێبکات کە لێرەدا دەشێ رەمزی خاك یانەتەوە یا بیرو باوەڕبێت. ئەم هەولەشی لە قۆناخێکدا سەر دەگرێ "هاوینی سالی شەست و شەش ئەنجامی هەول و کۆششی بێ وچانی ئەم وردە وردە لەدڵداری دەگات "وابزانم تازە خەریکی لە قسەکانم ئەگەیت". بۆیە لە هەلوێستی پێشووی پەشیمان دەبێتەوە "لێوی دونێنێ ئەکرۆژێت". چیتر ئەهەرەشەی کابرای لوق درێژ، نە قسەکانی باوکی، ئەو هەڵەیەی پێ دووبارە ناکەنەوەو بریاری خۆی دەدات "رق رەشەبای لەدەروونتا هەڵکرد، بروسکەی خستە لەشتەوەو هەڵسایتە سەرپێ" و "پێش ئەوەی کابرا لوق درێژەکە بگاتە لامان دەستت دایە دەستم ووتت: بابڕۆین".

دووبارە، لە کۆتاییدا دەڵێمەوە، ئەگەر ئەم نووسینەم لە تیف حامیدی هێنابێتەوە بیر ئەدیب و ئەدەب دۆستان و لەدواییشدا ببێتە هاندەرێك بۆ کۆ کردنەوەو لەچاپ دانی بەرهەمەکانی، ئەوسا هەست دەکەم رەنج و ماندوو بوونەکەم لەجێ ی‌خۆیاندا بوون و زۆر بەختیار و سەربەرزیش دەبم

نامه

رسالة من صديقى الاديب احمد شاكەلى

دێینه:

استاذى المحترم.

تحية. حب عصافير جديدة.

قصة لادجار الن پو تشغلنى فى الوقت الحاضر وهى بعنوان القط الأسود واعتبر هذا الكتاب فاتح اول باب على هذا العالم الذى لازال الادب يخل منه. خطواتك الثلاثة الى الجانب الاخر كانت رائعة. بعيدة عن التكلف "كاشفة للمستشفيات المجانية" لماذا لاتكتب؟ اتمنى لوتكتب بحثاً عن القصة الكردية. وهذا امر فى غاية البساطة بالنسبة اليك، ثم انها فى غاية الاهمية. تحية الى HILMAT الم يحصل على عمل؟ كلما التقى به فى بغداد اراه كعصفور بلله المطر.. يهرب من مقهى الى مقهى خلف الاسماء المعلقة بالاذاعة و الصحافة. واحياناً يأخذ دور المختار- كويخا- سابقاً رحمه الله.

الازلت مساهما فى الصمت المحيط باتحاد الادباء؟ هل انتميت اليها؟ انا الآن فى ديبنه- ساعود الى بغداد غداً لااكتب. لا انشر. ولا افكر فى الكتابة فى الوقت الحاضر كتبت فصلين من قصه حول عملية ليليه.. لكننى لم اجرؤ على انهائها، العسكرية حطمت اصابعى.. واطفات الكثير من توهجى.. انتظر رسالة منك الى بغداد- وزارة الدفاع- دائرة المشاور العدلى- ج. م. ك. احمد محمد الشاكلى. الحياة فى كراجات بغداد. جحيم لايطاق كما تقول عالية ممدوح فى استعراضها للحياة الثقافية. وبالنسبة لى اعيش افلاساً مستمراً. جوع دائم. احياناً اذهب الى الحاج زبا له (صمونه+ جبن+ شربت= ٤٥ فلسا) وهذا اضعف الايمان.

(روانگه) ماهى؟ كيف هى؟ اليست عنتريات ماقتلت ذبابه؟ الم تضحك كثيراً (ئاژاوەیەو دلداری) على كل حال يعجبنى جداً ان اعرف اخبارك! والمبرر الوحيد لكتابة هذه الرسالة بلانفاق هو الراحة القليلة التى حصلت عليها هنا فى قريتى مما اتاح لى كتابتها.

تلميذك المخلص

جواب الرسالة

نيسان ١٩٧١

اخى الاعز كاك احمد

تحية عصافير تموت على سەفین- مع الاعتذار لمحمود درويش.

من حسن حظك انك تملك قصة ماتشغلك.. ان مايشغلنى هو التفكير بمرارة مع ابطال القصة التى تعيشها مدينتى وسط قطعان الدببة القطبية التى لاتميز بين ليلها و نهارها. اكاد استسلم لليأس من كل شئ وحتى الكتابة اراها مفرغة من كل محتوى نضالى، وحتى المناداة بالتجديد اضمت تجارة جديدة رابحة وسط سماسر، سوق الهرج لمن يجيد فن التمثيل و الصراخ؟

احيانا القى وجهى فى شوارع اللحظات اللاهثة كرقصات دجال شهيد نشالا وسيما يجتاز اقواس الرجم المقامة وسط شوارع مدينتى. اصافح وجهى عرافا يخدر بأفيون اللغة السقيمة سماسرة الخيول الأصلية فى الجزء الشمالى من العالم.

و أحياناً يكون الصمت بالنسبة لى اللغة المعبرة عن رفض لقبول التقولبات المشينه لوجودى الحر كتقولب السوائل داخل الأواني المستطرقه.

الناس فى بلادى. كما يقول القبانى (يؤخذون بالأحمر الفاتح) ويغدون شهداء فوق حلبة المصارعة من اجل تسجيل نصر جديد على انفسهم. واذا كانت الحياة فى كراجات بغداد جحيماً لايطاق فهى فى اسطبلات مدينتى وادعة امينة تزخر بالاجترار و السهيل و "روانگه" فى نظرى حملة عسكرية فاشلة لغز و القلعة التى يحتمى فيها الفرسان الاثنى عشر الذين مازا لوايقاومون العطش.. وفى الأونة الاخيرة شهدت احدى ضواحى مدينتى حملة محمومة مشابهة للصوصية و السطو. وقد عجز رجال البوليس لحد الآن عن العثور على اى اثر لهم.

ومن القى القبض عليهم لم يكونوا يحملون معهم هوياتهم الحقيقية لأن هناك من يمتهن تزوير جوازات السفر ايضا لقد قرات "ئاژاوەیەو دلداری" حاولت ان اضحك ولكن وجدت نفسى اغرق فى بكاء مرير.. وهل فى وسع من يعود من المبارات مجرجراً وراءه رجلاً كسيراً غير البكاء؟! القنبلة التى قدر لها ان تنسف لم تكن تحتوى على عناصر التفجير لخطاء نحوى لم يقره سيبويه واجازه ابو على الفارسى و خالفهما الأخفش والله اعلم. واكنها مع ذلك كانت لاتختلف عن اية قنبلة حقيقية اخرى ترهب و تبعث الذعر فى نفوس الجبناء.

لايرا ودنى اى شك فى انك اديب لايميت بصلة للاخرين وبانك جندى مدرب يستبدل يمناه بيسراه على خلاف ايقاعات المارش الناعق كاسراب البوم، وبانك مدمن خبير لايستمر على تناول نوع واحد من المشروبات وفى هذا يكمن سر قوتك.

(التقولب.. الجمود.. الأطمئنان) عفريت مثلث الخرطوم يمتص منا رحيق الابداع ولذلك فانا واثق من انك ستواجهنا يوماً ما بوجه اخر اكثر تعبيراً عن اصالتك. واتحادنا العملاق جاء ليبنى حزيما جديداً ذاقبتين مذهبتين للمرحوم الخالد الذكر (خدر زنه) اخذ الله بايديهم وايدينا جميعاً امين.

هەڵمەت عامل ماهر يعمل فى المنجم ليل نهار بأجور يوميه زهيدة لاتعدو امتصاص ركامات الصدا و الزرنيخ انه الآن امامى يطيح بمعوله فى الهواء ويهوى به على الجذوع المنخورة وهو يخصك بالسلام وفى نيته أن يطالب احدى الشخصيات الرسمية الكردية الكبار بالعمل بأن يرسل اليه مع رسالة احدى روائعه الجديدة.

قبل شهرين كتبت قصة جديدة (فصل من قصة الشحاذ المجهول) وهى الآن عند جلال كريم على امل نشرها فى ولادة جديدة لمجلة (البيان) الغراء حفظها الله من كل مكروه.

وتختمر فى ذهني الآن خيوط عملين اخرين ارجو ان لايعسر بى المخاض وأن تسمح لى فرصة مواتية للوضع. واذا كانت (العسكرية قد حطمت اصابعك واطفات الكثير من توهجك) فان التدريس ليلاً ونهاراً فى المدارس والتفلسف والتهريج فى دورات اللغة الكردية قد حولنى الى جهاز تسجيل گروندیك T. K. 21 السعر ٤٧ دينار كلمات صريحة:

١-لم اتعلم النفاق لحد الآن ولا ادرى اهو لسوء الحظ ام لـ

٢-الى الآن لا اعتبر نفسى كاتباً او اديباً وحتى قارئا جيداً بالصورة التى يريدها سار تر مثلاً.

٣-احبك كثيراً واحب اسلوب ممارستك للعبة الحياة.

٤-انت مثقف وقارئ جيد وقصصى اذا دخلت دورة خاصة للتمثيل.

٥-افتقد قربك واراءك. ارجو ان توفر علينا شيئا من الانتظار

٦-صدرالدين معى فى نفس المدرسة ويخصك بالسلام.

٧- لاشئ اخر على الاطلاق.

اخوك لطيف حامد برزنجى.

لەتیف حامد

بەراورد بەکێ نوێ بوو؟!

"ئەم نووسینە تەنها کۆمەڵ- انطباعات-ی سەرپێیی‌یەو هیچی تر"

فەرەیدون پێنجوێنی

پێش هەرشتێك دەخوازم بڵێم: هەڵبژاردنی ئەو پرسیارە بۆ ناونیشانی ئەم کۆمەڵە _انطباعات-ە، دوومتنتی سەرەکیی تیایە:

یەکەم/ لەتیف حامد ئەگەر بەنیسبەت قۆناغی خۆیەوە ئەزموونێکی "گەورە"و "زۆر نوێ"یش نەبووبێت، بەلام هەرچۆنی بێت، ئەزموونێکی "جیاواز" بووە لەچاو هاوسەردەمەکانی خۆیدا "ئەمە خاڵێکی ئیجابی‌یەو هەر لەسەرەتاوە دانپیانانێکی ئاشکرای منە"!

دووەم/ لەتیف حامد یەکێك بووە لەو ناوانەی کە رۆشنبیریی کوردی "بەتایبەتی ئەدەبی کوردی- کە یەکێکە لە ووتەزا رۆشنبیریەکانی ئێمەو لەسەرجەم ووتەزاکانی دیکە زیاتر تواناکانمانی بەخۆیەوە خەریك کردووە" بۆ پشتیوانی لە خۆی و سەلماندنی بوونی خۆی، تائێستاش دەیەوێت سوود لەناوهێنانی وەربگرێت و بڵێت: من لە مێژە "لە حسین عارف‌و لەتیف حامدو روانگەو گروپی کفری‌یەوە" هەوڵی دامەزراندنی تازەگەریم داوەو ویستومە لە قۆناغی گۆران-یش جیا ببمەوە!

کەواتە دەکرێت لە سۆنگەی ئەوپرسیارەوە دوو ئیشی بەرچاو ئەنجام بدرێت:

ا- دەستنیشانکردنی ئەو سیماو خاڵی جیاوازیانەی کە لەتیف حامدیان لەهاوسەردەمەکانی پێ جیا دەکرێتەوە.

ب- دەستنیشانکردنی ئەو قەیران‌و وەهمی تازەگەری‌یەی کە لەمێژە رۆشنبیریی کوردی پێوەی گرفتارە.

بەلام راستیەکەی، کارێکی وەها "ئەگەر بمانەوێ بەقوڵی بچینە ناویەوە" هەم کاتی زیاتر و هەمیش ئیشی زۆرتر و ووردتری دەوێت.

بۆیە بەناچاری هەوڵدەدەم باری سەرنجی خۆم لەو رووەوە، بە شێوەیەکی سەرپێیی و لە چوارچێوەی کۆمەڵە "انطباعات"ێکی پچڕ پچڕدا بنووسمەوە.

پێشان هەوڵدەدەم هەندێك لە فاکتەرە زاتی‌و زۆر بەرچاوەکانی پشت ئەو قەیران‌و وەهمی تازەگەری‌یە "کە بەختیار عەلی زۆر بەقوڵی لە ئیمپراتۆریەتی‌وەهمدا چۆتە بنج و بناوانی لایەن و فاکتەرە بابەتیەکانیەوە" بەبیر بهێنمەوە! پاشانیش ""ئەگەر بتوانم" هەوڵدەدەم بەکورتی وەڵامی ئەو پرسیارە بدەمەوە کە ئایا رۆڵی ئەو قەیرانە "بەفاکتەرەزاتی و بابەتیەکانی پشتیەوە" لە "ناودەرکردنی لەتیف حامددا- وەك چیرۆکنوسێکی نوێخواز" چی بووە و چۆن بووەو چ شتێك لە بەرهەمە کەمەکانیدا، ئەو لە هاوسەردەمەکانی جیادەکاتەوە؟!

"کەواتە دەبێت لەخاڵی ب-ەوە دەست پێ بکەم"!

هەندێکی کەم‌و بەرچاو لە فاکتەرە زاتیەکانی‌پشت قەیران‌و وەهمی‌تازەگەری لە "ئێستاو ئەوسای" رۆشنبیریی کوردیدا:

- لەمێژە دیاردەیەکی‌زەق و سەلبی لە رۆشنبیریی کوردی‌و ناوەندەکەیدا بەدی دەکرێت کەوەك فاکتەرێکی زاتی، رۆڵی دیاری هەبووە لە دروستکردنی قەیران‌و وەهمی تازەگەریدا! ئەویش بەمجۆرەیە:

- نووسەری کورد "بەتایبەتی ئەوانەیان کە هیچ هەوڵێکی جددییان لە بواری رەخنەو لێکۆڵینەوەدا نییەو نەبووە" هەر کەدووسێ‌جار "بەچاك و بەخراپ" ناوی خۆیی بیستەوەو چاوی بیەك دوو کتێبی "شیعرو چیرۆکی چاکو خراپی چاپکراو"ی خۆی کەوت؛ خواو راسان‌و بەبێ هیچ سێ کردنەوەیەك "نەك هەر لەخوێنەری وورریا، بەڵکو لە سومعەی ئەدەبیی خۆیشی" دەکەوێتە "تصریح" دان: "فلان کەس نوقلانەی لەدایك بوونی قوتابخانەیەکی نوێی شیعری کوردیی پێ‌یە!"

- "لەدایك بوونی!!" "قوتابخانەیەکی نوێی!!" "شیعری کوردی" کەچی ئەگەر داوای لێ بکرێت سیماکانی ئەو قوتابخانە شیعری‌یە "نوێ‌یە- کوردی‌یە!!" روون بکاتەوە، رێکوڕاست دەمی‌دەچێتە کلیلەو دەبینی سادەترین میتۆدێك شك نابات لێوەی بروانێت وپاساوی قسەو "تصریحات"ەکانی خۆیی پ بداتەوە.

ئەمە لەکاتێکدا کە تائێستا هەموو رۆشنبیریی کوردی نەیتوانیووە "قوتابخانەو رێبازێك!!" نەبۆ هونەرو نەبۆ ئەدەب‌و نەبۆهیچ شتێکی دیکە دابمەزرێنێت کە بتوانرێ بگوترێت:

"قوتابخانەیەکی نوێی!!" شیعری، یاخود چیرۆکی، یان مۆسیقای "کوردی!".

ئەمە بۆ؟!

بەڕای من ئەم رەفتارە "جگە لەوەی بۆ یەکتر گەورەکردنە!!" لە دیدێکیشەوە سەرچاوەی گرتووەکە پێی وایە تازەگەری یاخود نوێگەری لە رێگای لاسایی کردنەوەو خوڵقاندنەوەی نموونەی هاوشێوەی ناو رۆشنبیریی میللەتێکەوە بۆناو رۆشنبیریی میللەتێکی دی دەگوازرێتەوە "وەك ئەوەی بێین لاسایی نزار قبانی یاخود سوهرابی سەپهەری و مانوط و ئەم و ئەو بکەینەوە و وابزانین تازەگەری لەو رێگەیەوە دروست دبێ."

بەلام خۆی لەراستیدا "تازەگەری لە رێگای خوڵقاندنەوەی نموونەی هاوشێوەوە لەناو رۆشنبیرییەکەوە ناگوێزرێتەوە بۆ رۆشنبیرییەکی دی.

بەختیار عەلی/ ئیمپراتۆریەتی وەهم
گۆڤاری رەهەند/ ژمارە٥/ ١٩٩٨ ل ٣٩

هەروەها ئەگەر بێت‌و لەو کەسە، یان لەو "بریاردەرە"ی کە "تصریح"ی وەها قورس دەدات بپرسیت: "ئەو فلان کەسەی لەسەر جەنابت کەنوقلانەی لەدایکبونی قوتابخانەیەکی شیعری نوێی کوردیی پێ‌یە: بەراورد بەکێ و بەچی نوێگەرە؟! چیی گرنگی کردووە؟! کەم دیواری ئەو قوتابخانە نوێ‌یەی دروست کردووەو بناغەی کام قوتابخانەی کۆنی هەڵتەکاندووە؟!"

ئەوا ئیدی بەتەواوی‌شارەزەردەواڵەیەکت لەخۆت وورووژاندووە! بەلام لەراستیدا هەموو ئەو پرسیارانە، پرسیاری جددین‌و "بۆ استفزاز نین" و دەبێت بەتەواوی لەوەتی‌بگەین کە "تازەگەری هەرگیز تازەگەری‌نییە، ئەگەر نەزانێت بەراورد بەچ شتێك تازەگەرە!" (بەرختیار عەلی/ م. س. پ ل٤٦)

- فاکتەرێکی دیکەی زاتی‌ی پشت ئەم قەیرانە، پەیوەندیی بە هەڵوێستە تەقلیدیەکانی "هەم نووسەری لێکۆڵەرا" و "هەم نووسەری لەبارەوە نوسوراو"و جێ‌و رێ‌و پلەو پایەی هەردووکیانەوە هەیە لە کۆمەڵدا.

کەم نین ئەو رەخنەگرو لێکۆڵەرە تەقلیدانەی کە لە نووسین‌و لێکۆڵینەوەکانیاندالەبارەی ئەم و ئەوەوە، "چەندین فروقی فەردی"یان هێناوەتە ئاراوە؛ وەك ئەوەی:

فلان کەس لەبەرامبەر سەرجەم کارەساتەکاندا هەڵوێستی ئاشکراو ئیجابی هەبووەو ئەوی دییش پزیشکێکی‌یاخود پارێزەرێکی یان ئەندام پەرلەمان و سەر بە بنەماڵەیەکی ناودارە؛ هەروەها ئەو پێڕەی‌تر، سەر بە گروپێکی‌رۆشنبیریی خاوەن نفووزەو.. باشترە بەدۆست بگیرێن‌و لە خوێندنەوەو لێکۆڵینەوەو عەرضکردنی بەرهەمەکانیاندا حساب بۆ ئەو شتانە کرێت!

"ئەم قسەیە بەو دیویشیدا هەر راستە!"

واتە: فلان کەس چی‌یە لە بارەیەوە بنووسم؟! چیی پێ زیاد ئەکەم؟! کێ خۆشیەوێ؟! کێی لەپشتە؟! چیی پێ ئەکرێ‌و چیی لەدەست دێ بم؟!

بەهەر حاڵ ئەگەر ئەم حساب بۆکردنەو ئەو "فروقە فەردیانە" و ئەو "اعتبار"ە تەقلیدیانە، بڕیارێکی پێش وەخت وەرگیراوی رەخنەگرو لێکۆڵەریش نەبن یاخود نەبووبن؛ ئەوا زۆرجار "اعتبارات"ی وەها، تارمایی بەسەر ئەستی

"لاشعور"ی لێکۆڵەرو ڕەخنەگری تەقلیدیدا هەرکردووە.

لایەنێکی "یاخود فاکتەرێکی" دیکەی زاتیی پشت ئەو قەیراە، پەیوەندیی بە تەبایی و ناتەبایی نێوان نووسەران و دەستو گروپە ئەدەبی و ڕۆشنبیرەکان و ململانێی نێوان جیلەکانەوە هەبووەو هەیە.

بۆ نموونە: ڕەنگە "گروپی A" لەلایەن "دەستەی نووسەران و ستافی گۆڤاری B یەوە" خۆشەویست نەبن!! بۆیە ڕەنگی لەلایەن گۆڤاری "B"ەوە ئابلۆقە بخرێتە سەر هەر لێکۆڵینەوەیەکی باش و قووڵ و بابەتیش کەلەبەرهەمی نووسەرێك یان چەند نووسەرێکی سەر بە "گروپی A" کۆڵیبێتەوەو "باشی باس کردبن!!!". بەپێچەوانەشەوە "هەر جنێونامەیەك" لەدژی "گروپی A" بنێردرێت بۆ "گۆڤاری B"، بەزووترین کات سەرەبڕیی بۆ دەکرێ و بڵاودەکرێتەوە!

ئەمە وادەکات لێکۆڵینەوەی قووڵی ڕەخنەگرانە کەم بڵاوببێتەوەو قەیرانەکە خەستو قووڵتر ببێتەوە! شتی چاکبەخراپ و شتی خراپ بەچاك بناسێنرێ!

زۆرجار وارێکەوتووە ئەو بەرهەمەی کە زۆرترین لێکۆڵینەوەی لەبارەوە نووسراوە و بڵاوکراوەتەوە، بەرهەمێك بووە هەرگیز ئەوەی نەهێناوە خۆی بەلاوە ماندوو بکرێ و بخوێندرێتەوە: نەخوازەلا لێکۆڵینەوەی لەسەر بنووسرێت! جاری وا هەبووە لێکۆڵینەوە لەسەر بەرهەمیوەها سادەو بێ گرێ و گۆڵو قسە لەروو و "بگرە زۆر زڕفت!" و "ناوەڕۆك ئاشکرا!" نووسراوە، بەشەر نەیزانیووە ئەو لێکۆڵەرە دەیەوێ "ئاشکراکان"ی ئەو "بەرهەمە یان ئەو دەقە" بشارێتەوەو شتەکە لەخوێنەر زل بکات، "بەحساب!" ئائاشکراکانی "ئاشکرا" بکات؟!

"لێرەدا مەبەستم ئەوە نییە بەرهەمی خراپ لێکۆڵینەوەی لەبارەوە نەنووسرێت: بەرهەمی خراپیش پێویستە لێکۆڵینەوەی ڕەخنەگرانەی لەبارەوە نووسرێت بەلام بۆ "زیاتر بێ نرخکردنی!" نەك بۆ "زلکردنی!" چونکە بەراستی دەرخستنی بێ بەهایی دەقی خراپ، کارێکی ئیجابییەو فاکتەرێکی باش دەبێت بۆ هەرچی زووترە بنەبڕکردنی قەیران و وەهمی نوێگەری!"

بەهەرحاڵ چەندین فاکتەری زاتی و بابەتی هەن کە لەپشت درێژەکێشانی وەهمی تازەگەرییەوەقەراریان گرتووە.

هەر لێرەدا ئاماژە بۆ بۆچوونێکی "لەتیف حامد خۆی" دەکەم کە لە گفتوگۆیەکیدا لەتەك "احمد شاکەلی" خستوویەتیە ڕوو.

"احمد شاکەلی" لێی دەپرسێ: چیرۆکی نوێی کوردی چۆن تێ دەگەیت؟! "لەتیف حامد" لە وەڵامدا دەڵێ: "کا نوێ؟! ووشە لە جێگەی خۆیدا بەکارناهێنین!" هەر خودی "لەتیف حامد" لەکۆتایی ی چیرۆکی "ڕۆژ ژمێری خەوالوویەکی شاری سەلجوقی"دا دەڵێ: "فەرهەنگەکان پڕن لە هەڵەی زمانەوانەنی!" کە بیگچومان دەتوانین لەم ڕستەیەشیاندا مانای ئەوە هەڵبهێنجین کە ئەو چەند "ڕاشکاو صریح"بووە لە ئاست مەسەلەی نوێگەریدا!

ئێستا باهەوڵبدەین و بزانین "ئاودەرکردنی لەتیف حامد- وەك چیرۆکنوسێکی نوێخواز" لەناو جەرگەی ئەو قەیرانەدا چۆن چۆنی بووە؟!

"بەڕای من" هەردوو فاکتەرە "زاتی و بابەتی"یەکە ڕۆڵی دیاریان هەبووە لەناوەدا.

لەپێشا حەزەکەم چەند دانەیەك لە فاکتەرە زاتیەکانی پشت ئەو مەسەلەیە "مەسەلەی ئاو دەرکردنی لەتیف حامد-وەك چیرۆکنوسێکی نوێخواز" دەستنیشان بکە:

- لەتیف حامد "وەك لەتیف هەڵمەتی ئامۆزاو ژنبرای، هەر لەم ژمارەیەی ڕۆڤاردا باسی دەکات" کوڕی بنەماڵەیەکی دیارو ناسراو بووە کە خاوەنی پلەو پایەو نفوزێکی کۆمەڵایەتیی بەرچاو بوون و ڕێزی زۆریان هەبووە لەناو خەڵکدا. بەتایبەتیش لەسەرەوەختی دەرکەوتنی لەتیف حامددا وەك چیرۆکنووس، سەرجەم ئەندامانی خێزان و بنەماڵەکەیان زۆر لە ئێستا زیاتر توانیوویانە سوود لە نفوزو جێ و ڕێی کۆمەڵایەتیی خۆیان وەربگرن و پاڵ بەسومعەی خۆیانەوە بدەنەوەو دۆستایەتیی خەڵك بکەن و خەڵکیش باشیان لێ بڵێ!!".

- لەتیف حامد جگەلەوەی خوێنەرواریەکی باشی هەبووەو "دەرچووی کۆلیجی پەروەردە/ بەشی ئادابی عەرەبی بووە" مرۆڤێکی نیشتمانپەروەر و بەهەڵوێست بووەو ڕەفیق و برادەرێکی زۆریشی هەبووە لەناو ڕۆشنبیراندا و ئەو ناوچانەی کە ئەو تیایاندا ژیاوە و گەڕاوە "کفری/ کەرکوك/ " کۆمەڵە ڕۆشنبیرێکی تەباو گونجاویان تیابووە کە حەزیان لە خوێندنەوەو نووسین و کۆڕو کۆبوونەوەو گرپ و دەستەپێکهێنان هەبووە! هەر لە وەها بارودۆخێکدا توانیوویەتی دەستەیەکی باش لە ڕۆشنبیرانی "ئەوساو داهاتووش!!" بکات بەپشت و پەنای خۆی و خۆیشی بەهەمان شێوە پشت و پەنایەکی باش بووەو بۆ زۆریەیان (بڕوانە ئەو دیدارەی کە احمد شاکەلی لەتەکیدا سازی داوە بزانە چۆن باسی لەتیف هەڵمەت و ئەنوەرشاکەلی و هتد دەکات)

لێرەوە بۆمان ساغ دەبێتەوە کە لەتیف حامد دەستی زۆری هەبووە لە هاندان و ئاودەرکردنی ڕەفیق و برادەرو هاوسەردەم و هاوشاریەکانیدا و ئەوانیش "ئەوساو ئێستاش" دەستی باشیان هەبوە لە بەناوێکردنی ئەمدا.

(بۆراستی ئەم بۆ چوونە بڕوانە بیرەوەریەکانی لەتیف هەڵمەت لەبارەی لەتیف حامد و هاوڕێکانیانەوە "هەر لەمژمارەیەی ڕۆڤاردا":

هەروەها بڕوانە ئەو گفتوگۆیەی کە کاتی خۆی احمد شاکەلی ەتەکیدا سازیداوە).

-کورتخایەنی تەمەن و ەزموون و کەمقەبارەیی ی بەرهەمەکانی لەتیف حامد "بەونەوعە جیاوازەوە بەنیسبەت ئەوساوە!" کە ئەزیا ئابزانرێت بەرەو کوێی تر هەنگاو دەنێت: تەسەوری ئەوەی لای ئەوەی ئەوساو هەندێ لەنەوەکانی پاشتر دروست کرد کەئەگەر بمابایەو لەو "٣٤" ساڵ تەمەنە پتر بژیاباە، ڕەنگ بوو ئەزموونێکی گەورەی لێ دەرچێت!

هەر لە سۆنگەی ئەم تەسەورەوە ڕۆشنبیریی کوردی "اعتبار"ێکی تایبەتی بۆ داناو هەوڵیدا ئەوە بەرجەستەبکات کە "ئەو" هەنگاوێکی نێ بووەو ئەگەری سەقامگیر بوونی هەبوو "ئەگەر قەدەر لێ گەڕاپا!" دیارە ئەم هەوڵەی ڕۆشنبیریی کوردی، بەرلەوەی لە پێناوی تەمجیدکردنی لەتیف حامددا بێت: لە پێناوی تەمجیدکردنی خۆیدایە بەهەموو قەیران و وەهمەکانیەوە- هەر ئێستا شاعیر و چیرۆکنووسی زیندوومان هەن "کە هێشتا بەردەوامن لەسەر نووسین" و هەنگاوی یەکەمیان باش بووە، بەلام هەنگاوەکانی پاشتریان جێی سەرنج و بیەخ پێدان نەبووە! لەبەر ئەوە ڕۆڵی هەنگاوی یەکەمیشیان کەمبایەخ کراوە، چونکە ئیتر ئەشەخسی خۆیان و ئەڕۆشنبیریی کوردیش، تەسەوری هیچی زیاتریان لێ ناکات!

ڕەنگە ئەگەر هەریەك لەوانە "لەو زیندووە بەردەوامانە!" لە هەنگاوی یەکەم بەدواوە بکشابانەوە "لەنووسین/ یان لە ژیان" ئێستا بەداخ و پەژارەوە بەهەزار تەسەورو تەوقوعی ڕەنگاوڕەنگەوە ناویان ببرایە! "کە ئێستا بەحاڵ ناویان دەبرێ و نابرێ"!.

ئێمە لە ڕۆشنبیریی کوردیدا نموونەی دیکەی وەك لەتیف حامد "تەمجید کراو"مان هەیە کە مەجدەکەیان دەگێڕدرێتەوە بۆ هەنگاوی یەکەم و جوانەمەرگبوونیان لەپاش ئەو هەنگاوەیانەوە! یەك ەونموونانە سوارەی ئیلخانی زادەی "شاعیر"ە.

من بۆخۆم لەزۆر شت و حاڵەتدالەتیف حامد و سوارەی ئیلخانی زادەم پێ لەیەکتر نزیك دەکرێتەوە:

- هەردووکیان سەر ەبنەماڵەی ئاودارو یەك چینی کۆمەڵایەتی بوون!

- هەردووکیان پلەی خوێندنیان بەرزبووەو درەچووی زانکۆبون.

- هرەدووکیان "ئمیان لەعێراق و ئەویان لە ئێران" خیان لە بواری پەخشی ڕادیۆ کوردیەکان داوە.

- هەردووکیان "سواە بۆماوەیەکی درێژتر!" گێرۆدەی نەخۆشیی کوشندەبوون!

- هەردووکیان "ئەمیان لەبواری چیرۆکداو ئەویان لە شیعردا" هەنگاوی یەکەمیان "جوان و جیاواز!!" دەست پێکرد.

- هەردووکیان "لەدەورویەری یەک عومردا" لە سی‌سالّی پەرەو ژوور سەری یەگجارەکییان نایەوە!

- هەردووکیان ئەگەرچی لە دوجوگرافیای سیاسیی جیاوازدا بوون بەلاّم لەسەردەمێکدا ژیاون‌و مردوون!

ئێستاش دوو دانە لەفاکتەە بابەتیەکانی پشت ئەو مەسەلەیە "مەسەلەی ناو دەرکردنی لەتیف حامد وەك چیرۆکنووسێکی نوێخواز" دەستنیشان دەکەم:

- لەتیف حامد لەرۆژگارێکدا دەرگای ناوەندی ئەدەی و رۆشنبیریی کوردی تاقاندۆتەوە کە ناوەندە کە لە تەاووی لە ژێر کاریگەریی جموجۆلّی ناوەندە رۆشنبیریە عەرەبییەکاندا بووە و ئەمیش عەرەبی زانێکی زۆر باش بووە "توانیوویەتی زۆر چاك بە عەرەبی بنووسێ‌و بخوێنێتەوە".

واتە: زمانی خوێندنەوەو خۆ رۆشنبیرکردنی لەتیف حامد، بەرێکەوت زمانی‌هەمان ئەو ناوەندە رۆشنبیریانە بووە کە دەنگیان بەم راگەیشتووەو ئەم و سەرجەم ناوەندە رۆشنبیریەکەی ئەمیشیان خستبووە ژێر کاریگەریی خۆیانەوە. بۆیە سەیر نییە ئەگەر لەتیف حامد تونیبیچتی دابڕانێکی شکلّی و نەوعی‌لەنێوان ئەزموونی ئەدەبیی خۆیی و ئەدەب‌و رۆشنبیریی کوردیدا دروست بکات‌و لانی کەم "فۆرمێکی‌جیاواز!!" بۆ چیرۆکنووسین لەو سادابهێنێتە ئاراوە.

- لەسەردەم‌و سەروەخێتکدا لەتیف حامد سەری دەرهێنا کە رۆشنبیریی کوردی بونیادیچکی زۆر لەئێستاش لاوازتری هەبووەو هەر جۆرە خۆڕاپسکاندنێچك لە دەست فۆرمی باوی نووسین بەشێکی‌یەگجار گرنگ دەدراە قەلّەم!!

- کارو جموجۆلّ و گۆڕانکاریە شکلّیەکانی‌رووانگەو "ئەوەی پاشتر لەلایەن لەتیف هەلّمەتەوە بەگرووپی کفری ناوزەد کرا" شایەدی وەها راستییەکان!!

- بەکورتی ئەمەوێ لەم خالّەدا بلّێم لەتیف حامد کوڕی قۆناغێکی‌رۆشنبیریی تیبەت بووە کە نوێگەریی لە فۆرمدا کورت کردبۆوەو پێناسەیەکی گەلێك سادەی هەبوو بۆ نوێگەری.

- هەر بۆیە دەتوانم بلّێم: "پایەداریی ئەوپێناسەیە لەوسادا!" فاکتەرێکی دیکەی "بابەتی بووە لەو سەردەمەدا" کە رۆلّی هەبووە لەم مەسەلەیەدا!

ئەو سیماو خالّی جیاوازیانەی کە لەتیف حامدیان لەهاوسەردەمەکانی پێ جیا دەکرێتەوە:

(رۆلّە تۆ رێگەی‌من مەگرە، نازا ئەو کەسەیە رێگەیەکی تازە ئەدۆزێتەوە بۆ ژیان ومردنی خۆی)
لەتیف حامد

لەزمانی باوکی جوامێرەوە لە "چیرۆکی: بەشێك لەداستانی   "دا

بێگومان پێشتر ئەوەم درکاند کە ئەزموونی‌ئەدەبی و چیرۆکنووسیی لەتیف حامد.لە دەوری دۆزینەوەی "فۆرمێکی‌جیاواز" خولی خواردووە؛ دەنا ئەو چەندچرۆکەی کە بلاّوی کردونەتەوە (بەشێك لە داستانی سوالّکەرە نەناسراوەکە/ زەرد، سوور، سەوز، شین/ وڕێنەی پیاوێکی نوقمی سێبەر/ قولّپی رشانەوەی رەش/ رۆژمێری خەوالّویەکی شاری سەلجوقی) لە رووی "ماناو بابەتەوە" هەر هەمان ئاڕاستەی فکری و سیاسی و کۆمەلاّیەتیی باوی‌ئەوسایان هەبووە کەزۆرینەی شاعیرو چیرۆکنووسانی ئەوسا "پێکەوە" لەسەری‌کۆك بوون‌و گرتبوویانە بەر!

ئێستاش هەولّدەدەم "زۆر بەکورتی" هەندێك لەو جیاوازیە شکلّی‌یانە کە کەم‌و زۆر بەچیرۆکەکانی ئەوەوە دیارندەستنیشان بکەم:

- چیرۆکەکانی ئەوە، تێکەلّەیەکی‌ئەدەبین لە "پەخشان و چیرۆك"؛ یاخودئەگەر بشێ بلّێم: "جۆە پەخشانە چیرۆکێکی‌تایبەتین!" کە لەهەندێ شوێنی‌هەندێ چیرۆکیاندا دەبینین (بەو شێوەیەی کەلە شیعرو پەخشانداکراوە!) خودی چیرۆکنووس، یاخود بلّێم "خودی گێڕەرەوە" لەزمانی کەسی یەکەمی قەسەکەر و "گێڕەرەوە"وە موخطابەی "کەسی دووەمی‌ئو چیرۆکەکە" دەکات‌و بەپرسیار دایدەگرێتەوە (بڕوانە چیرۆکی: زەرد، سوور   ) بەمجۆرە لەتیف حامد لەزەمەنی گشتیی چیرۆك/ زەمەنی رووداوی چیرۆکەکە بەڕابردوو و ئێستاو داهاتوویەوە" دەردەچێ‌و سەربەخۆیی‌ی "زەمەنی تایبەتیی چیرۆك/ زەمنی گێڕانەوە" لەق دەکات.

- چیرۆکەکانی ئەو هەر بەهۆی ئەوەوە کەتێکەلّەیەکن لە "پەخشان‌و چیرۆك" دەبینین بایەخێکی زۆران تێدادراوە بەرستەسازی!بەجۆرێك کە ئیتر لەهەند حالّەتدا پەرەگرافی وایان تێدا دەبینرێ، بەزەحمەت دەتوانێت بەشداری لە پێکەوە بەستنی‌بونیادی چیرکەکەدا بکات‌و "وەکو پەرەگرافێکی زیاد نەکەوێتە بەرچاو!" (بڕوانە چیرۆکی: وڕێنەی پیاوێکی نوقمی سێبەر).

- ئەم ئسلوبە تاڕادەیەك لە رۆمان و چیرۆکی‌درێژدا ئەو حالّەتە سەلبی‌یە دروست ناکات کە "بەو رێژەیە!" لەچیرۆکی کورتدا دروستی دەکات.

- دیسان هەر بەهۆی هەمان تایبەتمەندییانەوە، رووداو لە چیرۆکەکانی ئەودا نەیتوانیووە ببێت بە ئامانجی‌سەرەکیی گێڕانەوە! بەلّکو زیاتر "وەك شتێکی ناگرنگ!" یاخود "وەك رەگەزێکی تێناخنراو" و "کەم بایەخ" دەکەوێتە بەرچاو (بڕوانە چیرۆکی: وڕێنەی پیاوێکی نوقمی سێبەر)

ئەو شێوازە تائەم دواییانەش لای هەندێ چیرۆکنووسی "تەنانەت گەنجیش" هەرماوە.

- دیاریکردنی کات‌و شوێن رووداو، بەمانا تایبەتی‌و موشەخەسەکەی کات‌و شوێن نەك بەمانا گشتی و شمولیەکەیان، لەچیرۆکەکانی لەتیف حامددا دوورە پەرێزییی لێ کراوە (کە تائێستاش چیرۆکی کوردی ئەم قۆناغە، خوازیاری زیاتر بەرجەستەکردنی ئەو دوورە پەرێزی‌یەیە) ئەمەش دووبارە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی ك ئەو چیرۆکانە تێکەلّەیەکن لەپەخشان و چیرۆك؛ هەروەها رەنگەتاڕادەیەك بشگەڕێتەوە بۆ نالەباریی ارودۆخی سیاسی و کۆمەلاّیەتیی ئەو کاتەوەی کوردستان‌و مەبەست لەوە بریتی بوو بێت لە شوێنبزرکردنی‌رووداوی چیرۆك و شاردنەوەی هەندێ تێڕوانین وبۆچوونی‌دژە کۆن.

- رەمزییەت کە دووبارەبەهۆی نالەباری بارودۆخی سیاسیی ئەوسای کوردستانەوە یەکێك بوو لە سیماکانی "پەخشان و شیعر" و لە چیرۆکدا کەمتر پەنای دەبرایەبەر، یەکێکی دیکەە لەوە سیمایانەی چیرۆکەکانی لەتیف حامدان پێ دەناسرێتەوە.

(بڕوانە چیرۆکی: بەشێك لەداستانی سوالّکەرە نەناسراوەکە/ ورۆژمێری خەوالّویەکی شاری سەلجوی/ و قولّپی رشانەوەی رەش).

- دابەشکردنی جوگرافیای دەق بەسەر بەش و تێبینی و پەرەگرافی جیاجیاو "تاڕادەیەك سەربەخۆدا" یەکێکە لەجوانترین و دیارترین جیاوازە شکلّیەکانی لەتیف حامد لەوسادا.
(بڕوانە چیرۆکی: بەشێك لە / و رۆژمێری).

ئێستا با "زۆر بەکورتی!" بزانین لەتیفحامد "بەراورد ە کێ" و"لەکەیدا" و "ەچ روویەکەوە" جیاوازبووە؟! لەتیف حامد "بەراورد بەچیرۆکنووسە هاوسەردەمەکانی خۆی"و "تا ئاوەڕاستی حەفتاکان وماوەیەك دوای ئەوەش" لەرووی "فۆرمی چیرۆکەوە" ئەزمونێکی"کورت"و "جیاواز" بووە؛ هەر ئەو "کورتی" و "جیاوازی"یەی ئەزموونەکەیشی، وای لە رۆشنبیریی کوردی کردووە "تەسەورو تەوەقوعی" گەورەی هەبێت لەسەر ئەگەری "درێژەکێشانی ئەزموون‌و مانەوەی ئەو لەژیاندا" و وای کردووە بە بایەخەوە بڕوانرێتە ئەو هەنگاوە "جیاواز"ە!

ژمارە داهاتوومان تەرخانە بۆ
سوارە ئیلخانی زادەی شاعیر

چەند دێرێك

بۆ لەتیف حامد بەرزنجی

لەتیف لەقۆناغی سەرەتایی خوێندندا وەك قوتابییەكی زیرەك‌و زیر تواناكانی دەركەوتو لەناوەندیدا زیاتر ئەو توانایەی گەشەكردو دەستەی كردبەنووسین بـەزمانی عـەرەبی‌و لەوسـەرو دەمانـەدا لەچالاكیـەكانی قوتابخانـەییدا وەك خوێندكارێكی وریاو زیر ئامازەی پێدەكراو لـەقۆناغی ئامادەییدا زیاتر لەوبوارانەدا دەركـەوتو هەرلـەم قۆناغـەدا چووە ریزەكـانی یـەكێتی قوتابیـانی كوردسـتان‌و هەرلەرێگـەی ئـەو رێكخـراوەوە بووبـە ئـەندامی (پ.د.ك)و لـەكۆلێژی پـەروەردە لەبەغدا بەدەركەوت.

لەمانگرتنی قوتابیانی بەغدادا لەسەرەتای سالی ۱۹٦۲ بەشداربوو ولەهەموو كۆڕو كۆبوونەوەو بۆنە نیشتمانیەكاندا وەك (بێژەر)ی زمانی عـەرەبی بەشداری دەكرد.. هەرلەسالی ۱۹٦۲ داچەند جارێك داواكاری پێشكەش بەڕادیۆو تەلـەفزیۆنی بـەغداد كردبوو، تالەو دەزگایانـەدا بكرێت بەبێژەری عـەرەبی، بەلام بـەخت رێگـەی نـەدا. هەرئەو بەهرەو توانایەبوو كەكاتێ لەسالی۱۹٦۳دا دوای تەواوكردنی خوێندنـی زانكۆ، لـەتیف حـامد لەگـەل پـۆل لەهـەڤالانی خـۆی چوونـە ریزەكـانی شـۆڕش‌و بـوون بەپێشـمەرگەو لـەكاتێكدا كەنێزگەیـەك كەلەچـەند ئـامێرێكی لاسـلكی لـەماوەت دروستكرابوو، دەنگەكەی دەگەیشتە بوارێكی دیاریكراو، خوالێخۆشبوو بوو بـەبێژەری بەشی عەرەبییەكە.. هەرلەدوای ریكەوتنامەی ئەو سەردەمەی سەركردایەتی بارزانی‌و موشیر عەبدولسلام عارف لەشوباتی ۱۹٦٤دا ودابەشبوونی سەركردایەتی پارتی بەسەر دووبالدا لەتیف حامدی جوانەمەرگ گەڕایەوەو لەپارێزگای كەركوك بووبە مامۆستاو تامانگی ئازاری ۱۹۷٤ لەچەند خوێندنگایـەكی كـەركووكدا وەك مامۆستاو بەرێوبـەر كاریكردووە.. كەبەداخـەوە لەومانگـەدا بەنەخۆشی شێرپەنجە لەتەمـەنێكی كورت‌و بەهارێكی كەمدا كۆچی دوایی‌كردو خەسارەتێكی گەورە لەئەدەب‌و رووناكبیری كورد كەوت.

لەتیف حامد هەرچەندە لەهەرەتی لاوێتیدا لەسیاسەت‌و حیزبایەتی ئـالابوو، هێندەی سەرقالی ژیانی حیزبایەتی بوو، هێندەو كەمتریش نـەچووەبووە نێودونیای ئەدەبەوە، لەسالەكانی حەفتادا بـەوگوڕو گـەرمی‌و كاملییـەوە وەك میوانێكی ناسراو وئاشنای بـواری ئـەدەبی هاتـە نـاوەو بووبـە خانـەخۆیی‌و دنیای چـیرۆك‌و رەخنـەو لێكۆلینەوەی ئەدەبی كوردی‌و هەرزوو بـەزوو، پاش بلاوبوونـەوەی چـەند چیرۆكێك بووبەناوێك كەئەدیبان دوورو نزیك ناسیان‌و گوێیان لەودەنگە نوێیەبوو.

بەهاری سالی ۱۹۷٤ لەو رۆژگارە تەلخ‌و رەشەدا كەسەرەتاپای كوردستان لەبـەردەم هێرشێكی بەعسیاندا بوو، ئالەورۆژگارە سەخت‌و ئالەبارەدا لەتیف لەمالەكەی خۆیـدا لەگەڕەگی شاترلوو لەنێو ژن‌و مندال‌و براو خوشكەكانیدا پێلوی چاوەكانی لەیـەكناو لەئازارو ئەشكەنجەی شێرپەنجە ئاسوودە بوو..

بـەلام ئەئـەو رۆژە تـەرمی لـەتیف خرایـە سەرشـانەی ئـەدیبان‌و ئامـەزرۆیانی ئەوپیاوەو بەلەسەر گۆڕەكەیدا شتێكی بۆ گوترا.. تـەنیا هـەوالی مردنەكەی لـەنێوان ئـەدیبان‌و نووسـەراندا پاش ماوەیـەكی زۆر دەماودەم راگـەیاندراو كەسێك لـەدواییدا بەسەریان نەكردەوە.

محەمەد نوری توفیق